CU PARTICIPAREA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGIE, sub redactia profesorului N Ya Grot ANUL DOI ZCH cartea , SEPTEMBRIE Publicat de A A Abrikosov Tip-litografie MOSCOVA Cel mai înalt aprobat T-va I N Kushnerev și Pimenovskaya uditsa, casă proprie Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Filosofia pozitivă și unitatea științei I -B N Chi- Cherina Filosofia teocrației creștine în secolul al V-lea -Kn E N Trubetskoi Moralitatea vieții și idealul liber (sfârșitul) - K N Wentzel Zvonuri despre L N Tolstoi -N N Strakhova Din filosofia istoriei -Vl S Solovieva Departament special Principalele puncte în dezvoltarea unei noi filozofii -N eu Grota Măsurarea celor mai simple acte mentale -E I Chel- panova Critică și bibliografie I REVIZIA REVISTELOR Revue philosophique -H N Lange Mintea -P V Mokievski · Jurnalul Internațional de Etică - G A Paperny Creier -HA Abrikosov II RECENZIE DE CARTE G Teiehmüller Neue Grundlegung der Psychologie und Logik -EA Bobrova Guyot Originea ideii de timp -A A Kozlov L Stein Leibniz und Spinoza -P V Preobrajenski Biblioteca "Runivers" IV M I Karinekiy Anaximandru infinit -A I Vvedensky Plumaeher Der Kampf ums Unbewusste - B A Nikolaeva P Serebryakov Predarea mișcărilor mentale -E ȘI Chelpanov C Higier Experimentóle Prüfung der psychophysischen Metlioden -E I Chelpanova ANEXE Pliant bibliografic Societatea psihologică Materiale de statistică a revistei Anunturi >J Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Filosofia pozitivă și unitatea științei*) Analiza filozofiei pozitive a lui Auguste Comte prezintă în prezent un interes mai mult decât istoric sau accidental Dintre toți gânditorii școlii realiste, Comte este singurul care a pus pe o bază reală întrebarea dintre știința experimentală și metafizică Atât înaintea lui, cât și după el, această întrebare a fost discutată mai ales din partea logică Adepții experienței au respins metafizica ca pe un joc de cuvinte gol, lipsit de orice temei pozitiv și incapabil să explice fenomenele; apărătorii metafizicii, la rândul lor, au susținut eșecul logic sau insuficiența empirismului pur Comte și-a propus o cu totul altă sarcină: a parcurs toate științele pozitive una câte una și, pe baza rezultatelor reale, a vrut să arate ce a dat și ce poate da cunoștințele pozitive, care sunt metodele și limitele ei, *) Acest articol este un extras din munca extinsă a autorului, depusă Societății de Psihologie din Moscova pentru Premiul D A Stolypin și a acordat jumătate din premiu Revista va publica toate capitolele lucrării de interes filozofic Ed unsprezece Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN și în cele din urmă ce pretenții pot fi făcute oricărei propoziții care se pretinde a fi adevăr științific Când nu numai adversarii filozofiei pozitive, ci și gânditorii aparținând aceluiași curent ca și Spencer, afirmă că Comte nu a spus nimic nou, ci doar a repetat ceea ce teoreticienii empirismului au spus înaintea lui și care fusese de mult recunoscut în natura naturală științe, atunci nu se poate fi de acord cu această evaluare Teoria empirismului a existat fără îndoială înainte de Comte; în Bacon, Hobbes, Locke și Hume se poate găsi întreaga sa dezvoltare La rândul lor, științele naturii au fost de mult ghidate de experiență Dar nimeni, nici înainte de Comte, nici după aceea, nu a încercat să conecteze aceste două laturi ale cunoașterii științifice, bazându-se teoria însăși pe aplicarea ei efectivă Și asta este exact ceea ce era necesar Numai în acest fel s-ar putea arăta adevăratele fundamente ale cunoașterii pozitive și s-ar putea evita acele construcții fantastice care în timpurile moderne se prefac drept filozofie pozitivă, deși nu conțin absolut nimic pozitiv în sine, cum ar fi, de exemplu, logica lui

Mill, sistemul lui Spencer sau iluziile neoschellingianismului Comte însuși, așa cum vom vedea mai târziu, nu a putut ocoli această capcană, de îndată ce el, nemulțumit cu studiul adevărurilor științifice fixe, a vrut să-și creeze propria știință, sociologia Și în prezent solul ales de Comte este singurul pe care disputa dintre empirism și metafizică poate duce la rezultate pozitive Această controversă este acum reînnoită cu o vigoare reînnoită Realismul care predomină în timpul nostru sa exprimat pe deplin; limitele și neajunsurile sale devin prea palpabile Dar se poate lupta împotriva unei direcții unilaterale doar studiind-o în manifestările ei reale Atâta timp cât problema se limitează la o analiză teoretică a empirismului, se poate certa la nesfârșit Pentru a o respinge, trebuie să știi ce a dat și ce a dat pozitiv capabil să dea, iar acest lucru este posibil doar prin investigarea metodelor și rezultatelor științelor experimentale Numai în acest fel se poate determina ce este pozitiv, adică cunoștințe exacte și de încredere și ceea ce se cere tuturor cunoștințelor pentru ca aceasta să fie numită pozitivă, deci să aibă o valoare științifică În acest sens, o analiză a filozofiei lui Comte poate fi de mare folos ființelor Urmându-l și completând concluziile sale cu ceea ce s-a făcut în vremuri ulterioare, se pot determina fundamentele, metodele și rezultatele științelor pozitive și prin aceasta se pot stabili începutul, cunoașterea științifică, pe o bază solidă Dar Comte a mers și mai departe Nu s-a mulțumit cu studiul științelor separate, a vrut să le aducă împreună O astfel de sarcină este, fără îndoială, scopul cel mai înalt al dezvoltării mentale a omenirii Pentru asta s-a străduit întotdeauna filosofia Orice sistem filozofic a încercat să realizeze această unificare pe baza acelor principii pe care și-a construit viziunea asupra lumii Cu toate acestea, toate aceste încercări, datorită caracterului lor unilateral, s-au dovedit a fi insuportabile Într-o oarecare măsură, filosofia materialistă i-a mulțumit pe fizicieni, care au asimilat conceptele de materie și atomi pe care le elaborase; dar fenomenele legate de conștiința umană nu numai că au rămas complet neexplicate, ci au fost supuse din acest punct de vedere unei distorsiuni fundamentale La rândul ei, filosofia spiritualistă, precum și cea idealistă, nu a putut explica fenomenele lumii fizice; oamenii de știință naturii nu au vrut să știe despre asta De aici și căderea metafizicii, care a avut loc în fața ochilor noștri, o cădere care a fost în mare măsură justificată prin însăși formularea întrebării Într-adevăr, dacă experiența trebuie să fie testul suprem al metafizicii, măsura adevărului conținut în ea, atunci este firesc să pornim de la celălalt capăt În loc să construiești teorii pripite care nu găsesc confirmare- *   niya în Fapte, trebuie să începem cu studiul Faptelor înseși și să încerce să le ridice la o unitate empirică Asta a încercat să facă Kont "A reduce într-o singură doctrină, omogenă, totalitatea cunoștințelor dobândite cu privire la diferite categorii de fenomene naturale * - aceasta este sarcina pe care o pune filosofiei pozitive *) El numește pozitiv ceea ce se bazează pe Fapte bine stabilite (I,) Cu toate acestea, el consideră că această sarcină este imposibilă prin aducerea tuturor fenomenelor sub o singură lege generală Se îndoiește chiar că în viitor știința ar putea atinge o asemenea perfecțiune; în orice caz, în prezent nu e nimic de gândit la asta (I,) Dar fără a urmări unitatea himerică, se poate mulțumi să se aplice la studiul diverselor domenii aceeași metodă de cercetare și să se stabilească o doctrină, dacă nu una, atunci omogenă (homogène, I,) Potrivit lui Comte, o astfel de unificare a avut deja

loc în domeniul științelor naturii Rămâne să aplici aceleași metode și vederi la științele referitoare la om Pentru a conecta toate aceste științe, construindu-le pe principiile cunoașterii pozitive - acesta este scopul pe care și-a stabilit-o; odată cu realizarea sa, construirea filozofiei pozitive trebuie finalizată Cât de mult a reușit să îndeplinească această sarcină, vom vedea mai târziu Să observăm doar că nu este în întregime clar în Comte ce trebuie înțeles prin omogenitatea doctrinei în opoziție cu metodă Dacă aceasta înseamnă că fenomenele studiate trebuie recunoscute ca omogene, atunci filosofia pozitivă nu are nici cel mai mic drept la o asemenea afirmație A considera fenomenele omogene, în ciuda semnelor de diferență fundamentale, înseamnă a recunoaște în ele o esență comună și, conform învățăturilor lui Comte, nu cunoaștem deloc esențe Dacă fenomenele sunt eterogene, atunci este imposibil să spunem în prealabil că aceeași metodă de investigare este aplicabilă tuturor *) Cours de Philosophie Positive I, p Citez pe parcursul primei ediții   niya Tot ceea ce se poate face, ținându-se de principiile filozofiei pozitive, este să încercăm să extindem metoda științelor experimentale la obiectele lumii mentale și morale și să vedem în ce măsură, în starea actuală a cunoștințelor, este posibil să reduce-le la o unitate empirică Din acest punct de vedere, încercarea lui Comte merită toată atenția Nu există nicio îndoială că multe dintre ele sunt depășite: de atunci, știința a acumulat o cantitate enormă de material nou Dar tocmai ca urmare a acestei acumulări de material este acum mai mult ca oricând necesar să privim în jur în această masă și să încercăm să reducem rezultatele obținute la o concluzie generală Analizând învățăturile lui Comte și comparând-o cu ultimele date, se va putea vedea în ce măsură știința modernă a reușit să ne apropie de idealul indicat de el eu Lege de bază Fundamentul pe care Auguste Comte își construiește întregul său edificiu filosofic este legea pe care a proclamat-o pentru dezvoltarea treptată a gândirii umane Potrivit învățăturii sale, mintea umană în dezvoltarea sa trebuie să treacă prin trei stări succesive: teologică, metafizică și pozitivă În primul, toate fenomenele naturii sunt reprezentate de acțiunile ființelor vii, sau zeilor În al doilea, aceste ființe vii sunt înlocuite cu entități metafizice, care sunt recunoscute (capabile să producă fenomene observabile În al treilea, în sfârșit, mintea umană, după ce și-a estimat propriile forțe, refuză complet să cunoască esențe și se mulțumește cu studierea relații reciproce ale fenomenelor observate, în funcție de consecințele lor afinitate și asemănare Prima modalitate de înțelegere caracterizează starea infantilă a minții, cea din urmă maturitatea ei; cea de mijloc nu are importanță în sine și servește doar ca pas de tranziție între celelalte două (I, -)   Dovada acestei concepţii, care constituie punctul de plecare al întregii teorii, trebuie să fie studiul istoric al dezvoltării gândirii umane, cu care Auguste Comte îşi încheie cursul Prin urmare, critica, la rândul ei, poate prezenta o analiză detaliată a fundamentelor acestei teorii doar în analiza sociologiei Cu toate acestea, chiar și aici este imposibil să nu spunem că istoria în niciun caz nu justifică o astfel de concluzie De fapt, avem două perioade principale de dezvoltare științifică: antică și modernă În antichitate, gândirea pleacă într-adevăr din punct de vedere religios, apoi, aşezându-se pe teren filosofic, trece la metafizică, iar din aceasta din urmă, în perioada sofismului, trece, la rândul său, la studiul fenomenelor, proclamând ca element de bază principiul că fenomenul este adevăr și limitând

cunoașterea la o singură rudă Dar mintea umană nu se oprește aici: de la studiul fenomenelor se întoarce din nou la metafizică, iar de la metafizică la teologie În Evul Mediu, filosofia cedează din nou locul religiei Astfel, dezvoltarea pur filozofică a gândirii antice se află între două perioade teologice, iar dominația punctului de vedere pozitiv între două perioade metafizice Mișcarea mentală a noului timp nu și-a încheiat încă ciclul Și iar aici, renunțând la părerile teologice, gândirea trece mai întâi la metafizică, apoi la un punct de vedere pozitiv; dar nu avem nici cel mai mic motiv să credem că ea se va opri aici Dimpotrivă, judecând prin analogie cu lumea antică, trebuie să presupunem că dezvoltarea filozofiei pozitive va fi urmată de o nouă perioadă metafizică, apoi de o nouă "teologică" Vom explora această întrebare mai detaliat mai jos 'cere În orice caz, studiind totalitatea mișcării mentale în umanitate, nu există nicio modalitate de a recunoaște legea derivată de Comte ca rezultat pozitiv al științei istorice Aici, o lege este prezentată ca principiu care domină întregul proces, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Acțiunea este mai puțin admisibilă în cunoașterea pozitivă, din care toată puterea constă în acuratețe și certitudine La fel de nefondată este și cealaltă referire a lui Auguste Comte la dezvoltarea conștiinței personale El asigură că fiecare om în copilărie a fost un teolog, în tinerețe un metafizic și în cele din urmă devine fizician în anii de maturitate (I, h) Pe lângă faptul că astfel de referințe vagi nu au nicio semnificație în știință, de fapt, se cunosc numeroase exemple de dezvoltare complet diferită Mulți oameni, inclusiv mari gânditori, au renunțat la religie în tinerețe și s-au întors la ea din nou în anii lor de maturitate Cunoaștem zicala primului teoretician al metodei experimentale, Bacon, că puțină filozofie se îndepărtează de religie, dar o filozofie mai profundă se întoarce la ea Chiar și epoci întregi de dezvoltare mentală sunt caracterizate de această întorsătură Astfel, după necredința din secolul al XVIII-lea, a venit vremea unei reacții religioase Astfel, chiar primul fundament pe care Auguste Comte își construiește întregul edificiu științific nu rezistă controlului Filosofia lui pozitivă se sprijină pe o fundație deloc pozitivă și departe de a fi științifică Un asemenea punct de plecare fals nu putea decât să aibă un efect dăunător asupra întregului tren al gândirii și asupra întregului conținut al învățăturii De aici a rezultat, în primul rând, o neînțelegere completă a religiei și a filozofiei Prima, potrivit lui Comte, nu este altceva decât o încercare infantilă de a explica fenomenele naturii prin acțiunea ființelor superioare, a doua este o fantomă nesemnificativă care ocupă temporar un loc gol atunci când fanteziile teologice au dispărut și o persoană nu a ajung la concluzia că locul pe care i l-au lăsat pentru totdeauna ar trebui să rămână gol "Este remarcabil", spune Comte, "că întrebările fundamental inaccesibile mijloacelor noastre, natura interioară a lucrurilor, începutul și sfârșitul tuturor fenomenelor, sunt tocmai acelea care Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN ceea ce mintea noastră pune în primul rând în această stare primitivă" (I, Yu) Comte explică acest lucru spunând că numai experiența de lungă durată ne poate arăta dimensiunea forțelor noastre și ne poate face să excludem din câmpul nostru vizual toate aceste mistere înalte că teologia rezolvă în acest fel El nu este lovit de această ciudată contradicție a minții umane, care, prin însăși natura ei, își pune de la bun început sarcini insolubile și, în plus, nu degeaba, ci cele mai profunde semnificație pentru întreaga sa ființă interioară, pentru mintea, sentimentele și voința sa vedem în istorie că o persoană nu numai că își pune aceste întrebări, ci este gata să-și

dea viața pentru ele Aceste sarcini inaccesibile rațiunii devin izvoarele motrice ale dezvoltării istorice a omenirii Când știința pozitivă abordează studiul dezvoltării fizice a unui singur individ, sau chiar a întregului regat al plantelor sau animalelor, ea nu privește principiile care guvernează aceste procese ca pe un gol și joc inactiv al imaginației; dimpotrivă, chiar și atunci când aceste începuturi sunt de neînțeles pentru ea, ea le recunoaște totuși adevărul obiectiv Ea abordează o dezvoltare spirituală cu o negare părtinitoare a aspectelor sale cele mai esențiale Fără nicio analiză și fără nici cea mai mică dovadă, dezvoltarea spirituală este direct echivalată cu dezvoltarea fizică Sunt recunoscute fenomene, deși nu identice, ci omogene, drept urmare fizica organică se împarte în două diviziuni: fiziologia în sens propriu și fizica socială bazată pe prima (I,) Este imposibil să decideți cele mai importante întrebări într-un mod mai frivol Nu se menționează aici metode științifice Cu toate acestea, Comte a înțeles că, din punct de vedere pozitiv, este imposibil să ne rezumam la o viziune atât de pur negativă a semnificației istorice a respinsului Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI mykh le-a început Prin urmare, el a încercat să explice necesitatea lor istorică, argumentând că fără ele mintea umană nu ar avea suficiente motive pentru investigarea fenomenelor Doar o concepție exagerată asupra propriilor forțe și amploarea sarcinilor atribuite au forțat o persoană să-și încordeze toate abilitățile și să întreprindă eforturi enorme Fantomele pe care le-a creat au servit, împreună cu acele principii preliminare, unificatoare ale cunoașterii, înainte ca o viziune corectă a legilor naturii să fie elaborată În acest fel, au adus beneficii semnificative omenirii Este imposibil să nu recunoaștem o astfel de explicație ca fiind extrem de slabă și contrară poziției principale a teoriei La ce folos, de exemplu, studiul fenomenelor solare poate aduce reprezentarea unei zeități care își face zilnic călătoria cerească într-un car, precedată de zeița Zorii și însoțită de Munți? Sau, pentru studiul tunetului, reprezentarea tunătorului, care, stând pe nori, își aruncă săgețile la pământ? Astfel de fantezii nu pot servi decât ca o piedică în calea dezvoltării științifice și, dacă acesta ar fi întregul sens al religiei, atunci ar trebui să o recunoaștem ca fiind absolut dăunătoare Când un om își imaginează că un anumit fenomen a fost produs de o zeitate invizibilă, el este mulțumit de asta și nu merge mai departe Abia după ce a renunțat la acest punct de vedere, el începe să caute cauzele naturale ale fenomenelor; dar această căutare însăși se întâlnește cu cea mai puternică opoziție în prejudecățile religioase Oamenii care încearcă să explice prin legile naturale ceea ce este atribuit acțiunii directe a unei zeități sunt considerați atei și sunt persecutați Istoria oferă nenumărate exemple în acest sens Cu privire la religie ca un joc gol al imaginației, viziunea istorică a filozofilor secolului al XVIII-lea, care în procesul istoric au văzut dezvoltarea rațiunii risipând treptat întunericul teologic, este mult mai consecventă Dar filozofii secolului al XVIII-lea Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN care au fost metafizicienii; nu aveau nevoie să considere istoria ca pe un proces real ghidat de o lege reală Filosofia pozitivă a adoptat tocmai acest punct de vedere; prin urmare, ea a încercat să dea o justificare istorică principiilor care au dominat istoria Dar întrucât propria ei învățătură constă în negarea acelorași principii, este de la sine înțeles că din această încercare nu ar putea ieși decât o contradicție În istorie, metafizica, fie într-o formă teologică sau filozofică, nu numai că servește ca o explicație

ipotetică a fenomenelor, ci devine ea însăși un fenomen; în consecinţă, negarea sa radicală de la bun început îl pune pe cercetător într-o atitudine negativă faţă de fenomenul pe care doreşte să-l studieze Desigur, nu va înțelege nimic despre el, sau îl va înțelege complet greșit Aceasta este ceea ce vom vedea când vom analiza partea istorică a învăţăturii lui Comte Dar fenomenele metafizice nu se limitează la domeniul istoriei; se regăsesc şi în sufletul omului Fiecare le găsește în lumea lui interioară S-ar părea că chiar și aici este necesar să se investigheze amănunțit și precis proprietățile lor și modul de origine În schimb, Comte rezolvă problema în cel mai simplu mod: el respinge însăși posibilitatea experienței interioare "Este clar, spune el, că o persoană se poate observa pe sine în raport cu pasiunile care o animă, din motivul anatomic că organele pasiunilor sunt diferite de organele de observație", deși în acest caz este mult mai bine a observa din lateral, din moment ce starea de pasiune este doar mai puțin împreună în starea de observație Dar în raport cu reprezentările mentale, aceasta se dovedește a fi o imposibilitate totală "O persoană care gândește nu poate fi împărțită în două, una gândind, iar cealaltă observând procesul gândirii Deoarece organul observator și organul observat sunt identice în acest caz, cum este posibilă observarea?

unsprezece identică în temeiul ei și duce la cele mai contradictorii pretenții Pe de o parte, pentru observare este necesar să renunțăm la orice impresie exterioară și chiar la orice muncă mentală; pe de altă parte, când se ajunge la această stare de odihnă completă, trebuie să observăm mintea în care nu se mai întâmplă nimic" (I, -) Comte consideră o asemenea sarcină chiar demnă de o comedie Și prin astfel de argumente anatomice imaginare sunt eliminate cele mai evidente Fapte! Dacă o persoană, care efectuează un proces mental, nu ar fi conștientă de ceea ce face, nu ar putea niciodată să dea socoteală despre acțiunile sale Ar prezenta concluzia ca rezultat al unei operații, dar nu putea dovedi corectitudinea acesteia Pentru aceasta, este necesar ca fiecare pas pe care îl face să-i fie clar, astfel încât să știe și să poată spune de ce a făcut acest pas anume și nu altul Despre asta este știința Respingând observația internă, Comte respinge în același timp însăși posibilitatea cunoașterii științifice Disprețul pentru Fapte inacceptabile nu poate merge mai departe Cu o astfel de vedere, psihologia și logica, ca științe independente, dispar complet Într-o relație statică, i e din partea capacităţii de a acţiona, studiul funcţiilor mintale constă în determinarea condiţiilor organice ale existenţei lor şi astfel este inclus în componenţa anatomiei şi fiziologiei Într-o relație dinamică, de ex din partea activității în sine, procesele mentale trebuie studiate în acele științe care sunt rodul gândirii umane "Astfel, spune Comte, nu este în niciun caz loc pentru această psihologie imaginară, ultima rămășiță a teologiei, pe care acum încearcă să o învie și care, nepăsându-se nici de studiul fiziologic al organelor noastre mintale, nici de observație a proceselor mentale care direcţionează diverse realităţi cercetarea noastră ştiinţifică, gândeşte să deschidă legile de bază ale minții umane, contemplând-o în sine, adică renunțând complet la cauză și efect (I, -) Este imposibil să nu observăm că în sufletul omului, pe lângă gândire, există și sentiment și voință, care nu sunt dezvăluite în cercetările științifice La rândul ei, istoria, așa cum este înțeleasă de Comte, ne oferă doar un proces generic, și nu mișcările interne ale unei singure ființe Astfel, în filosofia pozitivă, care se presupune că cuprinde întregul domeniu al

cunoașterii umane, nu găsim deloc psihologia În schimb, după cum vom vedea mai detaliat mai jos, se obțin doar fragmente ciudate de teorii fiziologice, care nu au nicio semnificație științifică Logica dispare exact în același mod ca și știința Chiar și luând punctul de vedere al lui Comte și recunoscând că metodele de gândire ar trebui studiate în rezultatele lor științifice, este totuși necesar să se extragă un cod logic din diverse științe, să se arate diferite metode de gândire, fundamentele lor și legătura lor reciprocă Dar Comte nu face nimic de acest fel; logica în învățătura lui este izbitoare în absența ei Ulterior, el însuși a simțit acest neajuns și a încercat să iasă din dificultate identificând logica cu matematica Începuturile acestei direcții sunt deja în Cursul de Filosofie Pozitivă, "tot ce esențial în logică este epuizat de matematică", spune el (III,) În vremuri ulterioare, când gândurile sale au fost complet confuze și sub numele de știință pozitivă au fost predate cele mai uimitoare fantezii, această viziune a fost exprimată de el într-o formă și mai clară El a afirmat direct că știința spațiului ar trebui numită logică, și nu matematică*) Dar elevul său Littre nu a făcut-o *) Sinteză subiectivă p Aici, logica este definită ca "cooperarea normală a sentimentelor, imaginilor și semnelor pentru a insufla în noi concepte legate de nevoile noastre, morale, mentale și fizice" (p), iar predominanța inimii asupra minții este recunoscută ca fiind prima bază pentru sistematizarea logică (p) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ UNITATEA DE ȘTIINȚĂ, a fost greu de demonstrat că aceste două zone nu coincid deloc Logica investighează legile pure ale rațiunii, care au aceeași valoare pentru toate cunoștințele; matematica aplică aceste legi la calculul și măsurarea lucrurilor Acesta din urmă urmează o cale pur deductivă; prima îmbrățișează inducția care domină științele experimentale *) Ulterior, Mill a încercat să umple acest gol În Logica sa, el a vrut să prezinte un cod de metode experimentale, pe care, potrivit empiriştilor, se construieşte toată cunoaşterea umană; dar această încercare a fost capabilă doar să dezvăluie întreaga inconsecvență a punctului de vedere de bază Mai jos vă prezentăm dovada acestui lucru Absența unei baze logice solide nu putea decât să se reflecte în chiar studiul principiilor și metodelor științelor naturale, care constituie piatra de temelie a oricărei filosofii pozitive Negând metafizica, Comte a respins în mod constant posibilitatea de a cunoaște esențe sau natura lucrurilor Legătura cauzală însăși a fost exclusă de el din domeniul cunoașterii umane "Caracterul principal al filosofiei pozitive, spune el, este de a considera toate fenomenele supuse unor legi naturale neschimbate, recunoscând studiul a ceea ce se numește I/sh-chiyabmsh, atât inițial, cât și final, ca fiind complet inaccesibile și lipsit de orice semnificație pentru noi În explicațiile noastre pozitive În opinii, chiar și în cele mai perfecte, nu vrem deloc să dezvăluim cauzele productive ale fenomenelor, căci făcând astfel nu am face decât să amânăm dificultățile, ci doar să analizăm cu exactitate circumstanțele originii lor și să le punem în legătură cu acestea celălalt prin relații normale de succesiune și asemănare "(I,) Se știe, totuși, că științele naturii se străduiesc în principal să investigheze cauzele fenomenelor, și nu doar circumstanțele originii lor Ca urmare a *) Auguste Comte et la Philosophie Positive, p și urm Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN Ca urmare a acestui fapt, adepții de mai târziu ai experienței pure au respins terminologia lui Comte Pe lângă cauzele producătoare și finale, spune Mill, există cauze fizice care pot fi investigate Prin cauză fizică se înțelege nu orice esență, ci un

fenomen care precede constant un alt fenomen Acesta este conţinutul legilor care sunt relevate de ştiinţele naturii (Logica, b III, cap ,) Astfel legea cauzalităţii se reduce la succesiunea externă a fenomenelor O astfel de explicație nu este nouă; ea singură este compatibilă cu empirismul pur și a fost deja afirmată de Hume, care a dedus din această teorie toate consecințele ei logice Dar deja Reed a remarcat că într-un astfel de caz trebuie să privim noaptea drept cauza zilei și ziua ca cauza nopții, pentru că aceste fenomene se preced întotdeauna unul pe altul În același mod, trebuie să considerăm zorii dimineții drept cauza apariției soarelui, deoarece acesta îl precede constant Față de aceasta, Mill obiectează că o cauză fizică nu trebuie considerată orice fenomen care, în limitele experienței noastre, precedă constant pe altul, ci doar ceea ce trebuie să precedă necondiționat Nu putem privi noaptea drept cauza zilei, căci dacă soarele s-ar întuneca, ceea ce este posibil din punct de vedere fizic, atunci noaptea nu ar fi urmată de zi (ibid , §) O explicație mai nefericită nu ar fi putut fi inventată Ca să nu mai vorbim de faptul că, ținându-ne de experiența pură, nu avem nici cel mai mic drept să depășim limitele ei și să construim ipoteze pentru fenomene inexistente, dar chiar înainte de asta Mill a susținut că, strict vorbind, totalitatea condițiilor, adică , totalitatea conditiilor, trebuie considerata cauza împrejurări premergătoare fenomenului și aici dintr-o dată se cere ca cauza să fie necondiționată De fapt, toate fenomenele sunt condiționate, deoarece ele depind întotdeauna de o multitudine de altele și astfel sunt cauzele care sunt investigate de științele naturii Compus de oxigen cu Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI hidrogenul formează apă, dar nu necondiționat, ci în anumite circumstanțe Are nevoie de o scânteie electrică sau ceva de genul ăsta pentru a face conexiunea Mill însuși subliniază că otrava nu produce întotdeauna necondiționat moartea: este necesară și o anumită predispoziție a organismului, uneori destul de evazivă Un organism obișnuit cu otravă este capabil să o îndure Nu toată lumea este infectată cu ciuma; sunt oameni care, in aceleasi conditii, raman nevatamati Să spunem, așadar, că ciuma nu este cauza morții? Cel mai curios lucru dintre toate este că prima dogmă a empiriştilor puri este că nu putem înţelege nimic necondiţionat, ci doar relativul; dar când este necesar să se elibereze dintr-o dificultate de netrecut, atunci, ca un deus ex machina, fantoma necondiționului este invocată destul de inoportun De fapt, atât în societate, cât și în știință, cauzalitatea nu este deloc recunoscută ca fiind identică cu succesiunea Post hoc, ergo propter hoc, este unul dintre sofismele de care gândirea exactă trebuie să se ferească mai ales de toate Exemplul zorilor de dimineață arată că putem considera drept cauză chiar și un fenomen care îl urmează constant pe altul În limbajul uman, ceea ce produce fenomenul, și nu ceea ce îl precede, se numește cauză Prin urmare, considerăm că soarele este cauza zorilor, și nu invers Prin urmare, noi nu considerăm noaptea cauza zilei, iar ziua cauza nopții Acest lucru este destul de evident pentru oricine nu vrea să se orbească în mod voluntar cu sofisme Și dacă da, atunci este datoria interpreților metodelor științelor naturii să explice legea cauzalității independent de succesiune De aceea mintea umană, nemulțumită cu definirea succesiunii obișnuite a fenomenelor, caută cauzele lor și consideră întreaga natură supusă legii neschimbate a cauzalității - acest lucru empirismului unilateral nu explică și, într-adevăr, nu poate explica; aceasta necesită un alt tip de cercetare, depășind limitele experienței pure Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN b

acea Aici, vrând sau nevrând, apare în scenă o speculație respinsă Astfel, de la bun început, întreaga teorie se dovedește a fi insuportabilă Acest exemplu instructiv dezvăluie în același timp modul în care teoreticienii metodei experimentale se ocupă de cunoștințele pozitive În știință există un Fapt de o importanță capitală care contrazice teoria lor Filosoful pozitiv nu se gândește la asta; îşi compune în cap nişte prostii pure şi consideră Faptul eliminat Este evident că nu a mai rămas nimic din știința pozitivă; servește doar ca un banner care acoperă visele imaginației, dacă nu un vid perfect Dar acest lucru nu este suficient Științele naturii investighează nu numai cauzele aparente ale fenomenelor; ele determină însăşi esenţe Fiecare manual de fizică vorbește despre materie și proprietățile ei Între timp, materia nu este un fenomen, ci o esență El în sine nu este nici vizibil, nici tangibil; acesta este cel, care stă la baza fenomenelor, începutul, inaccesibil simțurilor exterioare, dar înțeles doar de minte, adică origine metafizică Metafizica se ocupă tocmai de definirea diferențelor care stau la baza, sau definirea esențelor, iar științele naturii, la rândul lor, nu numai că nu resping existența și posibilitatea de a investiga esența ascunsă în spatele fenomenelor fizice, dar dovedesc în cel mai mult mod sigur că atunci când fenomenele se schimbă, această esență rămâne întotdeauna cantitativ egală cu ea însăși Tangibilul poate deveni intangibil, vizibilul poate deveni invizibil; dar substanţa care stă la baza fenomenelor rămâne neschimbată Științele naturii proclamă chiar, ca axiomă, propoziția pur metafizică conform căreia nici o singură particulă de materie nu apare sau nu este distrusă, ci doar suferă transformări } Este adevărat că, în același timp, oamenii de știință naturii resping în cea mai mare parte cu dispreț metafizica ca fiind un fantastic Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ ȘI UNITATEA NAGKA o clădire fără nici cea mai mică pretenţie de semnificaţie ştiinţifică Dar aceasta dovedește doar că, năuciți de Filosofia falsă, ei înșiși nu știu ce spun Este posibil și trebuie să se ridice împotriva metafizicienilor atunci când aceștia încalcă fenomene, încercând să le aducă sub principii unilaterale; dar nu fac același lucru și oamenii de știință ai naturii, care încearcă să reducă fenomenele lumii organice și ale sufletului uman la principiile care domină câmpul forțelor fizice și chimice? Astfel de încercări în știință sunt întotdeauna permise și chiar servesc drept unul dintre principalele izvoare ale dezvoltării științifice Când se descoperă o anumită lege, trebuie să o epuizezi complet, să vezi cât de departe se extinde Teoriile unilaterale indică limitele acesteia și obligă pe cineva să caute altceva Dar inaplicabilitatea legii la fenomenele cunoscute nu îi scade în nici un fel semnificația în sfera căreia îi aparține Acei oameni de știință foarte natural care resping metafizica recunosc doctrina metafizică a materiei, deoarece este pe deplin aplicabilă domeniului pe care îl studiază Materialismul este un anumit sistem metafizic, care își găsește confirmarea cea mai deplină într-o anumită categorie de Fapte și devine fals numai atunci când începuturile sale se extind la totalitatea fenomenelor lumii Adepții experienței pure obiectează de obicei că, vorbind despre materie, oamenii de știință natural nu se gândesc să explice ce este ea în sine, ci determină acest principiu necunoscut doar în măsura în care este exprimat în fenomene Dar metafizica determină și esențe prin manifestările lor, căci nu există alt mod de a cunoaște Unul este exprimat și determinat prin diferențe, care disting entitatea dată de ceilalți și împreună reprezintă relația ei cu ceilalți Substanța este determinată de semne; dacă totuși renunțăm la toate semnele, atunci,

desigur, rămâne doar conceptul formal, lipsit de orice conținut Aceasta este t Biblioteca "Runivers" V CHICHERIN ființă pură, care nu este nimic, tocmai pentru că nu există nimic în ea Dacă îi luăm toate proprietățile materiei, atunci, desigur, obținem un concept gol; dar atribuindu-i anumite proprietăți, o definim și o distingem de alte entități reale sau posibile și, prin urmare, o cunoaștem Și acest concept astfel obținut nu este doar o reprezentare mentală, care ne servește doar pentru trecerea în revistă a fenomenelor Nu, nu ne putem îndoi că acest început abstract, înțeles de minte, are o existență obiectivă Știința experimentală ne asigură de acest lucru, demonstrând că, cu toate schimbările de semne, ea rămâne întotdeauna egală cu ea însăși cantitativ Mai mult, științele naturii investighează însăși structura acestui principiu metafizic Din cele mai vechi timpuri, metafizica materialistă a înțeles materia ca fiind compusă din unități indivizibile, sau atomi Această învățătură vine din profundă antichitate Si ce? în timpurile moderne, chimia a ajuns la ipoteza atomistă ca fiind singura capabilă să explice fenomenele chimice În prezent, nu există aproape un om de știință natural care să nu fie un atomist În ultima vreme, știința naturii a stabilit, pe baze imuabile, doctrina unei alte entități care joacă același rol în lumea fizică ca și materia, și anume, doctrina conservării forței în sensul cel mai larg, sau a energiei, ca natură naturală oamenii de știință o numesc Conceptul de forță este, de asemenea, un principiu pur metafizic; prin urmare, adepții experienței pure, ca Mill, o recunosc nu ca o entitate reală, ci pur și simplu ca o abstractizare logică care semnifică cauza mișcării necunoscută nouă (Logic, ed , I, pp -) S-a dovedit însă că această abstracție logică este un principiu complet real, care rămâne întotdeauna egal cu el însuși atunci când fenomenele se schimbă și în timpul trecerii de la o particulă materială la alta bine- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI II s-a mai spus că această esență apare în două Forme opuse, în Forma tensiunii și în Forma mișcării, sau, așa cum o exprimă fizicienii, în Forma energiei potențiale și cinetice, care în orice sistem este supus exclusiv acțiunii forțelor reciproce, trec unele în altele, atunci când suma lor rămâne constantă Evident, un asemenea rezultat infirmă chiar de la temelia învăţătura lui Comte şi a tuturor adepţilor experienţei pure, care, respingând posibilitatea cunoaşterii esenţelor, limitează domeniul ştiinţei la definirea asemănării şi succesiunii fenomenelor Cu toate acestea, Mill susține că aceste adevăruri științifice nu contrazic deloc teoria cauzalității pe care a dezvoltat-o Fie că fenomenele sunt reduse la una sau la mai multe forțe, spune el, întreaga problemă constă în determinarea acelor fenomene care le preced invariabil și necondiționat pe altele În numele începutului conservării energiei, afirmăm că fiecare mișcare trebuie neapărat precedată de o altă mișcare în aceeași cantitate; dar acesta din urmă nu rămâne întotdeauna adevărat: poate fi și posibil Mișcarea suspendată devine o proprietate a obiectului, capacitatea unei anumite particule de materie de a produce o nouă mișcare în timp util, în aceeași cantitate cu cea care i-a dat această capacitate Aceasta este, de exemplu, energia cărbunelui acumulată prin acțiunea razelor soarelui, care îi conferă capacitatea de a servi drept combustibil "Forța, despre care se spune că este în rezervă și pur potențial, nu este un lucru cu adevărat existent, la fel cum orice alte proprietăți ale obiectelor nu sunt un lucru cu adevărat existent Această expresie nu este altceva decât o răsucire a vorbirii, convenabilă pentru descrierea fenomenului: nu este nevoie să presupunem aici nimic care ar avea o existență continuă, cu

excepția unei posibilități abstracte Forța suspendată în acțiunea sa, neexprimată nici în mișcare, nici în presiune, conform Mil- * B CHICHERIN la, nu este un Fapt existent, ci un cuvânt care denotă convingerea noastră că, în anumite condiții, un Fapt va avea loc pe durata Unul dintre semnele care deosebește cauzalitatea de simpla concurență, trebuie să recunoaștem cheltuirea sau transferul de energie (Logic, ed a -a, I, pp -) Din explicația lui Mill, așadar, reiese că energia este transferată prin intermediul unei răsturnări de vorbire! Fiind suspendată, forța motrice a încetat să mai fie ceva real; a devenit o posibilitate abstractă, convingerea noastră subiectivă și, între timp, în condiții noi, această convingere subiectivă dă naștere unei noi mișcări exact în aceeași cantitate ca înainte Este greu să compui o mare absurditate Egalitatea cantitativă înseamnă, evident, existența continuă a principiului identic cu el însuși, care stă la baza fenomenelor în schimbare, adică forță sau energie, la fel cum aceeași greutate a apei în stare solidă, lichidă și gazoasă înseamnă că în toate cele trei forme continuă să existe aceeași substanță egală cu ea însăși Dar filozoful pozitiv nu vrea să accepte evidentul Și aici cele mai de încredere Fapte ale științei pozitive sunt pervertite în numele unei teorii preconcepute De fapt, conform învățăturilor oamenilor de știință naturală, raportul dintre energia potențială și energia cinetică nu este deloc o chestiune de succesiune a fenomenelor Într-un sistem aflat sub influența exclusivă a forțelor reciproce, precum soarele, energia potențială precede energia cinetică, iar aceasta din urmă, la rândul ei, precede potențialul; unul trece în altul, iar totalitatea acestora, adică cel care stă la baza diferențelor rămâne întotdeauna cantitativ FILOZOFIA POZITIVĂ UNITATEA DE ȘTIINȚĂ egal cu tine Vedem că, spre deosebire de învățăturile lui Comte și Mill, științele naturii nu se limitează la studiul continuității fenomenelor Pentru ei, aceasta nu este altceva decât un indiciu al esenței ascunse în spatele fenomenelor Legile reprezintă legătura dintre fenomene, iar în această legătură sunt exprimate esența și proprietățile principiilor care acționează aici, i e cea care stă la baza diferențelor Desigur, știința se apropie încet de soluția acestei probleme Adesea face sărituri prea grăbite, care o fac să se întoarcă înapoi Însă scopul său cel mai înalt este să urce prin cunoaşterea fenomenelor la cunoaşterea esenţelor, pentru a trece de la vizibil la invizibil, de la fizică la metafizică Negarea metafizicii duce la o limitare nepotrivită a sarcinilor științei și la o înțelegere pervertită a rezultatelor obținute de aceasta Are o altă consecință nu mai puțin importantă: confuzia metodelor de cunoaștere Am văzut că Comte bazează unitatea științei în principal pe unitatea metodelor Între timp, calea cunoașterii umane este dublă: de la particular la general și de la general la particular, îndrumare și concluzie Prima este calea experientiala, a doua este cea speculativa Negarea metafizicii presupune în mod natural negarea oricărei speculații și limitarea tuturor cunoștințelor umane la rezultatele obținute din experiență Acesta este punctul de vedere al empiriştilor consecvenţi Toată logica lui Mill este menită să dovedească originea experiențială a corpului cunoștințelor umane Între științele pozitive, ambele moduri sunt combinate: pe de o parte, expunerea manifestului; dă unei mame cu experiență, care, prin introducere, este generalizată și cea mai exactă și cea mai exactă și ieșită venerație a cunoașterii, care este calea dăruirii pure A investiga esența și proprietățile acestor două metode opuse și a determina relația lor reciprocă - aceasta este prima și principala sarcină a fiecărui gânditor care

încearcă să Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN reduce la unitate}'· întreg câmpul viziunii umane și dezvăluie modurile de acțiune ale minții în cunoașterea fenomenelor Dar nu găsim nimic de acest fel la Comte Într-un loc el spune că scopul științei este să "prin combinația corectă de reflecție și observație": să descopere legile fenomenelor, i e relaţiile lor neschimbate de consistenţă şi asemănare (I,) Dar care este această combinație corectă rămâne necunoscută Absența de mai sus în sistemul său de logică, ca știință separată, lasă cel mai esențial gol în acest sens Adevărat, Comte, pentru a determina metoda științifică, se referă la studiul științelor individuale; dar tocmai acest studiu arată că o confuzie completă a conceptelor a prevalat la el pe acest punct de vedere Se găsește deja în însăși clasificarea științelor Comte aranjează toate științele în ordinea rațională în care trebuie să urmeze în mintea umană, adică astfel încât studiul fiecărei clase de fenomene se bazează pe studiul celei anterioare "Această ordine", spune el, "este determinată de gradul de simplitate sau, ceea ce este același lucru, de gradul de generalitate al fenomenelor, din care rezultă dependența lor consecventă și, prin urmare, ușurința lor mai mare sau mai mică de studiu " Fenomenele complexe sunt, evident, mai puțin generale decât cele simple, pentru că ele se complică tocmai prin adăugarea unor condiții particulare mereu noi Împreună cu acestea, fenomenele cele mai generale, fiind în esență cele mai străine omului, trebuie deci studiate în cea mai mare măsură stare de spirit calmă, cea mai adaptată muncii științifice (I, ,) Astfel, "întregul sistem de cunoaștere umană, chiar și în detaliile sale minore, este aranjat după o singură considerație invariabilă, și anume, după gradul de mai mare sau abstractizare mai mică a conceptelor corespunzătoare" (I,) Drept urmare, matematica este plasată în fruntea tuturor științelor, iar în fruntea matematicii se află partea sa cea mai abstractă, calculul pur; apoi merg, în ordine secvenţială, mai dificil Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVE II UNISTG'O NAGCC niya, astronomie, fizică, chimie, biologie și, în sfârșit, fizică socială sau sociologie Fiecare știință, fiind dependentă de cea anterioară, dă la rândul ei legea următoarei Comte consideră această ordine atât de esențială și importantă încât, în opinia sa, legea cea mai elementară a dezvoltării istorice a minții umane poate fi înțeleasă corect numai prin combinarea ei cu această Formulă enciclopedică (I, yu) Este imposibil să nu observați inconsecvența izbitoare din această formulă Aici conceptele: general, simplu și abstract sunt luate ca lipsite de ambiguitate; intre timp, in realitate nu este deloc asa Limitându-ne la domeniul fenomenelor la care Comte se referă aceste epitete, nu putem spune că fenomenele simple sunt întotdeauna cele mai generale Deci, de exemplu, o parte semnificativă a elementelor chimice simple sunt foarte rare, în timp ce multe substanțe complexe, dimpotrivă, sunt foarte comune Nici nu se poate spune că, în general, fenomenele chimice sunt mai complexe decât cele fizice În fine, cea mai simplă, după Comte, știința concretă, astronomia, conține calcule matematice atât de complexe, pe care, desigur, nici chimia, nici biologia nu le reprezintă Determinarea interacțiunii reciproce aparent foarte simple a trei corpuri cerești depășește, în complexitatea sa, toate eforturile minții umane În orice caz, ar fi prea imprudent să se bazeze pe acest principiu o clasificare rațională a științelor Dar această remarcă are doar o importanță secundară Principalul lucru este că epitetul abstract nu este deloc aplicabil fenomenelor Prin abstract înțelegem o reprezentare a minții, înstrăinată de acele fenomene la care se referă - fenomenul, oricât de simplu ar fi, este întotdeauna concret Fenomenele abstracte nu există

deloc Prin urmare, atunci când studiem o anumită categorie de fenomene, separându-le de altele legate de acestea, de exemplu, compușii chimici, le studiem totuși nu în reprezentări mentale abstracte, ci în realitatea lor concretă Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN Între timp, cu ajutorul acestei confuzii de concepte, în fruntea sistemului devine știința, care are deloc obiectul neapariției, iar reprezentările mentale pur abstracte, matematica, iar în fruntea matematicii devine acea parte a acestuia aceasta este cea mai abstractă și pe care Comte însuși o numește "o uriașă expansiune logică naturală" (une immense extension admirable de la logique naturelle, I, II) Și această extindere a logicii pure dă legea tuturor științelor ulterioare, care nu se schimbă, ci doar modifică căile indicate de ele Din matematică ei iau metoda, spune Kont (I,) Trecem, așadar, nu de la particular la general, așa cum cere metoda experimentală, ci, dimpotrivă, de la general la particular, ca în metafizică și, la fel ca în metafizică, principiile pur logice dau lege în avans tuturor fenomenelor O astfel de concluzie, evident, servește ca o infirmare a punctului de vedere cel mai elementar Lipsa totală de educație filozofică a lui Comte nu s-a exprimat poate atât de tranșant în nimic ca în faptul că nu a observat deloc această contradicție internă a întregului său sistem Dar adepții săi nu s-au putut opri aici Pentru a ieși din dificultate, au decis să facă un nou pas Spre deosebire de învățăturile lui Comte, ei au recunoscut toată matematica ca știință, luându-și începuturile din experiență Littre a exprimat acest lucru în judecata sa asupra doctrinei lui Comte (Auguste Comte et la Philosophie positive, p), referindu-se la cercetările lui Mill, care a încercat să demonstreze această propoziție în logica sa Pentru a ajunge la o concluzie exactă și corectă cu privire la această întrebare, una dintre cele mai esențiale în studiul metodelor de cunoaștere, trebuie să luăm în considerare mai detaliat principiile de bază ale matematicii B Chicherin (Va urma) Biblioteca "Runivers" Filosofia teocrației creștine în secolul al V-lea Viziunea despre lume a Fericitului Augustin în geneza ei eu Secolul al V-lea este, fără îndoială, una dintre cele mai importante epoci ale civilizației creștine Aceasta este acea epocă critică când Biserica, pe deplin înarmată cu organizarea sa pe deplin formată, intră în Evul Mediu, trecând de la lumea antică greco-latină la barbari și absorbind elemente germanice în sine În același timp, aceasta este epoca în care diferența dintre creștinismul elen, răsăritean și latin, creștinismul occidental este deja foarte clar și clar marcată Ordinea de stat la acea vreme a fost zguduită și zguduită chiar din temelii: numai biserica reprezintă o unitate socială, ținând și legând imperiul, care se destramă în procesul de autodescompunere Ea singură se opune mișcărilor separatiste și forțelor centrifuge care amenință să distrugă statul Împotriva barbarilor, care pătrund în imperiu din toate părțile, prin legiunile slăbite, ea singură reprezintă unitatea culturală a greco-latinilor Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRGBETSKOY lume "Print frământările lumii", spune Sf Ambrozie din Milano, - biserica rămâne nemișcată; valurile se sparg împotriva ei, neputând s-o scuture În timp ce în jurul ei se aude un trosnet teribil, ea singură oferă tuturor naufragiaților un port liniștit unde își vor găsi mântuirea "*) Biserica reprezintă la acea vreme o unitate nu numai spirituală, ci și temporală; statul decrepit nu este capabil să-și îndeplinească funcțiile cele mai elementare, puterea seculară nu este capabilă să protejeze statul din exterior și să-l întărească din interior cu propriile forțe: nu îi asigură nici un proces echitabil, nici vreun administrare tolerabilă Tocmai din acest motiv, biserica, ca

singura forță vie din această societate, vrând-nevrând, este forțată să se ocupe de treburile lumești, să îndeplinească sarcinile puterii seculare Vedem în acea epocă pe episcopi în rolul de administratori și judecători seculari, rezolvând astfel de chestiuni seculare precum disputele despre moștenire; îi vedem în rolul de ambasadori diplomatici În acele vremuri grele, necesitatea îi obligă uneori să ia parte activ chiar și la apărarea militară a statului; episcopul dintr-un oraș asediat stă adesea în fruntea apărării În Occident și în Orient, biserica salvează statul trimițându-i Funcții Aceasta duce ici și colo la formarea unei astfel de ordini de lucruri în care unitatea bisericească este amestecată cu statul și ordinea plină de har nu este delimitată strict și tăios de cea lumească Konstantin V a înțeles că imperiul nu poate rezista, numai cu forțele sale naturale, procesului natural de autodescompunere și moarte Simțind că statul nu se poate salva, că nu este capabil să se țină de baza materială a puterii sale elementare *) S Ambros Epist Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK și puterea militară, el a căutat pentru el o temelie supranaturală și a chemat biserica să fundamenteze Roma: a vrut să țină împreună un singur stat printr-o singură biserică Dar tocmai din acest motiv, el și urmașii săi au vrut să stea în fruntea unei singure biserici, pentru a domina statul prin ea Pe de o parte, împăratul vrea să facă din puterea sa temporală centrul societății creștine, subordonându-i puterea spirituală ca corp de serviciu Dar, pe de altă parte, biserica are și o dorință inerentă de independență, iar dorința împăraților răsăriteni de supremație în treburile credinței întâmpină o opoziție energică în ea Pretențiile de putere temporală sunt opuse unui episcopat independent cu episcopul roman ca cap și centru În Răsărit și în Apus, în epoca care ne ocupă, asistăm la formarea unui fel de teocrație creștină în care biserica este amestecată cu statul: nu se contopește cu ea în indiferența deplină, ci, așa cum am spus, nu există granițe stricte și definite între ele În ambele jumătăți ale imperiului, acest amestec de doi frați, bisericesc și de stat, duce, însă, la rezultate opuse În Răsărit, prin toate domniile separate ale împăraților creștini, curge ca un fir roșu un principiu neschimbător al politicii bisericești, perpetuat de împăratul Constanțiu în dictonul clasic: "ce vreau eu, să fie canon pentru tine", a spus el la catedrala episcopilor din Milano În sistemul de administrare a statului prin biserică, un singur canon și, în special, o singură dogmă reprezintă pentru împărat nu doar o singură biserică, ci și un singur stat El este interesat de întrebări și dispute dogmatice nu numai ca credincios, ci și ca reprezentant al puterii lumești Din punctul de vedere al lui Constantin, exprimat de el si un Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY urmat de urmașii săi, pentru a salva unitatea statului este nevoie de un singur Dumnezeu și de o singură credință Este clar că, din acest punct de vedere, orice dispută dogmatică, orice dezbinare în biserică reprezintă o amenințare la adresa integrității statului Pentru a nu renunța la putere, este necesar să-i forțezi pe supuși să creadă la fel ca și împăratul: cine se agață de altă religie nu este doar un eretic, ci și un supus infidel De aici și dorința împăratului de a determina însuși conținutul dogmei creștine El își asumă îndatoririle de autoritate spirituală, dictând formule dogmatice supușilor săi El le poruncește să creadă sau să nu creadă în consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu cu Tatăl sau egalitatea Duhului Sfânt cu Fiul, să recunoască în Fiu una sau două naturi etc Așa procedează împărații, atât eretic şi ortodox Dacă bisericii îi sunt încredințate diverse sarcini lumești, atunci împăratul se străduiește cu atât mai mult să-și

stabilească supremația asupra ei, transformând-o într-un organ al politicii sale laice Este de la sine înțeles că dragostea de putere a împăraților nu este singurul motiv pentru această ordine de lucruri În ochii masei creștinilor, împăratul, apărătorul credinței, este centrul societății creștine și, tocmai din acest motiv, conducătorul bisericii Episcopii apelează, de asemenea, la el pentru a-și rezolva disputele dogmatice și, în cea mai mare parte, se întâmplă ca cei care reușesc să-l convingă în favoarea lor să-i recunoască dreptul de a interveni cu autoritate în problemele de credință, în timp ce cei împotriva cărora puterea împăratul se întoarce împotriva negării acestui drept Dacă, pe de o parte, împăratul tinde spre supremația în treburile credinței, atunci, pe de altă parte, ierarhia se străduiește și să transforme dogmele bisericești în norme juridice coercitive Trecutul păgân al imperiului, unde nu exista o clasă preoțească specială și orice magistrat secular putea îndeplini funcții preoțești, nu a pregătit societatea pentru a face distincția între ordinea spirituală și cea seculară și vedem cum în imperiul creștin ambele sunt împletite și amestecate Pe Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK În Orient, unde puterea temporală este relativ puternică, această confuzie duce la predominarea puterii temporale, care uzurpă funcțiile Bisericii Cu totul diferit se întâmplă în Occident Aici, pe parcursul întregii secole al IV-lea și al V-lea, până la căderea Imperiului de Apus, vedem, pe de o parte, diminuarea treptată a puterii seculare, iar pe de altă parte, creșterea și întărirea rapidă a episcopiei independente Dezvoltându-se rapid, puterea spirituală de aici domină zona mondenă, subordonând în cele din urmă însăși puterea imperială Această diferență dintre Occident și Est este cauzată de un set complex de condiții culturale și istorice În Occident, imperiul creștin de la bun început nu a avut pământ sub picioare și a fost condamnat la neputință Transferându-și reședința în Orient, Constantin cel Mare a simțit că nu este capabil să încalce tradițiile Romei păgâne și a visat doar să se elibereze de ele Păgânii din Occident erau la acea vreme majoritatea, iar la Roma ei constituiau forța dominantă Senatul era plin de păgâni; ei formau şi majoritatea maselor Roma a rămas centrul păgânismului și nici măcar Constantin însuși nu a putut intra într-o luptă deschisă cu păgânismul Imperiul creștin nu putea desființa regatul păgân, ci putea exista doar lângă el, ca o altă Roma, ca orașul Constantin Acționând ca șef al creștinismului în Orient, Constantin a rămas capul păgânismului în Occident Fiind episcop extern la Constantinopol, el nu a încetat să fie mare preot la Roma Dacă păgânismul împăratului a fost ignorat în Orient, creștinismul său a fost ignorat în Occident; imperiul nu a încetat oficial să fie păgân în Occident, în timp ce era deja creștin în Orient Pe parcursul întregului secol al IV-lea, păgânii din Roma constituie o forță impresionantă, dacă nu chiar majoritară, și paralizează puterea împăratului creștin cu opoziția lor plictisitoare Biblioteca "Runivers" treizeci KN EVGENY TRUBETSKOY Numai aceasta îi condamnă pe Cezarii Occidentali la impotență Majoritatea păgână îi tratează cu ostilitate sau indiferență: le rămâne să se bazeze pe minoritatea creștină În mijlocul unei societăți divizate, ei sunt între două focuri; le este frică să-i enerveze pe păgâni cu măsuri prea dure, neîndrăznind să lupte cu putere, consecvență împotriva lor *); dar, în același timp, o politică neutră sau prea indecisă, pasivă față de păgâni, riscă să-i înstrăineze pe creștini După cum s-a spus, ei nu au pământ sub picioare, iar elementul creștin pe care se bazează îi menține dependenți de ei înșiși Spre deosebire de secvența directă a politicii interne a împăraților

din Răsărit, politica Cezarilor Occidentali ne lovește prin fluctuațiile sale frecvente, absența oricărui principiu susținut Constanțiu, de exemplu, stăpânind peste ambele jumătăți ale imperiului, ar putea face aceleași pretenții în Occident și să le ducă la îndeplinire cu aceleași metode despotice ca în Orient Însă succesorul său, Valentinian, nu a aspirat la supremație în materie de credință, ținând o politică de neutralitate față de toate opiniile religioase posibile, atât creștine, cât și păgâne Agracian a ascultat în toate instrucțiunile episcopului milanez Ambrozie, înclinându-se, în persoana sa, în fața conducerii autoritare a bisericii Însăși împrejurarea care creează slăbiciunea împăraților din Occident, condiționează aici puterea bisericii Prezența împăraților creștini la Roma, ca centru al opoziției păgâne, a fost imposibilă încă de la început Păgânii au ocupat cele mai importante magistraturi seculare Partidul păgân, pentru a-și păstra semnificația anterioară pentru ritul său, a trebuit să pretindă că nu *) Chiar și edictele severe ale lui Grațian și Teodosie împotriva cultelor păgâne, aparent, nu au putut fi executate la Roma; templele păgâne de aici rămân inviolabile și cultul păgân înflorește ca înainte Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK nu a avut loc nicio schimbare, dar totul rămâne la fel Și într-adevăr, împărații continuă să fie proclamați zeități după moartea lor, iar senatul le stabilește culte oficiale Împăratul creștin nu poate sancționa o asemenea ordine de lucruri cu prezența sa În același timp, nu îndrăznește să i se opună deschis, deoarece aceasta ar însemna înființarea unui partid păgân puternic împotriva lui Pentru a evita un conflict fatal, împărații apar rar la Roma, dar locuiesc la Milano sau Ravenna, unde sunt atrași, de altfel, de nevoia de a fi mai aproape de granița de nord a statului lor, care este amenințată constant de pericolul atacurilor barbare Ei se lasă adorați de departe și se uită printre degete la o situație anormală pe care nu sunt în măsură să o distrugă Dar ca urmare a acestui fapt, Roma, centrul politic al statului lor, părăsește Sfera de influență Comunitatea creștină, cu episcopul său în frunte, stă aici singură împotriva împărăției păgânilor, îndură lupta împotriva păgânismului pe umerii ei fără sprijinul statului Semnificația împăratului este complet distrusă de aceasta: ca creștin, el este neputincios față de supușii săi păgâni; ca obiect de cult păgân și ca mare preot păgân, el este zero în ochii creștinilor *) Importanța episcopiei este întărită de importanța împăratului, și mai ales a episcopului Romei, papa Capitala lumii antice este inevitabil punctul central al luptei dintre creștinism și păgânism Purtând această luptă singură, fără sprijinul statului, Biserica Romană se obișnuiește cu independența, se bucură de o astfel de independență ca nimeni alta *) După cum se știe, pentru prima dată a refuzat titlul de Mare Preot Gra-tsian Dar acest refuz a fost prea târziu și nu ar fi putut avea un impact semnificativ asupra atitudinii supușilor creștini față de împărat - la vremea aceea farmecul lui scăzuse prea mult și nu mai putea fi restabilit Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY sfânta biserică a imperiului În mare măsură, datorită acestui fapt, aici se dezvoltă o putere spirituală independentă, independentă, care nu este în Orient, unde împăratul acționează ca reprezentant al unității creștine, dominând majoritatea episcopiei La Roma, în ochii majorității păgânilor, care stăteau pe pământul tradițiilor seculare ale imperiului, creștinismul împăratului nu era decât o întâmplare trecătoare, iar creștinii nici nu erau obișnuiți să-și vadă în el ajutor activ Reprezentantul unității creștinilor aici este papa, nu împăratul Pentru creștinii romani, papa

este mai mare decât împăratul: acesta din urmă nu are nicio putere asupra lui și nu-l poate obliga să se supună Chiar și în vremurile păgâne, comunitatea romană, cu episcopul său, era de o importanță capitală în ochii creștinilor, ca centru în lupta împotriva păgânismului Roma capătă o semnificație deosebită ca punct în care reprezentanții tuturor părților imperiului, ai tuturor naționalităților și, în consecință, ai tuturor comunităților creștine, se întâlnesc, unde a devenit mai relief decât oriunde altundeva, caracterul la nivel național, universal al bisericii este conturat Acesta este centrul comunicării întreg-umane, nu asociat exclusiv cu nicio localitate sau naționalitate, ci tocmai din acest motiv, centrul comunicării creștine *) În imperiul creștin, totul contribuie la întărirea acestei semnificații universale a comunității romane și a episcopului roman și în special, după cum sa indicat deja, politica slabă, vacilanta și ambivalentă a Cezarilor occidentali Lăsând lui Soera influența împăratului, Roma creștină devine Roma papală Încetează să mai fie o capitală seculară pentru a se impune în semnificația sa ca oraș St Petru și Scaunul Apostolic**) Acest lucru nu este suficient *) Despre semnificația comunității creștine romane în epoca imperiului păgân, cf Harnack: Doginengesch vol I, p - **) Când, sub Grațian și Teodosie, a venit vremea unei politici creștine mai hotărâte a împăraților, semnificația papei, ca reprezentant al unității creștine, avea deja în spate forța unei tradiții consacrate și nu la v- ch vys De asemenea, contribuie la faptul că împăratul este absorbit de griji cu privire la menținerea inviolabilității granițelor statului său, a integrității imperiului Privirea lui este întoarsă în permanență acum spre nord, când spre sud, este amenințat în Galia când este de un atac barbar, când de răscoala legiunilor sub steagul unui uzurpator Un alt pericol pentru el este Africa, grânarul imperiului, aprovizionându-l cu pâine Fiecare revoltă din Africa implică o încetare a furnizării de cereale și foamete în Italia Sfâșiat între nordul extrem și sudul extrem al posesiunilor sale, împăratul renunță la centrul statului său, cedând involuntar influenței care crește și se extinde rapid a papei Împăratul este pretutindeni presat de dușmani externi și de mișcări separatiste Dorind să lege și să întărească printr-o legătură puternică provinciile individuale ale imperiului, el se îndreaptă, vrând-nevrând, către biserică, care singură în acea epocă ține societatea unită, unește oamenii, în timp ce orice altceva îi desparte Cu fiecare mișcare separatistă, împăratul caută protecție și sprijin în biserică El este puternic de puterea ei, dar tocmai din acest motiv el trebuie să asculte vocea ei autoritară, trebuie inevitabil să o asculte Deja la sfârșitul secolului al IV-lea, nici măcar papa, ci episcopul de Milano, Ambrozie, stăpâneau în jurul împăraților Pe măsură ce puterea seculară slăbește, căzând în neputința senilă, puterea spirituală a episcopului îi ia locul, trimițând-o la Funcție, iar Augustin se plânge că, ca episcop, este atât de inundat de treburile seculare, civile, încât interferează exercițiul a îndatoririlor sale pastorale Confuzia dintre biserică și stat, exprimată în Orient în despotismul lumesc, în dominația puterii lumești asupra bisericii, în Occident, dimpotrivă, duce la faptul că statul se mută treptat în biserică, iar biserica este îmbrăcat în ar putea fi scuturat Mai mult, după cum se știe, Grațian și Teodosie, străini de aspirațiile cezar-papiste, s-au supus ei înșiși autorității bisericești, , statalitate Înălțarea episcopilor deasupra statului este facilitată și de rolul nobil pe care îl joacă în timpul invaziilor barbare Într-un

moment în care forţele statului nu sunt suficiente pentru a-şi salva supuşii de furia cuceritorilor, episcopii acţionează ca apărători ai populaţiei civile, nu numai creştine, ci şi păgâne; ei își asumă îndatoririle de mediatori între cuceritori și învinși și fac ceea ce statul nu poate face - să-și salveze turma lipsită de apărare îmblânzind instinctele distructive sălbatice ale barbarilor Este clar că creștinii se bazează mai mult pe episcopii lor, așteaptă mântuirea lor de la ei și nu de la puterea seculară Împărații răsăriteni, cu aspirațiile lor caesaro-papiste, au contribuit și ei la extinderea puterii papei, deși într-un mod pur spiritual În mare măsură, datorită lor, influența papei se extinde cu mult dincolo de Imperiul de Apus, până în Orientul Îndepărtat Răspândindu-și credințele religioase prin amenințări și violență, împărații estici se străduiesc să facă din religia lor o normă universală obligatorie, persecutând pe cei care nu sunt de acord cu ei ca neascultători de puterea lor De aceea, de fiecare dată, în timp ce Cezarul eretic stă pe tronul Constantinopolului, Bisericile Ortodoxe din Răsărit, persecutate și asuprite de el, caută sprijin și ajutor din afară Este de la sine înțeles că ochii lor sunt îndreptați spre centrul puterii ecleziastice independente, spre Roma Apelând la Episcopul Romei, adresându-i-se drept cea mai înaltă autoritate din lumea creștină, în aceste vremuri tulburi ei îl recunosc de obicei ca fiind cea mai înaltă autoritate și judecător în disputele lor Erezia imperială este întotdeauna în mâinile papilor: ei le oferă posibilitatea de a acționa ca apărători ai Ortodoxiei persecutate, reprezentanți ai bisericii universale în unitatea ei, îmbrățișând Apusul și Răsăritul Prin politica lor intolerantă, împărații răsăriteni creează puterea papei dând dreapta estică- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK'V de biserici glorioase în Sfera influenței sale Astfel, influența și parțial puterea papei se extinde dincolo de limitele Imperiului de Apus În vremuri de pace și securitate, această putere nu este de obicei recunoscută în Orient, dar în vremuri de persecuție, în momentele critice din viața bisericii, este chemată în ajutor și nu poate fi dispensată de *) Împotriva puterii imperiale slabe și neînsemnate din Occident, deja la sfârșitul secolului al IV-lea, se află o putere spirituală puternică, cu influență și semnificație universală Se poate spune că numai biserica de aici ține și sprijină statul, care este gata să se prăbușească În Orient, biserica se află sub protecția puterii de stat În Occident, ea este lăsată în voia ei Mai mult, ea protejează și îngrijește aici însăși puterea de stat în persoana împăraților nesemnificativi și slabi Privind cu atenție epoca care ne ocupă, vom vedea că deja la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea sunt la vedere toate elementele vieții medievale și toate elementele civilizației europene Individualismul atomic al societății în descompunere de la acea vreme se îmbina deja cu individualismul noilor elemente germane care pătrunseseră în imperiu Scuturată până la temelii, ordinea statului nu mai este capabilă să conțină arbitrariul anarhic, iar Biserica singură stă împotriva personalității atomice cu dorința ei de libertate nelimitată și sete nesățioasă de viață Obișnuită cu activități practice versatile, nu numai spirituale, ci și lumești, biserica este impregnată încetul cu încetul cu elemente de cultură antică, saturată de ideile de stat ale antice ♦) Arătând aici motivele politice ale dezvoltării și ascensiunii puterii papale, nu vedem, desigur, în ele decât motive externe (cause occasionelles) care au determinat autodezvăluirea ideii papale, fără a atinge încă fundamentele interne care stau în această idee însăși Acest eseu nu

include nici o analiză a fundamentelor dogmatice ale papalității și ne vom abține de la orice concluzie dogmatică în el, limitându-ne deocamdată la o investigare a terenului istoric pe care a crescut idealul teocratic al Occidentului * KN EVGENY TRUBETSKOY nu prea mult din Roma; episcopii săi sunt reprezentanți nu numai ai autorității spirituale, ci și ai tradițiilor seculare, juridice și administrative Clerul ei intră în Evul Mediu deja pregătit de îndelungată experiență conducerea și stăpânirea asupra oamenilor, iar păstorii ei puteau fi pentru barbari nu numai mentori în credință, ci și profesori de lege Pe acest sol a crescut și s-a dezvoltat idealul teocratic, care deja la începutul secolului al V-lea și-a găsit expresia clasică în lucrările lui Bl Augustin Despre asta vom vorbi acum II Fericitul Augustin este una dintre cele mai interesante figuri istorice care au existat vreodată Evaluarea ei este una dintre cele mai complexe și dificile sarcini istorice prin prisma diversității și bogăției elementelor care au intrat în componența învățăturii sale și au influențat într-un fel sau altul formarea caracterului său Augustin este din toate punctele de vedere personificarea acelei ere de tranziție a secolului al V-lea, când o lume dărăpănată se prăbușește, iar alta este construită pe ruinele ei El se află la granița dintre antichitate și Evul Mediu: adunând fragmentele culturii antice, el, în același timp, pune bazele medievalului, și parțial al celei mai noi perspective europene asupra lumii În cuvintele lui Charpentier, Civitas Dei a lui Augustin este "o discurs funerar pentru lumea antică și, în același timp, o proclamare solemnă a lumii noi" Aceste cuvinte pot servi ca o descriere excelentă a întregii vieți și lucrări a părintelui nostru al bisericii Aceasta este din toate punctele de vedere o personalitate dublă: în ea au fost întruchipate și concentrate toate contrariile vârstei sale Mai mult, el a anticipat și a combinat în sine contrastele timpurilor moderne, căci, fiind părintele și, s-ar putea spune, fondatorul catolicismului medieval, el, împreună cu alte aspecte ale învățăturii sale, a fost un profet al protestantismului Și dacă protestanți și catolici FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE VЪ V-МЪ VK'ь cu același drept de a vedea în el strămoșul lor, atunci fără nicio îndoială îl putem recunoaște ca părintele creștinismului occidental în toate ramurile sale principale Fiu al unui păgân arican depravat și al unui sfânt creștin, Augustin rămâne de-a lungul vieții un produs dublu al păgânismului și creștinismului, care se luptă în el până la sfârșitul vieții, neputându-se depăși complet unul pe altul Lupta internă a acestei personalități este o luptă mondială, iar procesul de dezvoltare psihologică pe care l-a imortalizat în Mărturisirea sa este o frumoasă personificare a crizei mondiale Două stări de spirit opuse, care s-au înlocuit una pe alta în viața lui Augustin, păgânismul nestăpânit al tinereții sale și creștinismul sfânt din anii săi de maturitate, corespund două medii sociale; diviziunea sa internă este diviziunea societății în acel moment Patria Bl Augustin, Africa de Nord, în special, este un prim exemplu al acestei societăți divizate Aici stările sociale opuse sunt intensificate de natura africană pasională și impresionabilă Africa în epoca care ne ocupă este un tărâm al contrastelor prin excelență Aici găsim asceza extremă cot la cot cu desfrânarea grosolană, religiozitatea de foc cot la cot cu tot felul de excese senzuale Contemporanul mai tânăr al lui Augustin, Salvian, descrie Africa ca pe un fel de bordel solid (lupanar este adevărata sa expresie): un african cast, în cuvintele sale, nu mai este african Aceasta este țara celor mai teribile vicii nefirești Este greu să te plimbi pe străzile

capitalei africane Cartagina, spune el, pentru a nu fi pângărit *) Şi, în acelaşi timp, după cum ştim, Africa este locul de naştere al celor mai mari profesori ai Bisericii, aşa cum *) De gubernatione Dei, lib VII Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Tertulian, sfinţi precum martirul Ciprian şi însuşi Augustin Acelaşi Salvian este îngrozit de caracterul antireligios al societăţii africane, fără a-i exclude pe creştini, care amestecă cultul creştin cu cel păgân, fac jertfe idolilor, apoi vin la altarele creştine O trăsătură caracteristică a africanilor este ura lor faţă de călugări şi asceţi Un călugăr care vine întâmplător la Cartagina este supus la blesteme, ridiculizări şi insulte Apostolii puteau intra în oraşele păgâne cu o mai mare siguranţă, spune Salvian, decât călugării din Cartagina creştină *) Societatea, după cum se vede din această descriere, este împărţită între asceza individuală a asceţilor, împinşi în deşert de ura universală, şi depravarea nestăpânită a maselor Avertizorul sever şi pasionat al vremii, Salvian, este oarecum înclinat spre exagerare, iar dintre cei mai recenti scriitori, Gaston Boissier* **) avertizează pe bună dreptate împotriva încrederii excesive în mărturia sa Dar în acest caz, nu avem de ce să ne îndoim de adevărul cuvintelor sale, întrucât aceeaşi impresie o avem din lucrările lui Augustin însuşi şi, mai ales, din Confesiunile sale: şi aici vedem o societate furioasă, depravată, ca o întuneric fundal pe care apar personalităţi atât de luminoase excepţionale precum Sfânta Monica Opusul polar în starea de spirit a lui Augustin corespunde astfel polarului opus al societăţii din acea vreme Care sunt impresiile centrale ale vieţii sale? Pe de o parte, o masă de oameni căzuţi moral: pe de altă parte, câţiva sfinţi, personalităţi alese Pe de o parte, cultele obscene şi orgiile sălbatice ale vechii religii învechite; pe de altă parte, creştinismul, care singur dă putere să se ţină de înălţimile morale ale cuiva ') Ibid lib VIII **) Fin du paganisme, vol II, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE V-V-M VYOT de urmăritori În el însuşi, Augustin a recunoscut dizarmonia, discordia internă a mediului său, ca o luptă între două principii opuse A experimentat în tinereţea sa depravată puterea unei înclinaţii malefice, a păcatului: dar acesta nu era doar un păcat individual, personal: a trăit ca toţi ceilalţi, repetând păcatele societăţii sale, unde castitatea era considerată ceva ruşinos A fost un păcat social, dar împreună cu el şi păcatul naturii sale pătimaşe, senzuale, paterne, deci un păcat generic, moştenit Întregul mediu social şi organizarea fizică moştenită îl împing pe calea depravării şi a răului Pe de altă parte, acestor dorinţe rele, nestăpânite, le rezistă rămăşiţele unei dispoziţii creştine, păstrate sub forma unor amintiri vagi din copilărie Aceste impresii ale tinereţii conţin deja contrastul principal care a determinat ulterior întreaga viziune asupra lumii a lui Augustin: pe de o parte, păcatul nu este doar individual, ci social şi ereditar, - vitiata natura; pe de altă parte, puterea bunătăţii, harul; pe de o parte, o mulţime de morţi şi pierduţi, massa perditionis; pe de altă parte, un număr limitat de indivizi aleşi În eseul deja citat De gubernatione Dei, Salvian spune: "La aproape toţi africanii, nu ştiu ce nu este rău"; iar în alt loc: "cu greu se poate găsi bine între ei *) Comparând măcar aceste două vorbe şi tot ceea ce spune Salvian despre africani, putem înţelege cu uşurinţă de ce, mai ales pentru un african ca Augustin, puterea răului ar fi trebuit să pară exorbitantă, irezistibilă de forţele umane naturale; iar bunătatea, dimpotrivă, trebuia prezentată ca ceva absolut supranatural, supraomenesc Acest lucru ne explică destul de multe în filosofia lui Augustin şi, de altfel, de ce în viziunea sa etică asupra

lumii elementul uman este degradat, sortit unei pur pastorale *) De gub Dei, lib VII Zschimmer: Salvianus (Halle), p Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY rol important, de ce nu există loc în sistemul său pentru libertatea umană Acest sistem este sfâșiat de contrastul dintre puterea copleșitoare a răului în natura umană pervertită și puterea irezistibilă a harului, care singur este capabil să spargă acest rău Între acești doi poli, o persoană nu este nimic: libertatea lui este complet absorbită de jos sau de sus, totul merge în păcat sau în har În acea epocă a dezunirii și discordiei generale, individul se simte singur și, vrând-nevrând, se concentrează în lumea sa interioară Prin urmare, nu vom fi surprinși că filosofia lui Augustin începe cu autoaprofundare și auto-studiu În literatura de ultimă oră, s-a subliniat în repetate rânduri subiectivismul său, tendința de a reflecta, transformându-se într-o ascultare dureroasă a lui; şi în special istoricii protestanţi germani subliniază în el această trăsătură asemănătoare lor *) Interesul central al speculațiilor lui Augustin, ni se spune, este lumea interioară subiectivă a conștiinței, voinței și simțirii umane "Tot ceea ce exterior are sens și valoare pentru el", spune Zibek, "numai așa cum apare în reflectarea interiorului **), tot ceea ce este obiectiv îl interesează doar în raport cu o persoană și lumea sa interioară În prim plan, potrivit lui Siebek, el are cel mai intim și interior, viața sufletului uman în Dumnezeu Însuși Augustin spune de fapt în Soliloquia sa că vrea să cunoască sufletul și Dumnezeu și nimic mai mult ***) Dar am fi extrem de nedrepți față de Părintele nostru al Bisericii dacă am vedea doar subiectivismul în toată gândirea lui și i-am reduce toată filozofarea la o simplă reflecție subiectivă Subiectivismul vremii, după cum s-a spus, corespunde *) Siebeck въ Journal of Philosophy u filozof Criticul , p Harnack: Dogmengesch , p III, стр **) Ibid , p i ***) Deum și coasă animală cupio Nihilne mai mult? Nihil omnino Библиотека"Рунверс" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M HKK corespunde stării de singurătate a unei personalități egocentrizate și dacă gândirea părintelui nostru al bisericii ar fi rămas la o singură reflecție, el nu ar fi părăsit niciodată starea de izolare egoistă, mentală și morală, și nu s-ar fi putut ridica niciodată deasupra individualismului societății sale; în orice caz, nu această trăsătură îl face întemeietorul teocrației medievale și autorul Civitas Dei De fapt, este un om al contrastelor și conține în mintea lui elementele cele mai diverse și eterogene Recunoscând nesemnificația lumii materiale, senzuale, se cufundă în sine, dar numai pentru a recunoaște golul și nesemnificația personalității umane închise în sine, pentru a ieși din această stare de autoaprofundare în contemplarea mistică "Nu ieși din tine (noli foras ire)," spune el într-una din lucrările sale timpurii, scrisă la scurt timp după convertirea sa la creștinism, "intră în tine: adevărul locuiește în omul interior; iar dacă descoperi că natura ta este schimbătoare, atunci ieși din tine (transcende te ipsum) Dar amintiți-vă că atunci când vă pierdeți cumpătul, treceți dincolo de sufletul gânditor Așadar, străduiește-te acolo unde însăși lumina rațiunii este aprinsă "*) Aprofundarea de sine, autoanaliza, așa cum se poate vedea din acest citat, este doar punctul de plecare al filozofiei lui Augustin; dar scopul său final este cunoașterea Realitatea supranaturală, acea lume muntoasă care se află dincolo de granițele tuturor subiective Un simț puternic dezvoltat al sinelui este o proprietate distinctă incontestabilă a gânditorului nostru, iar subiectivismul este într-adevăr o trăsătură a caracterului său *) Despre religia adevărată, cap Cp pasaje analoge din Tract în Eν Ioan

cap и: Transcende corpul și vindecă mintea Transcende atât mintea, cât și înțelepciunea lui Dumnezeu Dacă ești în minte, ești la mijloc Dacă te uiți mai jos, există un corp; dacă ești atent mai sus, este Dumnezeu Biblioteca "Runiverse" КН ЕВГЕНИЙ ТРУБЕСКОЙ principiul tuturor relelor din punctul de vedere al filosofiei lui Augustin Toată viața sa luptat cu subiectivismul său, deși nu a reușit niciodată să-l depășească complet Aprofundarea de sine, autoanaliza este pentru el doar începutul tăgăduirii de sine: adâncindu-se în sine, el găsește în sine o singură discordie interioară - tocmai acea luptă a contrariilor lumii de natură bună și păcătoasă, din care caută mântuirea Calea filosofării sale este de la discordia și bifurcarea vieții personale la pacea obiectivă și unitate Din moment ce ne închidem în lumea noastră interioară, găsim doar întuneric și suferință în noi înșine "Nu vezi și nu ești îngrozit de această prăpastie?" exclamă Augustin, "Și ce este aceasta dacă nu firea noastră și, mai mult, nu ce a fost înainte, ci ce este acum? Și așa căutăm să o cunoaștem mai mult decât o înțelegem de fapt Toată gândirea lui Augustin din era pre-creștină este o serie de eforturi gigantice de a ieși din această profunzime negativă și sumbră a conștiinței subiective către lumina și adevărul obiectiv, pentru a se elibera de personalitatea lui păcătoasă și de scindarea sa fatală El însuși vorbește în Confessiones despre acea perioadă a vieții în care, scăpându-se deja de maniheism, nu se convertise încă la creștinism: "încercând să scot structura gândirii mele din abis, m-am scufundat din nou și deseori făcând eforturi , am plonjat iar și iar" * *) Singurul lucru care l-a ridicat la lumina obiectivă a lui Dumnezeu, spune el, a fost că voința lui era la fel de sigură pentru el ca și existența lui, quod tam me sciebam habere voluntatem, quam me vivere Iar argumentele scepticilor nu au reușit niciodată să zdruncine această certitudine interioară a conștiinței de sine Dar în însăși voința sa a găsit o contradicție internă, o discordie fără speranță Căci această voință este cauza păcatului meu, dar eu însumi nu vreau să păcătuiesc și să fac ceea ce urăsc "Dђ *) De anima et ej orig IV, *♦) Confesa VII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK ■ păcătuiesc involuntar, mai degrabă o suport decât să o fac, "și, în consecință, această stare de nelibertate este mai degrabă o pedeapsă decât vinovăție, mai mult, o pedeapsă pe care o sufăr cu dreptate*) În consecință, există ceva absolut sigur care se ridică deasupra contradicțiilor mele: în însăși discordia mea recunosc legea obiectivă a dreptății absolute; așa este modul de gândire al lui Augustin Certitudinea absolută a voinței mele, a existenței mele, se reduce la certitudinea absolută a acelui bine obiectiv, a acelei liniști și ordine obiective pe care voința mea le cere Împărțirea și discordia este Forma realității temporale; dar pacea și unitatea sunt idealul ei etern Motivul principal al filozofiei lui Augustin este căutarea unui astfel de univers care să depășească contrastele realității temporale, dualitatea sa malefice în unitatea păcii și liniștii universale Această căutare este, în primul rând, un proces dureros și dureros; în ea durerile nașterii spirituale a lumii noi sunt combinate cu suferințele pe moarte ale celei vechi Pentru a deveni strămoșul viziunii medievale asupra lumii, Augustin a trebuit să testeze și să învingă păgânismul în sine A unit și a suferit în sine toate bolile epocii sale, în sensul deplin al cuvântului a purtat crucea societății sale Deja pe drumul convertirii, pe jumătate creștin, spune Augustin, "Am căutat, arzând în interior, de unde răul Care au fost chinurile inimii mele, suferind de durerile nasterii, care sunt gemetele mele, Doamne!Aceasta este neliniștea sufletului (tumultus animae), inexprimabil și inexprimabil

în cuvinte, pe care, continuă Augustin, niciun om nu i-a putut împărtăși si intelege, care singur Dumnezeu a ascultat invizibil: Tu sciebas, quid patiebar, nullus *) Confesiuni, lib VII, cap , § Sufer pedeapsa cu dreptate, întrucât răul este încă starea dorinței mele, voința, deși împărțită în sine și deci contradictorie În acest sens al cuvântului păcatul, pe de o parte, este un act al voinței mele, dar în același timp un act involuntar, întrucât voința mea nu are putere asupra ei însăși, este contradictoriu în sine Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY hoimnum Nerenunţând încă complet la maniheism, citim mai departe în Confessiones, el a căutat adevărul în universul sensibil, în afară, în timp ce lumina adevărului este în noi "Și nu este închis în niciun loc; Între timp, m-am uitat la lucruri cuprinse într-un loc (adică închise în spațiu - quae locis continentur) și nu am găsit în ele un loc de odihnă și nu m-au luat în sine ca să pot spune: acum este de ajuns Acum mă simt bine și nu m-au lăsat să mă întorc acolo unde m-am simțit bine " Pentru o conștiință divizată în sine, întreaga lume apare ca ceva absolut exterior, străin și ostil Căutând sinele superior, bunătatea și adevărul absolut și întrebându-se despre lumea exterioară, Augustin vede doar pe cel de jos în ea și nu își găsește pacea pentru el însuși Această lume ostilă extraterestră nu îl salvează de anxietatea interioară, ci îi suprimă și îi asuprește conștiința "Când m-am răzvrătit împotriva lui Dumnezeu în gândurile mele", continuă el, "aceste ființe inferioare s-au înălțat peste mine, m-au copleșit, ne oferindu-mi nici odihnă, nici odihnă * Lumea senzuală din afară l-a zdrobit cu volumul ei străin, iar când s-a retras în profunzimile conștiinței sale, atunci și aici imaginile lucrurilor materiale, senzuale l-au înconjurat și l-au urmărit şi toţi laolaltă păreau să spună: "Unde te duci, atât de necurat şi atât de nevrednic" * *) Nimeni nu a înfățișat această contradicție internă mai profund și mai adevărat decât Augustin, această diviziune profundă pătrunzând în cele mai secrete fibre ale ființei noastre morale Lipsa de unitate, integritate, este semnul principal al naturii noastre pervertite Voința noastră prescrie un lucru și face altul Prin urmare, nu vrea cu toată ființa, nu prescrie cu toată ființa (non ex toto vuit, non ex toto imperat) "Căci ea prescrie cum vrea ea; totusi, ceea ce prescrie nu se face, pentru ca *) Vezi pentru toate confesiunile precedente, lib VII, cap Biblioteca "Runivers" și* FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M V'K nu vrea Căci voința prescrie să existe o voință și, în plus, nu o altă voință, ci ea însăși" (adică voința, ca imperativ, prescrie cutare sau cutare act, care este și un act de voință) "În consecință, nu întreaga voință prescrie și, prin urmare, nu există nimic care prescrie" (adică nu există un singur subiect de acțiune, non est, quod imperat) "Căci dacă voința ar fi totală (si plena esset), atunci nu s-ar prescrie, pentru că ceea ce este prescris ar fi deja" *), adică dacă voința nu ar fi divizată în interior, atunci nu ar exista nicio scindare între intenție și acțiune, iar preceptul ar coincide în identitate directă cu execuția Această stare de spirit anormală, în care voința noastră parțial vrea, parțial nu vrea, iar personalitatea noastră unită se pierde printre dorințe și afecte conflictuale, Augustin numește urâțenie (monstrum), o boală a spiritului (aegritudo animi) De fapt, "sunt două voințe, întrucât una dintre ele nu este o voință totală și asta ceea ce este inerent unuia dintre ele, același lucru lipsește și celuilalt ^ *) Totul în lumea noastră interioară este fragmentat, totul în ea este o luptă de haos și contradicție Citind "Mărturisirea" lui Augustin, simțim cum se deschide în fața noastră profunzimea fără fund a conștiinței subiective; dar în această profunzime subiectivă, lumea

obiectivă contrastează lupta Ne dezvăluie acel proces psihologic pe care, într-o măsură mai mare sau mai mică, o trăiesc într-o măsură mai mare sau mai mică toți cei care capătă credință cu prețul luptei și efortului, care ajung la el prin căutări și îndoieli îndelungate În același timp, aceeași "Mărturisire" poate fi privită ca o reflectare subiectivă a societății din acea vreme, împărțită între polii opuși ai naturii senzuale nestăpânite și a sfințeniei ascetice *) Mărturisire, lib VIII, cap , § Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY III Văzând diviziunea la rădăcina ființei noastre, Augustin vede în ea începutul decăderii și al morții În viața noastră pământească trecem printr-un proces de moarte neîntreruptă Vrăjmășia spiritului și a cărnii, acest dualism înnăscut al naturii noastre este manifestarea morții în noi, iar renunțarea finală a spiritului de trup, moartea trupului, este doar ultima etapă pământească a acestui proces dureros Prima manifestare a morții în ordinea timpului este însăși natura noastră vitiata: o percepem în rezistența cărnii noastre, care nu se supune dictaturilor conștiinței noastre, și în fragmentarea internă a însăși conștiința și voința noastră Moartea a venit deja când primul om a simțit în membrele sale "neascultarea ostilă a dorinței senzuale" (repugnantem inoboe-dientiam concupiscendi); căzuse deja sub necesitatea morții (necessitas moriendi) O persoană nu are deloc putere asupra corpului său, iar pierderea corpului, moartea fizică, este doar un rezultat consistent al unei stări generale anormale, incapacitatea noastră de a ne supune și ține corpul *) Moartea își are rădăcinile în însăși natura existență temporară, în care totul curge continuu, iar viața noastră pământească există un cursus ad inortem neîntrerupt "Omul nu a fost niciodată în viață, de când rămâne în acest corp, care mai degrabă moare decât trăiește" în acest curs de timp căutăm prezentul și nu-l găsim, deoarece trecerea de la viitor la trecut * (i e , prezentul, ca moment infinit de mic al timpului) "absolut lipsit de extensie* (sine ulto spatio est**) Dualitatea rea este înrădăcinată în însăși Forma timpului: totul este împărțit între trecutul infinit, de care nu ne putem ține, și viitorul infinit, care, de îndată ce ajungem la el, merge în trecut fără a ne umple viața în interior Printre acestea *) Civitas Dei, lib XIII, cap , **) Ibid , lib XIII, cap , , ii Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE V-V-M V-VK oarecare mișcare, căutăm și nu găsim una adevărată *) Nu avem pe ce să ne odihnim, din moment ce nu există unul adevărat; murim constant și ne îngrijorăm în mod constant în interior Despărțind, moartea este legea universală a întregii realități noastre, a tot ceea ce este în timp Interesul central al întregii filozofii a lui Augustin se învârte în jurul acestei întrebări de bază: cum să ne salvăm de la moarte, cum să depășim această dualitate rea a naturii noastre umane? Înaintea lui Augustin plutește idealul întregii persoane, care se află într-o stare de pace și odihnă În consecință, întrebarea principală a filozofiei sale poate fi formulată și în acest fel: cum este salvată personalitatea umană? Dar răul este universal și obiectiv în natura sa: el stă atât la baza societății umane, cât și a organizării întregului natural pentru a căruia îi aparținem, ca creaturi fizice În consecință, este și o chestiune de organizare socială și universală ideală, de modul în care societatea umană este salvată, cum este salvat universul O personalitate ideală, holistică, este de conceput doar într-o societate ideală și într-un univers ideal, liber de însăși forma timpului, în care totul este unul și întreg, totul este într-o stare de pace interioară, pace și echilibru Dar nu găsim un astfel de univers în experiența noastră; este un ideal absolut transcendent realității

noastre pământești, unde totul este în dușmănie, este un obiect al speranței Dacă dualitatea rea a naturii noastre, moartea și răul, este postulatul negativ al filozofiei lui Augustin, atunci universul, ca unitate a păcii universale, este idealul său pozitiv Ceea ce își dorește nu este doar bunătatea interioară a personalității: el este pe deplin conștient că o persoană nu poate fi salvată prin propriile forțe și, prin urmare, însăși problema salvării personalității este pentru el, în primul rând, problema obiectivului *) Mărturisire, lib XI, cap și, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY nom salvarea începutului Așa cum păcatul nu este doar o proprietate personală, individuală, ci o proprietate generică generală, la fel exact activitatea acestui principiu obiectiv salvator trebuie să fie întruchipată în umanitate, ca unitate generică, într-o organizare socială mondială Astfel, întrebarea mântuirii individului este pentru el, împreună cu aceasta, o întrebare socială și cosmică Cunoscând acest motiv de bază al căutării filozofice a lui Augustin, putem înțelege cu ușurință acel proces intern de dezvoltare care, printr-o serie de pași succesivi, l-a condus la creștinism și ne vom putea lămuri pentru noi înșine geneza consecventă a perspectivei sale asupra lumii Nu am niciun motiv să intru aici într-o expunere detaliată a biografiei lui Augustin *) Principalele trăsături ale vieții acestui mare dascăl al bisericii sunt prea cunoscute și ne interesează doar în măsura în care explică procesul apariției și dezvoltării sistemului său Fiecare dintre noi, pe când era încă la școală, a auzit de acea epocă tulbure a tinereții lui Augustin, când, după ce și-a pierdut naiva credință copilărească, s-a mutat de la fundațiile creștine, a adus un omagiu timpului și societății sale, ducând o viață de interese microscopice personale egoism, ambivalent între vanitate și senzualitate Chiar și în această eră, lumea exterioară cu plăcerile ei nu umple și saturează în interior viitorul gânditor Vocația filozofică deja în acest stadiu se arată în el ca o vagă fermentație, o dorință inexplicabilă spre ideal și, în același timp, ca nemulțumire față de realitate, nemulțumire față de prezent Sub influența "Hortensei" lui Cicero, cu care s-a întâlnit la vârsta de ani, această căutare vagă se transformă *) Cei care doresc să o cunoască mai îndeaproape, mă refer la lucrări solide: Bindetnann, Der heilige Augustinus, Berlin (în volume), și Bõh-ringer în volumul XI din Kirchengeschichte in Biographien (Augustinus), Stuttgart Cartea Poujoulat: Histoire de St Augustin, în volume, fără talent și plictisitor, conține și o mulțime de date faptice despre scriitorul nostru, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE în reflecţia filosofică conştientă Această lucrare a lui Cicero, care nu a ajuns până la noi, este un îndemn elocvent către Filosofie Prin însuși recunoașterea lui Augustin, aceasta a trezit în el o dragoste conștientă pentru înțelepciune, o nevoie conștientă de căutarea ei "Deodată", spune el, "am fost dezgustat de orice speranță deșartă și tânjeam după nemurirea înțelepciunii cu o dorință inexprimabilă și înflăcărată a inimii mele"*) Astfel, deja în stadiul cel mai timpuriu al dezvoltării sale, gândirea filozofică a lui Augustin poartă un caracter puternic idealist Dar acest idealism al tinereții nu a fost exprimat într-o concepție filozofică definită, ci avea doar un caracter impulsiv Reflecția filozofică nu a făcut decât să distrugă pentru el acea lume a intereselor iluzorii și a viselor deșarte pe care o trăise până atunci, i-a distrus mulțumirea de sine Idealismul filozofic, exprimat în conștiința inconsecvenței realității cu idealul dorit, nu era pentru el decât o nouă sursă de durere și chin El nu a vindecat, ci, dimpotrivă, a adâncit în el starea dureroasă de diviziune morală și

discordie De aici rezultă acea dispoziție pesimistă, care își găsește în curând expresie în maniheismul lui Augustin Întorcându-se de la adâncurile sumbre ale conștiinței subiective la contemplarea universului obiectiv, el nu este însă în stare să se ridice la o relație pur epică cu acesta și să-și transfere contradicțiile interne în κόσμος obiectiv Lupta interioară pe care o regăsește în sine este ipostazată pentru el ca o luptă între două principii obiective ale lumii, ca opus a două substanțe în război, binele și răul Privind îndeaproape maniheismul, ne vom convinge că acest sistem religios și filozofic, mai ales în acea formă occidentală, care este percepută *) Mărturisire, lib W, cap Biblioteca "Runivers" ÕO KN EVGENY TRUBETSKOY nyal Augustine, nu este altceva decât un fel de pesimism al vremii Acesta este, în primul rând, "dualism consistent, ascuțit sub forma unei speculații fantastice despre natură" *) și ca o lumină fizică și întuneric Păstrând în tărâmul luminii, prințul întunericului, Satana, a captivat o parte Apariția a tot ceea ce există, a cerului cu luminile sale, a pământului și a tot ceea ce trăiește pe el, se datorează acestei captivități a particulelor de substanță luminoasă bună, care se străduiesc să fie eliberate de cov înclinație rea, Satana, care îi captivaseră și se reîntâlnesc cu regatul luminii din care au fost smulși cu forța În această eliberare se află scopul ultim al procesului creativ, scopul ultim al dezvoltării universului Astfel, în sistemul maniheic, în esența, răul este activ, binele este doar pasiv: rolul se rezumă la autoconservarea pur pasivă, autoapărarea împotriva forțelor înaintate ale răului Binele poate și trebuie în cele din urmă să se elibereze complet de rău, iar lumina trebuie să se separe din nou de întuneric; dar răul este indestructibil; este la fel de veșnic cu binele, iar împărăția strălucitoare nu este în măsură să-l depășească complet și să-l transforme în sine Etic *) Harnack: Dogmengesch ,τ I, p Cf în general, această excelentă schiță a sistemului maniheic, pp - După cum se știe, maniheismul occidental, de la sfârșitul secolelor al IV-lea și al V-lea, diferă semnificativ de învățătura lui Manes însuși în forma sa originală Nu scriem aici studii despre maniheism și ne interesează doar în măsura în care l-a influențat pe Augustin; de aceea, ne putem limita aici la cele mai scurte informații despre doctrina luată în considerare, bazate în principal pe datele pe care Augustin însuși le oferă în scrierile sale Cititorul va găsi informații detaliate în studii speciale Vezi Flügek Mani, seine Lehre und seine Schriften (text arab al lui Mohammed Ben Isak despre Manes, traducere și comentariu asupra lui), Leipzig Kessler' Mani Forschungen über die manichàische Religion, Berlin Baur: Das manichàische Religionssystem (o lucrare strălucitoare, dar oarecum depășită, cu atât mai mult cu cât sursele arabe nu erau încă cunoscute de autor) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VK Starea de spirit corespunzătoare caracterului dualist al sistemului este pesimismul, rezultatul consecvent al unei doctrine care face ca diviziunea, dușmănia ireconciliabilă și veșnică să fie baza a tot ceea ce există Lumea, ca produs dual al binelui și al răului, este ceva contradictoriu, fals, supus abolirii Sarcina practică a omului în univers se reduce la distrugerea acestei combinații anormale printr-o ispravă ascetică În om, lupta principiilor lumii atinge tensiunea sa extremă - el este o ființă dublă: creat de Satana, după chipul și asemănarea lui, el, totuși, conține particule de lumină în sine în cel mai puternic grad în comparație cu alte creaturi Satana a concentrat în el particulele captive ale binelui, pentru a le domina prin el * **)); în el, prin urmare, ambele elemente în război ajung la cel mai înalt

centru pământesc Predându-se pasiunilor carnale, autoafirmărilor egoiste, o persoană menține captivitatea particulelor de lumină; prin hrănire și reproducere naturală, el slujește scopurilor înclinației rele, înlănțuind binele de împărăția întunericului cu noi legături și transmitând combinația anormală din generație în generație Dimpotrivă, prin automortificarea ascetică și tăgăduirea de sine, postul și abstinența, el poate și trebuie să contribuie la eliberarea particulelor de lumină captive *♦) Dar *) Nagpask, ibid ; Bindemann: Der N Augustinus, t eu, p o **) Despre asceza maniheenilor, vezi curiosul capitol al -lea din De moribus Manichaeorum al lui Augustin Particula captivă a Divinului este eliberată continuu ex omni parte mundi și se întoarce în tărâmul său Dar, evaporându-se de pe pământ, pătrunde în plante, atașându-se de pământ cu rădăcinile lor și informează astfel întreaga lume vegetală despre vitalitatea și energia ei Animalele își împrumută hrana din lumea vegetală Copulând, animalele conectează din nou particula divină cu carnea și, îndepărtând-o astfel de calea sa adevărată, o atrag în iluzii și nenorociri "Deci, când mâncarea care se prepară în fructele pomilor și pământului ajunge la sfinți, adică la manihei, atunci ceea ce este frumos și dumnezeiesc în ea se curăță prin castitatea lor, rugăciuni, cântatul de psalmi și se desăvârșește în toate de la - * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Omul poate îndeplini această sarcină practică cea mai înaltă numai în măsura în care este luminat de cunoaștere Sarcina cunoașterii, gnoza, este de a explica omenirii anormalitatea fundamentală a existenței, principala contradicție a universului și, prin urmare, să pregătească un act de autonegație, de autodistrugere a universului prin isprava ascetică a omului Ce, s-ar putea întreba, l-a atras pe Augustin la maniheism? În primul rând, natura raționalistă a sistemului, care nu se bazează pe autoritatea externă, ci apelează la mintea umană, încercând să dea o explicație rațională a existentei Acest raționalism a fost în inima gânditorului, care, prin propria sa recunoaștere, a fost în acea vreme respins și ispitit de simplitatea Evangheliei *): el căuta o perspectivă științifică a lumii În al doilea rând, caracterul senzual, fantastic al acestui sistem, în care raționalismul gnostic coexistă cu imaginația orientală nestăpânită, seamănă foarte mult cu temperamentul său sud-african În sfârşit, în al treilea rând, după cum s-a spus, ipostaziază acel dualism etic şi psihologic pe care Augustin îl regăseşte în sine prin analiza internă "Iubind în virtute - să zicem - a spus el, "și urand discordia în viciu, am observat în primul caz unitate, în al doilea o anumită împărțire Mi s-a părut că în această unitate constă sufletul rațional și în ea stă natura adevărului și a binelui suprem Baza acestei împărțiri a vieții nerezonabile purtând, pentru a se întoarce în împărăția lor, eliberați de orice necurăție și greutate În acest capitol, de altfel, se dezvăluie caracterul inuman al ascezei maniheiste Motivul său principal nu este mântuirea omului, ca în creștinism, ci, dimpotrivă, triumful lui Dumnezeu prin distrugerea omului Această asceză este străină de iubire, iar Augustin, printre altele, le reproșează maniheenilor că interzic să dea unui cerșetor, dacă nu este manihean, fructe sau chiar apă, de teamă că particulele Dumnezeirii nu vor fi reținute în el în mişcarea lor spre ceruri, Despre asceza maniheică cf , tot august Enarrar, în Psalm CXL, § *) Coniess , lib IP, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Vъ Y-Mъ въ къ Eu însumi m-am gândit că nu știu ce substanță și natură a răului cel mai înalt, care nu este doar o substanță, ci are o viață reală, în plus, o substanță nu creată de Dumnezeu, ci la fel de veșnică cu el El a reprezentat binele ca o substanță gânditoare fără

gen, numindu-o Monada, în timp ce răul era Dualitatea*) Această perioadă maniheică Bl Augustin este un fenomen foarte asemănător și analog cu pesimismul timpului nostru Pesimistul modern Chopin-Hauer, precum Bl Augustin transferă contradicțiile sale subiective în contemplarea cosmosului obiectiv, ipostazizând scindarea internă a personalității sale El pune, de asemenea, dualitatea malefică la baza a tot ceea ce există: lumea, din punctul său de vedere, pare și ea a fi o creație contradictorie a două principii în război: o voință rea nebună - începutul vrăjmașiei și discordiei - și o slabă -intelectul voit, a cărui întreagă sarcină se reduce doar la o luptă pasivă cu voința rea, de a te elibera de ea Însăși calea eliberării la Schopenhauer este aceeași ca și la Manes, căci la el are loc criza mondială în om, care, fiind cea mai perfectă obiectivare a principiului volițional satanic, este, împreună cu acesta, cel mai înalt reprezentant și purtător al intelectul lumii Sarcina unei persoane din sistemul lui Schopenhauer constă, de asemenea, în recunoașterea nesemnificației și a naturii malefice a existentei, să elibereze lumea de contradicțiile ei prin lepădarea de sine ascetică La Schopenhauer, ca și la Augustin, observăm aceeași coincidență a rezultatelor reflecției subiective a gânditorului occidental și viziunea senzuală, fantastică a religiilor orientale, aceeași atracție pentru acosmismul religios al Orientului Căci dacă Schopenhauer budist desființează cosmosul unic în nirvana, bifurcându-l împreună cu cel din dualismul esenței lumii și maya, atunci Augustin *) Mărturisire, lib IV, cap Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY pierde și unitatea cosmosului, recunoscând două substanțe maniceene și văzând în univers rezultatul unei contradicții La Schopenhauer, ca și la Augustin, subiectivismul occidental, în dezvoltarea sa extremă și unilaterală, intră în contact cu obiectivismul elementar al Orientului Această coincidență ni se pare un fenomen de înțeles și deloc întâmplător: subiectivismul extrem și obiectivismul extrem se aseamănă unul cu celălalt într-un singur rezultat comun, și anume că ambele pierd granița necondiționată dintre subiectiv și obiectiv, intern și extern Ne uităm la tot ce este intern? ca Fenomen al unei substanțe obiective, sau, dimpotrivă, tot ceea ce este exterior, ca reflex al internului, în ambele cazuri rezultatul este același - o fuziune a subiectivului și a obiectivului Sfera noastră interioară merge în lumea obiectivă, concretizându-se în ea; sau, dimpotrivă, stările noastre interne sunt ipostazate în substanță obiectivă și tot ceea ce este exterior este înțeles după chipul și asemănarea lor În ambele cazuri rezultatul este același; acesta este secretul tuturor influențelor orientale asupra filozofiei occidentale Starea de spirit a lui Augustin în această epocă maniheică este caracterizată ca o disperare sumbră, profundă Mai târziu, el însuși vede motivul acestui lucru în precaritatea ideilor sale de atunci despre Dumnezeu *) Zeitatea maniheică este uninăscută și consubstanțială pentru noi în natura sa, sufletul nostru este o părticică a acestei zeități; și de aceea nu ne ridică deasupra noastră, deasupra slăbiciunii și infirmității firii noastre, nu ne eliberează de suferințele noastre Dimpotrivă, ne împarte indigentiam et imbecillitatem Dacă sufletul nostru face parte din divinitate, atunci Dumnezeu, împreună cu noi, "este pervertit de prostia noastră și de schimbările din căderea lui și, după ce și-a pierdut perfecțiunea, *) Pentru că nu erai ceva solid și ferm pentru mine când mă gândeam la tine mărturiseşte, lib capitolul Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VEK Nu ne putem aștepta mântuirea de la o astfel de zeitate: ea însăși are nevoie mai degrabă de ajutorul nostru pentru eliberarea ei **), și, prin urmare,

viziunea maniheică asupra lumii pare sumbră și fără speranță Augustin a înțeles și a simțit acest lucru mai ales clar când, îndurerat de moartea unui prieten, el a căutat și nu a găsit nicio mângâiere în doctrina maniheică El însuși își caracterizează corect starea de spirit de atunci ca taedium vivendi et moriendi metus***);la el, conștiința golului și a lipsei de conținut a prezentului este intensificată de deznădejdea viitorul "Sunt dezgustat de tot ceea ce există", spune el, "Sunt dezgustat de însăși lumină", sunt dezgustat de tot, cu excepția plânselor și a lacrimilor Și mai departe: când am încercat să-mi potolesc sufletul într-un Dumnezeu imaginar, o creație a imaginației mele, "a căzut din nou în gol și din nou a căzut peste mine; si am ramas in mine, intr-un loc nefericit, de unde imi era insuportabil sa raman si din care nu puteam iesi Căci unde poate inima mea să fugă din inima mea? Unde să nu mă urmez pe mine însumi? Căutând mântuirea în maniheism, el a găsit în el doar o reflectare a propriilor sale contradicții subiective Într-o lume în care totul este iluzoriu și totul este fals, nu există nimic de încredere în mod obiectiv, adevărat Însăși conștiința noastră este contradictorie Dacă totul în lume, fără a ne exclude pe noi înșine, este o minciună și o contradicție, dacă nu există un adevăr care să fie unul în sine, atunci nici o cunoaștere obiectivă nu este posibilă Există doar un pas de la pesimismul dualist la disperarea sceptică Și, aici, dezamăgit de ma *) De morib Manichaeorum, cap ii, **) Contra Faustum, lib II, cap ***) Mărturisire, IV, ,-cuvinte care ar putea servi frumosului caracter al teristicii întregii dispoziţii publice de atunci ****) Și îmi lăsasem un loc nefericit, unde să fiu un picior, și să nu fiu tăiat de el Căci unde să fugă inima mea din inima mea? Unde ar trebui să fug de mine însumi? Unde nu mă va urma? Mărturisi IV, Biblioteca "Runiverse" Õ КН ЕВГЕНИЙ ТРУБЕСКОЙ nah, Augustin cade în scepticismul noii academii Dar acest scepticism a fost doar un moment trecator în dezvoltarea lui și nu a putut niciodată să intre în posesia completă a naturii sale energice și pasionale A fost doar o stare temporară și, în plus, o stare de scurtă durată de ezitare și indecizie "Mi-a trecut prin minte", spune el, "că acei filozofi care se numesc academicieni au fost mai atenți decât alții, afirmând că totul trebuie pus la îndoială (quod de omnibus dubitandum esse censuerant) și că o persoană nu poate ști nimic adevărat) "Așadar, la fel ca academicienii (cum se vorbește despre ei), îndoindu-mă de toate și fiind în dubiu de toate (inter omnia fluctuans), am hotărât să părăsesc manihei, gândindu-mă că nu trebuie să rămân în această sectă, pe care deja o preferam anumiți filozofi" **) Evident, nu avem de-a face aici cu scepticismul absolut sau, în general, cu vreo viziune asupra lumii definită, stabilită, ci doar cu recunoașterea corectitudinii relative a filozofilor sceptici ***) Au dreptate prin faptul că se opun stărilor de spirit dogmatice arbitrare, îndoiala asupra puterilor și abilităților minții umane Au mai multă dreptate decât alții pentru că sunt mai umili decât alții Dar dacă o persoană nu este capabilă să cunoască adevărul numai prin forța sa, atunci nu rezultă că adevărul în sine nu există Dacă un om, lăsat singur, este incapabil să stăpânească adevărul, atunci adevărul poate veni împotriva eforturilor lui și se poate revela lui Inaccesibil cunoașterii raționale, poate fi subiectul revelației Într-un asemenea caz, scepticismul însuși se transformă într-un act de smerenie, într-o supunere pasivă a minții umane la acțiunea de sus Scepticismul lui Augustin, într-adevăr, a fost pentru el doar o etapă de tranziție la viziunea mistică asupra lumii a filosofilor neoplatoniști Mărturisire, V, cap io, § **) Ibid , lib V, cap ***j Cp Storz: Filosofie d heil

Augustinus, p p Biblioteca Runiverse FILOZOFIA TEOCRAȚIEI CREȘTINE вы v-мъ вы къ, "M-ai entuziasmat, Doamne", citim în Confessiones *), "cu îndemnuri lăuntrice, ca să ard de nerăbdare până mă conving în Tine prin contemplarea interioară" Starea dureroasă de îndoială și ezitare a fost doar o manifestare a unei căutări nesatisfăcute, iar scepticismul lui Augustin a fost doar o consecință a misticismului său înnăscut, care nu-i permitea să se sprijine pe construcții dogmatice Am văzut deja înainte cum certitudinea interioară a bunăstării lui l-a ridicat deasupra îndoielilor sceptice **) Tot ceea ce există să fie nesigur; dar sunt si vreau În însăși împărțirea conștiinței și voinței mele, găsesc unitatea, ca o cerință absolută, ca un ideal Această unitate nu este prezentă nici în realitatea exterioară accesibilă experienței mele senzuale, nici în mine însumi: ea se ridică deasupra a tot ceea ce găsesc în experiența mea pământească Este un ideal, nemăsurat superior a tot ceea ce este pământesc, absolut transcendent Vin la el doar prin abstracție de tot ceea ce este exterior, prin contemplare interioară Doar o conștiință adunată în sine, concentrată în interior și detașată de tot ceea ce este senzual, poate ajunge la recunoașterea acestei unități dincolo de limitele însăși conștiinței noastre Certitudinea conștiinței mele de sine, a voinței mele, este în același timp certitudinea absolută a idealului său transcendental Acesta este tocmai rezultatul la care a ajuns Augustin sub influența lecturii filosofilor neoplatonicieni, după cum reiese din relatarea sa Încurajat de ei să intre în el însuși (redire ad me ipsum), continuă: "Am pătruns adânc în interiorul ființei mele, condus de Tine, Dumnezeule, și am putut să fac asta, de vreme ce Tu ai fost ajutorul meu Am intrat în mine și am văzut cu o viziune mentală, deasupra acestui ochi spiritual al meu, deasupra gândului meu, o lumină neschimbătoare, nu acel sentiment *) Mărturisire, lib Will, cap S **) Mărturisesc VII, Biblioteca "Runivers" x KN EVGENY TRUBETSKOY Aceasta nu mai este o divinitate maniheică senzuală, turnată în spațiu, ci un principiu absolut suprasensibil Această lumină obiectivă, nematerială, care ne luminează din interior, este un contrast perfect cu conștiința noastră slabă și slabă "Mi-ai lovit vederea slabă, " continuă Augustin, "cu razele tale puternice (radiani în mine mai vehemente), și m-am înfiorat de dragoste și groază și am văzut că sunt departe de Tine, stând într-o regiune străină de Tine și de parcă aș auzi glasul Tău de mai departe înalt: Eu sunt hrana celor puternici, crește și Mă vei mânca și nu Mă vei preface în tine, precum îți vei întoarce pâinea trupească, ci tu însuți te vei transforma în Mine Dacă adevărul nu este turnat în lumea exterioară și nu este conținut în spațiu, fie finit, fie nemărginit, rezultă că adevărul însuși nu există? La această întrebare a conștiinței mele, spune Augustin, am auzit vocea Ta ca răspuns, parcă de la distanță: Eu sunt existentul (Ego sum qui sum) În acest Divin, Augustin găsește în sfârșit obiectul căutării sale În energia conștiinței personale a Divinului, unitatea pierdută este restaurată și singura mea personalitate este salvată Acesta este locul obiectiv în care îmi găsesc pacea, acea pace interioară care mă eliberează de chinul unei conștiințe divizate L-am pierdut pe Dumnezeu, rătăcim, negăsind loc pentru noi înșine și numai în El ne regăsim, venim la noi înșine "Unde eram, Doamne, când Te căutam? Și Tu ai fost înaintea mea, dar am ieșit din mine însumi (și eu discesseram), nu m-am găsit și cu atât mai puțin - Tu" **♦) Dumnezeu este "viața vieții mele" ****) Pierzându-L pe El, ne pierdem integritatea ființei noastre, pierzându-ne mi-{Lra interioară "Tu ne-ai făcut pentru Tine, Doamne", citim în Confessiones, "și inima noastră, până când vei reuși *) Mărturisește VII, io **) Ibid

) Mărturisesc V, *) O expresie repetată constant de Augustin   în v-m în k se odihnește în Tine" *) După ce l-am găsit pe Dumnezeu, ne trezim, parcă, dintr-un somn greu "Evigilavi in te", spune Augustin, vorbind despre convertirea sa "M-am trezit în Tine și altfel am văzut în Tine infinitul, iar această viziune nu a fost trupească Și m-am uitat la tot ce există și am văzut că toate lucrurile Îți datorează existența și că totul este finit în Tine; dar nu la fel ca în orice loc întins, întrucât Tu ţii totul în Tine prin puterea adevărului" **) După ce a luat astfel în sine elementele neoplatonice, Augustin, însă, în această perioadă nu a fost complet neoplatonist Pentru el, sarcina vitală, practică este în prim plan, iar idealul speculativ, mistic al acestor filosofi, nu-l mulțumește în abstractitatea lui "Unitatea" transcendentă, mistică a neoplatoniștilor nu depășește bifurcarea realității pământești, iar misticismul contemplativ în filosofia lor coexistă cu un dualism profund Neoplatonismul este sfâșiat de contrastul dintre unitatea divină abstractă, transcendentă, suprasensibilă, absolut irealizabilă , și materie ostilă și străină realității divine începutul a tot ceea ce este imperfect și rău în lume se opune Divinului, nu a fost creat de el, există la fel de veșnic cu El și nu poate fi transformat sau distrus în interior de el Între ceruri și pământ, între Divin și material există dușmănie ireconciliabilă, dihotomia stă la baza a tot ceea ce există Este clar că acest sistem nu este capabil să depășească pesimismul maniheic, iar Augustin nu a părăsit dualismul răsăritean pentru a se tăvăli în Dualismul elen Am văzut că dorința de a scăpa din acest dualism fatal este nervul vital, filosofia lui Sarcina filozofiei, așa cum am făcut-o deja *) Mărturisește eu, eu **) Ibid VII, ,   spus, există pentru el, alături de asta, o sarcină practică, religioasă, sarcina mântuirii Lumea divină pentru el este, în primul rând, un principiu obiectiv, mântuitor Între timp, "one " al neoplatoniștilor este abstract; tot ceea ce este individual, personal în el este negat și distrus; personalitatea umană poate ajunge la contemplarea sa numai prin autodistrugere într-o stare extatică În acest cosmos divin impersonal, personalitatea unei persoane nu își găsește loc sau odihnă pentru sine Zeitatea impersonală este indiferentă și străină omului: nu îl protejează și nu îl salvează Subiectul căutării lui Augustin este Zeitatea, interesată de mântuirea omului, în care elementul uman, personal, nu este distrus, ci este păstrat, primind cel mai înalt conținut și focalizare De aceea neoplatonismul în el capătă imediat o colorare creștină În locul abstractului "singur" Plotin și Porfiry, el preia energia conștiinței personale de sine a Divinului, care intră în dialog cu omul, răspunzând căutării sale: "Ego sum, qui sum" Pentru a ne elibera de bifurcarea realității noastre pământești, pentru a ne mântui de suferință și moarte, unitatea divină trebuie să devină un Fapt al realității noastre, pătrunzând-o cu ea însăși Pentru a salva omul, Dumnezeu trebuie să stea în relație directă, intimă cu el, față în față cu el - într-un cuvânt, deveniți om Pentru a salva omenirea ca rasă, ca societate "Ordinea divină trebuie să fie întruchipată în organizarea socială universală Acesta este procesul logic care îl împinge pe Augustin de la neoplatonism la creștinism și Biserică Este tocmai lipsa de umanitate în concepția lor despre Dumnezeire care îl respinge de neoplatoniști despre eternul Logos Divin, parafrazându-l în expresiile binecunoscute ale Evangheliei lui Ioan *) Dar aceste speculații chibzuite nu sunt *) Mărturisire, lib VII, cap

FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Vъ Y-Mъ BѣKъ Cei de platoniști, aparent în acord cu învățătura creștină, nu-l mulțumesc pe viitorul părinte al bisericii, deoarece ideea de întrupare, întruparea lui Dumnezeu, care singur este capabil să depășească dualismul, împacând umanul, pământesc cu cel pământesc divin, le este străin Divinitatea lor nu condescende la slăbiciunea omenească, nu vine în ajutorul celor care suferă și nu ne scutește de poverile păcătoase prin iertare În paralel cu neoplatonismul, Augustin experimentează o altă influență puternică, care, cu o forță irezistibilă, îl trage în aceeași direcție Chiar în momentul în care idealul mistic se transformă într-un imperativ practic pentru el, când caută unitatea divină într-o întrupare pământească, concretă, întâlnește puternica personalitate a lui Ambrozie Nu este nevoie să intru aici într-o caracterizare detaliată a acestui mare ierarh Este suficient să notăm în caracterul său acele trăsături care au influențat într-un fel sau altul viziunea despre lume a strălucitului său student Ambrozie este, s-ar putea spune, o personificare concretă a unei puternice organizații bisericești Ideea creștină în fața lui apare ca o forță atotdistrugătoare, irezistibilă: este imaginea cea mai vie a acelui har atotputernic care triumfă asupra răului omenesc în manifestările sale cele mai puternice, îndură lupta cu cea mai înaltă putere umană În persoana lui Ambrozie, reprezentantul ideii religioase triumfă asupra puterii umane la cel mai înalt nivel El iese învingător din ciocnirile cu Împărăteasa Ariană și aruncă în praf o personalitate atât de colosală precum Teodosie cel Mare În același timp, acesta este un contrast personificat între neputința și nesemnificația puterii lumești în fața împăraților slabi, din genul Grațian și Valentinian al II-lea, și măreția puterii spirituale a reprezentantului bisericii Acest sfânt, care a afirmat că statul este în biserică, și nu biserica în stat, că biserica este prima și mai mare decât statul Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY patrimoniul - cu adevărat domină și triumfă asupra puterii lumești, apărând acum în rolul unui judecător și mentor sever, acum sub forma unui gardian și unchi al împăraților slabi la minte *) În caracterul și tendințele sale, el este în multe privințe precursorul marilor papi medievali, precursorul Grigorievilor și Inocenților Augustin caută o idee religioasă într-o întruchipare istorică concretă Și acum ideea creștină îi apare în energia activității practice de toată împrejurimile El caută un principiu obiectiv mântuitor, unitatea divină, ca normă obiectivă a vieții și activității umane, și se ciocnește de organizarea puternică, universală a bisericii, reprezentată de personalitatea colosală a marelui episcop Dar Ambrozie îl impresionează nu numai cu autoritatea exterioară a măreției și puterii sale El împacă în sine autoritatea bisericească cu educația științifică; cuvântul lui nu sună doar ca o prescripție externă, ci are o putere interioară de persuasiune El personifică biserica nu doar ca o unitate exterioară, ci ca o ordine rezonabilă, ca o unitate organică, interioară Ascultându-l pe Ambrozie, Augustin pentru prima dată este convins de posibilitatea unei interpretări rezonabile a învățăturii creștine, este atestat în absența unei contradicții fundamentale între cunoașterea rațională și revelația obiectivă**) În persoana lui Ambrozie, idealul creștin îi apare lui Augustin ca dominația totală a ordinii divine asupra vieții, ca o biserică atotputernică care stăpânește asupra individului și asupra societății, ca o teocrație în care principiul secular este absorbit de spiritual După cum s-a spus, impresia personalității lui Ambrozie a lăsat o amprentă de neșters asupra viziunii despre lume a lui Augustin Idealul său creștin a fost asociat pentru totdeauna cu

această impresie, a rămas pentru totdeauna *) Pentru întreaga caracteristică a Sf Ambrozie cf De Broglie: L'empire et l'Eg-lise au IV-e siècle,' vol Ili, partea **) Mărturisire, lib VI, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE ÎN V-M VEK ideal teocratic Această influență a fost facilitată de afinitatea profundă a caracterelor ambilor sfinți După cum am subliniat deja, impresia centrală a întregii vieți a lui Augustin este contrastul dintre păcat și harul atotputernic Dacă harul este atotputernic, iar voința omului este nesemnificativă, atunci rezultă că, pentru a fi mântuit, o persoană trebuie să-și sacrifice complet libertatea, predând întreaga sa ființă harului obiectiv Individul separat trebuie să dispară într-o ordine obiectivă a harului; omul își primește sensul și sensul numai ca organ al puterii divine universale Harul atotputernic corespunde bisericii atotputernice ca întrupare a ei Astfel, influența lui Ambrozie coincide cu motivul central al întregii vieți și al viziunii asupra lumii a părintelui nostru al bisericii Nu voi relata aici detaliile prea cunoscute ale convertirii sale la crestinism Suntem interesați de istoria interioară a viziunii sale asupra lumii și nu de evenimentele exterioare ale vieții sale Va fi suficient să remarcăm aici o trăsătură caracteristică a acestei conversii Augustin însuși atribuie această profundă tulburare interioară care a avut loc în el, în exterior, unui miracol În momentul în care suferința lui, chinul unei căutări nesatisfăcute, își atinge limita extremă, un impuls exterior îl scoate din starea de îndoială și ezitare El aude o voce care spune toile et lege (luați-o și citiți-o), și o aude cu urechi trupești, dar o atribuie unei revelații de sus și, deschizând Sfânta Scriptură la sugestia acestui glas pentru noroc, atacă în ea textul care răspunde căutării sale și își atribuie acestuia textul, care hotărăște apelul său *) Pentru Augustin, este foarte caracteristic faptul că în însăși convertirea sa el vede, parcă, violența harului asupra naturii umane slabe Harul este deja aici, ca o forță irezistibilă care acționează asupra unei persoane din interior și din exterior, nu numai din interior *) Mărturisire, lib VIII, cap Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY treziri, dar si impulsuri externe Ne aduce la unitatea obiectivă nu numai prin iluminarea internă a minții și inimii noastre, ci și prin violența externă Relatarea menționată mai sus a Confesiunilor a fost scrisă la aproximativ paisprezece ani după convertirea lui Augustin din punctul de vedere al doctrinei deja bine stabilite a binelui dăruirii și subscriem pe deplin la opinia lui Gaston Boissier *) și Harnack **), care susțin că în această epocă Augustin a fost înclinat să reprezinte convertirea sa mai bruscă decât a fost în realitate Nu a fost într-adevăr brusc, ci, dimpotrivă, așa cum am încercat să arătăm pe parcursul acestui capitol, a fost pregătit de întreaga dezvoltare anterioară a scriitorului nostru Făcându-se deoparte, își putea vedea trecutul într-o nouă lumină și putea face greșeli în aprecierea semnificației acestor evenimente sau a altora, dar nimeni nu l-ar bănui că ar fi compus singuri evenimentele Pentru noi, deci, cel mai important fapt rămâne că convertirea lui Augustin pentru el a fost asociată cu impresia unui miracol exterior Deja în această impresie există un motiv pentru teoria fatalistă a harului, dezvoltată de el mai târziu, conform căreia harul acționează asupra voinței noastre nu numai ca o necesitate internă, ci și ca o Soartă externă, iar voința noastră se transformă într-un organ automat a destinului său Am urmat viziunea despre lume a lui Bl Augustin în procesul apariției sale treptate și a ajuns la punctul în care este fixat, ferm stabilit pe o bază creștină Privind în doctrina pe care a

construit-o pe acest Fundament, vom vedea că trecutul nu a dispărut în ea fără urmă, că elementele care au determinat dezvoltarea lui Augustin păgânul reacţionează ulterior în conştiinţa sa creştină Acest trecut păgân ne dă *) Fin du paganisme, vol I, carte III, cap , p - **) Dogmengesch vol III, p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE în γ-мъ вкъ cheia înţelegerii sistemului religios-filosofic al marelui învăţător al bisericii Dezvoltarea lui Augustin, după cum am putut vedea din toate cele de mai sus, a făcut cerc complet, revenind după o lungă rătăcire și rătăcire la punctul său inițial - la viziunea creștină asupra lumii a mamei sale Privind mai adânc în această viziune asupra lumii, vom vedea că ea păstrează în sine acel puternic idealism filosofic care a fost trezit în ea sub influența Hortensiei lui Cicero Mai departe, vom găsi elemente maniheice în el El pune în contrast pesimismul maniheilor cu o teodicee optimistă, păstrând în același timp și cota de adevăr conținută în acesta: căci, fiind optimist în speranța unei vieți mai bune, păstrează o atitudine pesimistă față de viața pământească care este complet consecventă cu crestinismul Dar, păstrând elementul de adevăr conținut în maniheism, el nu s-a eliberat complet de minciunile acestuia Intrând imediat după convertirea sa într-o luptă cu erorile sale anterioare, Augustin apără împotriva dualismului maniheist unitatea ordinii divine a universului; împotriva diteismului adepţilor lui Manes, el dezvoltă o doctrină strict monoteistă; Subiectivismului lor raționalist el opune autorității ecleziastice obiective Căutând mântuirea din universul bifurcat, tânărul dezvoltă doctrina unității ideale a planului mondial, care din timpuri imemoriale a fost conținută în conștiința divină Conștiinței umane bifurcate i se opune revelației obiective Dar chiar și în mijlocul luptei, el nu se eliberează complet de influența oponenților săi, iar maniheismul inconștient continuă să reacționeze în viziunea sa asupra lumii Răul din învățătura lui Augustin nu mai limitează Divinul din exterior, ci este inclus în planul lumii, ca moment necesar al predestinarii divine, izvorât logic din autodezvăluirea gândirii divine despre creat Răul încetează să mai fie o graniță exterioară pentru Divin, ci în schimb devine interior! Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY o necesitate timpurie a voinței divine: este un moment necesar de auto-revelare a gândirii divine, ca un fundal întunecat pe care se conturează frumusețea și bunătatea gândirii divine despre creat Răul, egoismul creat, nu este cucerit în interior, într-o potență, ci este strâns cu forța în planul lumii, servind ca mijloc necesar scopului binelui, străin acestuia Augustin nu a putut niciodată să depășească complet dualismul maniheic, iar unitatea pe care i-o opune este, în măsura în care este o unitate forțată, exterioară*) Aprofundând mai mult în viziunea despre lume a părintelui nostru al bisericii, vom găsi în el acel scepticism care, după cum am văzut, se exprimă în smerenia minții, în conștiința incapacității omului de a cunoaște adevărul numai prin propriile sale forțe Inutil să spun că păstrează idealul mistic al neoplatoniștilor; la fel ca neoplatoniștii, ea consideră tot ce există sub specie aeterni, raportând toate lucrurile individuale la ideea lor eternă suprasensibilă Apoi, după cum am văzut, poartă pecetea influenței puternice a lui Ambrozie Aceste elemente ale concepției despre lume a Tatălui nostru Biserică sunt parțial elementele necesare ale conștiinței creștine, parțial ele conțin un amestec de falsitate care caracterizează acea formă unilaterală a creștinismului, care a fost exprimată în lucrările lui Augustin Toți cei care nu primesc gratuit creștinismul, care nu îl primesc ca pe un dar ereditar, ci vin la el cu mintea și voința prin

cercetare liberă, trec inevitabil prin impulsurile idealiste ale tinereții și prin disperarea pesimiștilor și scepticilor: pentru a crede în idealul mistic al creștinismului, avem nevoie împreună cu pesimiștii să disperăm de realitatea pământească; dar pentru a te supune bisericii, trebuie *) Tocmai din acest motiv, pesimismul lui, așa cum vom vedea mai târziu, împreună cu elementul creștin conține un amestec de minciuni maniheice împreună cu scepticii, renunță la îngâmfarea raționalistă și la mândria rațiunii Pentru a fi creștin, trebuie să crezi într-o idee suprasensibilă și să recunoști autoritatea divină asupra ta Momentele dezvoltării lui Augustin sunt astfel, într-o oarecare măsură, momente necesare în creștinism, iar Confesiunile sale pot fi numite Fenomenologia conștiinței creștine Dar viziunea despre lume a Tatălui nostru al Bisericii, așa cum am spus deja și așa cum vom vedea și mai târziu, conține un amestec de minciuni subiective și locale Am spus deja că nu a depășit complet dualismul maniheic în sine și că unitatea pe care o opune adepților lui Manes este o unitate forțată, exterioară Această ultimă împrejurare a avut consecințe incalculabile, nu numai pentru Augustin însuși, ci și pentru întreaga acea formă occidentală de creștinism, al cărei strămoș și întemeietor a fost Epoca lui Augustin, așa cum am spus la începutul acestui capitol, se caracterizează prin ciocnirea și lupta a doi poli opusi - biserica cu unitatea ei și personalitatea atomică Vedem asta în sistemul lui Augustin Libertății individuale îi opune violenței harului El pune în contrast dezordinea și anarhia cu unitatea planului divin, ca ordine exterioară care cuprinde tot ceea ce există, care, așa cum am spus deja, nu desființează răul și egoismul, ci le subordonează numai în exterior scopurilor sale Unitatea divină, ca lege universală a tot ceea ce este și norma ideală a tot ceea ce ar trebui să fie, ca cauză producătoare și scop final a tot ceea ce există - aceasta este ideea principală a lui Augustin, pe care a purtat-o în mod consecvent prin intermediul lui întregul sistem Dar aceasta nu este o unitate liberă în care Zeitatea liberă intră în unire cu ea ■ · dar unitatea abstractă, în care Dumnezeu stăpânește numai în exterior asupra lumii, este o unitate coercitivă, forțată Un profet și un precursor al catolicismului medieval, Augustin conține deja într-o oarecare măsură atât laturile sale pozitive, cât și cele negative În momentul convertirii lui Augustin, toate elementele viziunii sale creștine despre lume sunt deja prezente și tot ceea ce urmează este doar dezvoltarea și aplicarea acelor principii care erau deja coapte în conștiința lui la acea vreme Trecând în revistă întreaga sa activitate literară, vom remarca în dezvoltarea învățăturilor sale trei etape, corespunzătoare luptei sale cu trei erezii creștine - maniheismul, donatismul și pelagianismul: unitatea planului mondial și opozițiile Radionalismul lor este unitatea autorității bisericești ' ,) împotriva donatiștilor, se precizează același principiu de unitate al submarinului, ca unitas ecclesiae-, particularismul lor bisericesc se opune universalismului catolic ·, h) împotriva pelagianului, negând harul, obiectivul unității salvarea începând unitatea ca predestinația universală triumfând asupra libertății umane individuale În toate cele trei etape, același principiu - unitatea ideală - este specificat ca principiu arhitectonic al universului, ca principiu al organizării sociale a societății umane și ca conținut al libertății subiective umane Dezvoltând anumite aspecte ale învățăturii sale împotriva ereziilor care neagă cutare sau cutare latură a creștinismului, Augustin o concentrează și o rezumă în întregime

împotriva păgânilor Aici idealul gânditorului nostru primește expresia sa cea mai completă și perfectă, El este formulat ca Civitas Dei, ca unitate a puterii divine universale Carte Evgheni Trubetsnoy {Va urma) Biblioteca "Runivers" Morala vieții și idealul liber (Sfârşit) VIII Mergând la criticul Gyo științific, vom începe să recunoaștem că sistemul său este ipotetic, așa că își pune la bază poziția, care, deși exprimă un adevărat și o activitate, este supusă procedurilor științifice, dar nu există mai complet expresie În această realitate reală există încă ceva care nu intră în acest Fapt, dar fără de care teoria lui Guyot nu va fi completă, nu ne va arăta lucrurile așa cum se întâmplă cu adevărat Ni se poate obiecta că Guyot nu înseamnă deloc construcția unei asemenea teorii a moralității, care să ne cuprindă în întregime întreaga viață El vrea să construiască un sistem care să-și pună temelia doar fapte incontestabile supuse științifice verificare, și ar exclude toate Faptele care nu pot fi verificate științific, lăsând sfera acțiunii morale, care are legătură cu acestea din urmă, activității spontane personale a fiecăruia, conform ipotezei individuale libere Biblioteca "Runivers" K WENTZEL Dar nu ne întoarcem deloc la Guyot cu o cerere ca să-și bazeze sistemul pe Fapte care nici măcar nu pot fi verificate științific Dorim doar ca toate acele Fapte, în care știința exactă pozitivă ne certifică, să fie puse la baza moralității, considerate din punct de vedere științific; că dacă știința moralei este forțată să aibă într-o oarecare măsură un caracter condiționat, atunci acest caracter condiționat să fie cât mai mic, astfel încât presupunerea pusă la temelia ei să cuprindă realitatea mai larg și să îi corespundă mai îndeaproape; astfel încât acele Fapte care înainte puteau fi subiectul unei ipoteze metafizice, știința moralei s-a obișnuit treptat și și-a extins astfel câmpul, smulgându-l din metafizică Doar dacă admitem că în prezent știința moralei nu poate fi învecinată cu întreaga sferă a acțiunii morale, că ea, prin urmare, datorită relativei sale impotențe, trebuie să lase loc metafizicii, atunci recunoaștem în ea posibilitatea progres nedefinit și perfecțiune, deoarece până atunci știința moralei nu va fi perfectă până când nu explică toate acțiunile morale, până când nu cuprinde întreaga sferă a acțiunilor morale S-ar putea ca știința moralei să nu realizeze și să nu poată realiza acest lucru (noi în orice caz nu trebuie și nu avem dreptul să predeterminam acest lucru), totuși îmbunătățirea ei constă în extinderea constantă și neîntreruptă a câmpului Faptelor pe care o îmbrățișează Deci, să ne întoarcem din nou la întrebarea noastră: a inclus Guyot toate faptele pe care știința modernă le afirmă în postulatul pe care l-a pus la baza sistemului său de moralitate? Ni se pare că nu există După cum știm deja, la baza teoriei științifice a moralității, Guyot pune Faptul universal al aspirației tuturor Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER - ființe vii la conservarea și creșterea vieții lor individuale Intensitatea vieții individuale și efortul de a o menține la înălțimea ei anterioară sau de a o ridica mai sus - acesta este scopul acțiunilor noastre conștiente și aceasta este cauza care produce fiecare acțiune inconștientă Nu putem decât să fii de acord cu asta, desigur Dar aici se pune întrebarea: toate scopurile acțiunilor umane sunt epuizate numai de aceasta? Nu există în apropiere vreo altă cauză și scop universal al acțiunii și nu poate această altă cauză și scop universal al acțiunii să fie unite într-un întreg cu cel pe care ni-l indică Guyot? Ni se pare că un astfel de scop există într-adevăr și că poate fi stabilit științific, ca Fapt g În ce constă? Înainte de a ne apropia de definirea scopului indicat, să încercăm să aflăm singuri dacă este

posibil, fără a păcătui împotriva adevărului, să luăm un punct de vedere exclusiv individualist; Nu vor fi vopsite astfel toate Faptele pentru noi într-o culoare puțin diferită față de ceea ce au ele în realitate? Mai mult decât atât: dorind să adoptăm un punct de vedere individualist, nu suntem forțați chiar de fapte să luăm un alt punct de vedere, mai larg? Indiferent de individualitatea pe care o luăm, pe lângă faptul că este un întreg independent, este întotdeauna și o parte a unui alt întreg, mai extins Acesta este un Fapt care se extinde nu numai asupra individualității vie, ci chiar și asupra întregii materie neorganizată Un atom este parte integrantă a unei molecule, o moleculă este o parte integrantă a unui corp organic sau anorganic Celula este parte integrantă a organului, organul este parte integrantă a individului; în cele din urmă, individul însuși este parte integrantă a unui grup de indivizi etc Pe lângă acest Fapt, pe care știința îl afirmă pentru noi, ea stabilește și un alt Fapt: Biblioteca "Runivers" K WENTZEL o parte în care o schimbare independentă are loc într-o anumită direcție, suferă în același timp o schimbare care are loc în întregul căruia îi aparține Un atom, pe lângă mișcarea sa independentă, în ansamblu, participă și la mișcarea pe care o face o moleculă, reprezentând un sistem al acestor atomi Și molecula în sine, care, de exemplu, face parte dintr-o minge care se rulează și, în consecință, atomul care face parte din această moleculă, nu participă la mișcarea acestei mingi, ca un întreg sistem de molecule și atomi ? Același lucru este valabil atunci când ne ridicăm mai sus, la ființe vii organizate Orice organ al corpului nostru, cu excepția inconștientului care se străduiește să funcționeze, participă la funcționarea organismului ca întreg Și fiecare individ separat - fie că el însuși, la rândul său, este membru al unui întreg grup de indivizi mai mult sau mai puțin similari și, ca parte a acestui grup, nu participă el la mișcarea pe care o face acest grup, ca întreg?*) Toate acestea sunt dincolo de orice îndoială, iar știința ne oferă mii de dovezi în acest sens Biologia, psihologia, sociologia oferă multe exemple ale acestui din urmă fapt Din aceasta este clar că pentru a adopta un punct de vedere individualist, așa cum vrea să facă Guyot pentru construcția moralității științifice, și că acest individualist *) Afirmația că individul face parte din societate și că între el și restul membrilor societății, sau între el și întreaga societate, există o interacțiune, nu trebuie în niciun caz confundată cu teoria organică a societate, așa cum o înțeleg Spencer, Lilienfeld etc Dacă dacă o societate poate fi asemănată într-o oarecare măsură cu un organism, atunci este în orice caz ceva mai mult decât un organism Potrivit lui Fulier, "societatea umană, în măsura în care reprezintă un organism, tinde să se concentreze într-un singur "eu" - oricât se convine, ea presupune mai mulți "eu" și își menține diferența în sânul ei" (A Fouillée" "La science sociale contemporaine", p) Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER punctul de vedere îmbrățișează complet individul, nu trebuie să-l luăm doar ca întreg, ci și ca parte a altui întreg, mai mare Pentru a afla scopul vieții sale, trebuie să încercăm nu numai să determinăm scopul, explicit sau ascuns, pe care îl urmărește ca întreg independent, ci și scopul la realizarea căruia participă, ca parte a altuia, întreg mai extins Doar combinând ambele obiective, obținem scopul real, adevărat al vieții lui, scopul lui, ca o individualitate reală, pe care nu l-am tăiat de tot ce îl înconjoară Urcând succesiv din ce în ce mai sus, de la un tot mai puțin larg la unul mai larg, vom ajunge în sfârșit la cel mai larg întreg, care este îmbrățișat de noi în conceptul de lume Și fiecare ființă vie, inclusiv omul și chiar

fiecare atom nesemnificativ, care se dovedește a aparține întregului, crescând treptat din ce în ce mai mult în dimensiunea sa, se va dovedi în cele din urmă a fi o parte a întregului cel mai extins - lumea Și putem spune că dacă lumea, în ansamblu, are un fel de mișcare într-o anumită direcție, atunci fiecare parte a lumii și, prin urmare, omul, ia, de asemenea, o parte conștientă sau inconștientă în această mișcare Dar, poate ne-a spus Guyot, aici începe tărâmul metafizicii, al conjecturilor personale arbitrare despre unde și în ce direcție se mișcă viața lumii: știința exactă nu ne oferă nicio indicație în acest sens Deci, să presupunem că nu știm unde se mișcă acel întreg cel mai mare, care se numește lume, și că nu știm ce parte are o persoană în această mișcare (deși, dacă vrea sau nu, din cauza la solidaritatea tuturor fenomenelor lumii, ea este obligată să ia această parte); dar la urma urmei, avem mai mult sau mai puțin date științifice despre mișcarea pe care o face societatea în ansamblu și despre partea pe care indivizii individuali care o alcătuiesc o ocupă în aceasta Nu există nicio modalitate de a ignora această parte a problemei Biblioteca "Runivers" K WENTZEL În plus, necesitatea încă de la început de a ține cont de relația în care se plasează această individualitate față de întreg și imposibilitatea de a lua un punct de vedere exclusiv individualist, ne vor deveni și mai clare atunci când ne întoarcem la însăși condiţiile înţelegerii umane "Nu ne putem forma", spune Spencer, nicio idee despre o parte fără ajutorul ideii care apare în această legătură a unui întreg căruia îi aparține această parte, și în același mod", continuă el mai departe, "nu putem avea o idee corectă a părții, fără a avea o idee corectă a întregului corelativ"*) Și acest lucru este cu atât mai adevărat când între parte și întreg, așa cum avem în acest caz, există o interacțiune eternă, constantă, neîncetată, al cărei sfârșit ar însemna sfârșitul vieții și al dezvoltării Dacă avem un sistem de corpuri interconectate reciproc, atunci orice schimbare care are loc într-unul dintre ele se reflectă în toate celelalte sau în întregul sistem Dar un astfel de sistem de fenomene reciproc dependente este reprezentat de viața lumii din punct de vedere modern Existența și viața ultimului atom însuși este rezultatul vieții întregului univers și cea mai nesemnificativă manifestare a vieții se reflectă în cel mai îndepărtat capăt al lumii și produce chiar și cea mai mică schimbare, dar totuși o schimbare, în cursul dezvoltării întregii lumi Desigur, orice schimbare care are loc cu o piesă se reflectă mai puternic asupra părților din apropiere decât asupra celor mai îndepărtate, la fel cum o piatră aruncată în apă ridică în jurul ei valuri clare, tangibile, care, pe măsură ce distanța crește, devin atât de mic care nu poate fi văzut cu ochiul liber La fel și viața persoanei umane, producătoare *) G Spencer: "Fundamentele științei moralității" , p Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER o influență clară, tangibilă asupra vieții persoanelor care o înconjoară direct, asupra familiei sale, de exemplu, produce o influență mai puțin vizibilă asupra oamenilor din care face parte; această influență este și mai puțin perceptibilă dacă luăm întreaga omenire și poate că este destul de imperceptibilă dacă luăm întreaga lume Același lucru este valabil și pentru acțiunea inversă a întregului asupra părții Familia, societatea, umanitatea, lumea sunt rădăcinile din care crește și se hrănește tulpina mândră și puternică a vieții individuale, dar viața individuală, hrănindu-se din contul vieții comune, ea însăși, la rândul ei, o susține și o hrănește Încercați să separați tulpina de rădăcini, iar tulpina se va ofili și nu va produce nici frunze, nici fructe, nici flori viață individuală făcând abstracție de la viața universală din

care crește Cu o împletire atât de strânsă a personalității cu întreaga lume, cum se poate separa complet unul de celălalt și cum se poate indica unde se termină personalitatea și unde începe restul lumii? O astfel de sarcină este nu numai imposibilă, ci și inutilă - oricine ia punctul de vedere al vieții, chiar prin această viață, se angajează să ia în considerare lumea și individul (sau, cel puțin, la nivelul actual de cunoaștere, umanitatea și individ) ca un întreg La urma urmei, Guyot însuși spune că personalitatea izolată (personnalité séparée) pentru psihologia modernă nu este altceva decât o iluzie Dar cum poate fi într-un astfel de caz?! Nici întregul, nici părțile nu pot fi înțelese independent unul de celălalt O idee corectă a întregului presupune o idee corectă a părților, iar o idee corectă a părții implică o idee corectă a întregului căruia îi aparține Înseamnă asta că nu putem înțelege nici una, nici alta? Biblioteca "Runivers" K WENTZEL Înseamnă asta doar că le putem înțelege doar simultan, nu prin cercetare analitică, luând în considerare fiecare dintre ele separat, ci prin sinteză, care le contopește în ceva unificat Cercetarea analitică și izolată nu poate avea decât o valoare pregătitoare; dar nu ne oferă un concept corect al subiectului, ci o sinteză care combină într-un singur studiu analitic separat Este, desigur, posibil, pentru comoditatea studiului, să luăm de la început un punct de vedere individualist, așa cum face Guyot, deși în acest sens se va presupune o idee preconcepută a întregului Dar atunci este necesar exact în același mod să luăm punctul de vedere al întregului și numai făcând o sinteză a acestor două studii ipotetice, vom obține adevăratul, posibil pentru noi, la nivelul actual de cunoaștere, ideea Funcțiilor părții și ale întregului Investigarea separată, fără o sinteză unificatoare, nu ne va conduce niciodată la o adevărată cunoaștere a noastră, sau a societății, sau a lumii sau, pe scurt, nici la viața individuală, nici universală "Abandonând orice lege care precede și depășește Faptele", spune Guyot, "deci, drept a priori și categoric, trebuie să plecăm de la Faptele înseși pentru a extrage legea, din realitate pentru a obține idealul, din natură pentru a construi moralitatea " Faptul esențial al naturii noastre este că suntem ființe vii, simțitoare și gânditoare: este viața în Forma ei, atât fizică, cât și morală, din care trebuie să interogăm principiul comportamentului Dar Faptul esențial al naturii noastre nu este epuizat doar de faptul că suntem ființe vii, simțitoare și gânditoare, nu este epuizat doar de conștiința că trăim și avem ființa noastră Un fapt la fel de semnificativ despre * *) M Guyau: "Esquisse d'une morale", p Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER natura noastră este și conștiința care nu ne părăsește niciodată; că există o lume exterioară și că și această lume exterioară se schimbă și ne prezintă o imagine a vieții mai mult sau mai puțin analogă cu a noastră Acest Fapt esențial al naturii noastre trebuie să luăm în considerare și atunci când decidem chestiunea principiului conduitei noastre A o introduce nu înseamnă deloc a introduce în domeniul științei considerații metafizice străine de ea Dacă presupunerile noastre despre cursul dezvoltării lumii în ansamblu sunt mai mult sau mai puțin problematice și, prin urmare, de natură metafizică, atunci nimeni nu va spune că psihologia colectivă și sociologia nu sunt altceva decât metafizică Știința moralității trebuie să unească în sine toate cunoștințele noastre despre viața individuală și toate cunoștințele noastre despre viața generală pentru a obține din toate faptele deja obținute de știință, Drept-Fapte, pentru a extrage din toată realitatea accesibilă nouă ideal și din toată natura cunoscută nouă - morala Dacă știința moralei trebuie să se "limiteze" pentru a-și

da un "caracter mai mare de certitudine", atunci această limitare nu trebuie, în niciun caz, să se extindă prea mult, dincolo de ceea ce este permis de nivelul actual al cunoștințelor noastre ale vieții individuale și generale se vor extinde și se vor extinde și granițele științei moralei, care au astfel un caracter condiționat, determinat de starea cunoașterii la un moment dat După cum am spus deja, poate fi considerat un fapt incontestabil stabilit de știința modernă că individul se străduiește și spre un anumit scop, care este scopul sau rezultatul mișcării întregului Putem, totuși, să stabilim acest obiectiv? Ni se pare că putem, iar pentru definirea ei nu este nevoie nici măcar să ne abatem departe de propria poziție a lui Guyau Împreună cu el, acceptăm că fiecare ființă vie se străduiește să persiste în existența ei; Dar Biblioteca "Runivers" K WENTZEL L această lege, așa cum crede Guyot însuși, este legea a tot ceea ce există, chiar și ultimul atom de eter Prin urmare, putem spune că fiecare sistem, constând din părți cunoscute interconectate reciproc, tinde în același mod să persistă în existența sa Și întrucât fiecare parte a acestui sistem participă la mișcarea întregului, putem spune că fiecare parte, pe lângă tendința de a persista în propria existență, are și tendința de a persista în existența întregului în care intră Fiecare organ, pe lângă tendința spre Funcționare proprie, datorită căreia el singur poate fi păstrat și dezvoltat, are și o tendință spre Funcționarea corectă a organismului în ansamblu În același mod, o persoană, pe lângă faptul că se străduiește să-și păstreze și să-și sporească propria viață, are și dorința de a păstra și de a crește viața socială, ceea ce, în ultimă analiză, se reduce la o creștere a cantității totale de viață a unităților care alcătuiesc societatea Viața pentru noi, ca și pentru Guyot, este acea cauză universală care dă naștere activității și acel scop universal al tuturor ființelor vii, spre care se străduiesc involuntar sau conștient; dar numai această viață nu este o singură viață individuală, este și o viață generală, care se desfășoară în afara primei, într-un agregat mai mare sau mai mic de individualități Dacă Spencer afirmă că "plăcerea oriunde, oricând, pentru orice ființă sau ființe" constituie elementul de bază de neșters al intuiției morale, la fel cum spațiul constituie Forma necesară a intuiției mentale*), atunci în același sens am putea spune că viața, oriunde, oricând, pentru orice ființă sau ființe, este de fapt fundamentul de neșters al intuiției morale *) G Spencer: "The Foundations of the Science of Morality", p Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER Dacă se adoptă această poziție, știința moralității, bazată pe Fapte pozitive, poate fi definită în același mod, așa cum o vedem la Guyot, ca "o știință care are ca subiect toate mijloacele de conservare și creștere materială și intelectuală viața", dar, în același timp, trebuie să însemne nu numai viața individuală, ci și viața comună Știința moralității cuprinde, de asemenea, toate acțiunile ființelor care conduc la acest scop și, în consecință, tind să creeze o formă mai perfectă de relații sociale, deoarece cea mai perfectă formă de societate va fi cea care va asigura cea mai mare cantitate de viață umană IX Afirmația că individul are tendința de a urmări două scopuri, păstrarea și creșterea atât a vieții individuale, cât și a vieții comune, nu implică deloc afirmația că există o armonie perfectă între viața părții și a întregului, deși nu includeți afirmația implicită că între nu există un antagonism complet între unul și celălalt Antagonismul complet, excluderea completă a unei vieți de alta, nu le-ar face decât să le facă absolut imposibile și probabil ar duce la încetarea oricărei vieți Pentru ca viața să existe, trebuie să existe

cel puțin o armonie între viața părții și viața întregului Și pentru ca viața să se dezvolte corect și să crească în intensitate, această armonie trebuie să devină mai largă și mai deplină Este evident că dacă creșterea vieții individuale, în loc să excludă creșterea vieții comune, duce, dimpotrivă, la această creștere, iar dacă creșterea vieții comune are ca rezultat, la rândul ei, o creștere a vieții individuale, atunci este evident că atunci viața se poate realiza în acel și în alt caz de cea mai mare intensitate Prin urmare, din moment ce noi Biblioteca "Runivers" K WENTZEL lasă dezvoltarea vieții, putem spune că această dezvoltare nu se va opri până atunci, până când nu va realiza toată armonia între viața individuală și cea comună Realizarea unei astfel de armonii este asigurată de operarea legilor de asociere, ereditate și selecție naturală, în virtutea cărora supraviețuiesc și obțin predominanță acei indivizi și acele grupuri sociale în care această armonie există în cea mai mare măsură În acest fel, încetul cu încetul, complet chiar independent de voința indivizilor, numai în virtutea legilor mecanice și biologice, se realizează treptat armonia vieții individuale cu viața comună În ceea ce privește omul și societatea umană, ei se străduiesc să elaboreze o astfel de formă de viață socială care să asigure dezvoltarea vieții individuale în cea mai mare măsură - și invers Scoala utilitarista, si mai evolutiva, a moralistilor conteaza, pentru a elimina antagonismul dintre individ si societate, numai pe actiunea mecanica a acelor legi despre care am vorbit mai sus O analiză detaliată a întrebării, dacă o acțiune mecanică a acestor legi poate crea o armonie completă între viața individuală și cea socială, o găsim în excelenta carte a lui Guyot "La morale anglaise contemporaine"; dar nu vom prezenta aceste studii aici, deoarece acest lucru ar fi abate-ne de la Pentru noi, este important ca în prezent armonia menționată să fi fost deja atinsă într-o oarecare măsură Între viața unei persoane individuale și viața restului umanității, o astfel de legătură a fost deja stabilită în virtute a legilor dezvoltării vieții însăși, că fiecare, așa cum ar fi, presupune și condiționează pe celălalt și, deși între ele există încă un oarecare antagonism, dar acest antagonism este din ce în ce mai mic Întrebarea este acum ce se va întâmpla când conștiința va deveni unul dintre Factorii de dezvoltare a vieții, când instinctele care acționează în noi, împotriva voinței noastre, păstrează Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER ale vieții individuale și comune vor fi recunoscute și apreciate de mintea noastră? În ce poziţie va ajunge atunci conştiinţa noastră în cazuri de antagonism între viaţa personală şi cea comună? Va încerca ea să submineze și să distrugă în noi instinctul pentru păstrarea vieții universale și nu își va sprijini doar instinctul pentru păstrarea vieții individuale? Într-adevăr, Guyot însuși și-a pus sarcina "de a găsi un principiu de acțiune care să fie comun ambelor sfere (conștient și inconștient) și care, în consecință, ajungând la conștiință, ar tinde mai degrabă spre întărirea lui decât spre distrugere Și totuși Guyot spune că "conștiința poate distruge treptat, prin intermediul unei analize clare, ceea ce sinteza întunecată a eredității a acumulat între indivizi și popoare Conștiința are o putere corupătoare de care școala utilitarista și chiar evoluționistă nu a luat-o în considerare suficient De aici și necesitatea stabilirii armoniei între reflexia (reflexia) conștiinței și spontaneitatea instinctului inconștient Principiul care stabilește această armonie constă, după Guyot, în viața individuală cea mai intensă și mai extinsă în ceea ce privește fizicul și spiritualul "Viața, dobândind conștiința de sine, intensitatea și expansiunea ei,

nu caută să anihileze: ea doar își sporește propria forță"*) Cu o asemenea formulare a întrebării, însă, cu greu este posibil să fim de acord De fapt, să vedem ce se întâmplă când viața individuală și comună își ajunge la conștiința în noi: - va deveni conștiința noastră antagonistă cu viața comună? În primul rând, pentru a pune întrebarea corect, să observăm că vom avea în vedere nu conștiința noastră de simțire, ci cea de gândire, despre care; aparent, Guyau însuși vorbește aici, referindu-se la puterea sa corupătoare El subliniază și acest lucru în *) M Guyau: "Esquisse d'une morale", p- , Biblioteca "Runivers" K WENTZEL în alt loc, unde se spune că intelectul raționant, sau, așa cum îl numește și Guyot, spiritul științific, "este o forță prin excelență care distruge tot ceea ce leagă natura luptă neîncetat împotriva autorității din sân a societăților, va lupta și împotriva autorității în sânul conștiinței" *) Dar este conștiința gânditoare într-adevăr doar o forță dezintegratoare, așa cum spune Guyot despre ea? Gândul nu este epuizat de critică și analiză și, desigur, nu separă doar ceea ce natura leagă și unește Gândul este și creativitate și sinteză, iar dacă se descompune, dacă distruge, este doar pentru a lega și a uni din nou În locul sintezei inconștiente a naturii, ea pune sinteza creativă conștientă a minții Analiza și critica sunt munca pregătitoare a gândirii, precum și lupta ei împotriva autorităților, indiferent de domeniul în care acestea din urmă ar fi întâlnite Această lucrare pregătitoare a gândirii trebuie în mod necesar să fie urmată de opera sa reală, în care își îndeplinește adevăratul scop, în care își afirmă propria putere, în care, răsturnând toate autoritățile, își stabilește propria autoritate prin crearea liberă a unei naturi mai bune , o societate mai bună și o societate mai bună individualitate Această latură a dezvoltării gândirii trebuie, de asemenea, ținută în minte atunci când se pune corect întrebări de moralitate Așadar, poate dezvoltarea capacității noastre de gândire să devină antagonistă cu instinctele noastre altruiste, cu dragostea noastră pentru aproapele care zace în adâncul sufletului nostru - într-un cuvânt, cu străduința de a păstra și crește viața umană universală, poate chiar generală a lumii ? Într-adevăr, școlii engleze i se poate reproșa că tratează omul prea exclusiv ca pe o ființă sensibilă; ea *) p , p , - Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER a acordat prea puțină atenție nu puterii distructive a gândirii, ci puterii gândirii în general Să stabilim care este motivul care poate satisface mintea "Trăsătura esențială a minții", spune Fulier, "este străduința ei pentru obiectivitate și, prin urmare, pentru impersonalitate și universalitate, numai universalul o poate satisface în munca sa Când îmi folosesc mintea, nu văd niciun motiv rațional mai obiectiv pentru care fericirea mea ar trebui să fie preferabilă fericirii tuturor celorlalte ființe; Nu văd decât cauze subiective pentru aceasta, cauze ale sensibilității pure, a căror abstracție este tocmai sarcina minții Atâta timp cât există o ființă fără fericire în fața minții mele, mintea nu este satisfăcută în străduința ei de universalitate: pentru ca eu să fiu cu adevărat fericit, ca ființă rațională, este necesar ca toate celelalte ființe să fie și ele fericite Gândul însuși nu este așadar egoist în obiectul său s-ar putea spune chiar că gândirea, în caracterul său impersonal și obiectiv, este esențial altruistă Dacă este așa, atunci întrebarea este dacă gândul nostru poate deveni antagonist cu instinctele noastre morale, cu acele sentimente altruiste pe care strămoșii noștri ni le-au lăsat moștenire în structura naturii noastre, cu străduința ei pentru creșterea fericirii comune sau pentru o creștere? în viața comună? În mod evident, gândirea nu poate distruge

instinctele noastre altruiste, ci, dimpotrivă, le va întări în toate modurile posibile, căci aceste instincte altruiste sunt cel mai bun mijloc de a o satisface în strădania ei pentru universalitate Din acest punct de vedere, lui Spencer i se poate reproșa nu faptul că nu a ținut cont de influența corupătoare pe care o poate avea gândirea asupra instinctelor noastre altruiste, ci că nu a ținut cont de ajutorul activ pe care îl poate și îl va oferi *) A Fouillée "Critica sistemelor morale contemporane", p , (ediția rusă, p) * # Biblioteca "Runivers" K WENTZEL ideea dezvoltării moralității, deoarece lucrează cu aceasta din urmă într-o singură direcție Conștiința poate deveni antagonistă cu instinctul nostru inerent de a crește viața universală, dar numai sentimentul, conștiința subiectivă, pentru care există, la o anumită etapă a dezvoltării sale, doar a ei, și care, odată cu dezvoltarea societății, se străduiește din ce în ce mai mult să dea loc la conștiința rațională, îmbrățișând în sine toate existențele, întreaga omenire, chiar și întreaga lume Astfel, avem tot dreptul să privim conservarea și creșterea nu numai a vieții individuale, ci și a vieții universale ca pe un principiu care operează simultan în sfera conștiinței și în sfera inconștientului și care, trecând din tărâmul întunecat al instinctelor în tărâmul strălucitor al rațiunii, nu numai că nu caută să fie distrus, ci, dimpotrivă, acționează cu o forță și mai mare X - Am văzut deja cum, din principiul "fertilității morale" stabilit de el, Guyot deduce diverse echivalente naturale pentru ideea de datorie morală, purificată de tot ce este mistic și supranatural Să subliniem acele completări de care, în opinia noastră, această parte a predării lui Guyot are nevoie După cum se știe, Guyot găsește primul echivalent al unei obligații morale în conștiința puterii interioare sau a capacității de a acționa "A simți în interior ceea ce este capabil să faci înseamnă, în virtutea acestui samago, a primi prima conștiință a ceea ce este obligat să faci " Acceptăm pe deplin acest prim echivalent al unei obligații morale, doar că considerăm că este foarte important să stabilim la ce înseamnă acea forță interioară sau abilitatea de a face ceva, despre care vorbește Guyau aici Reprezintă pentru noi o astfel de putere încât s-ar putea spune că este puterea acestui individ numai, că, ca să spunem așa, îi aparține în întregime? ♦ Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI LIBERA PDR A LA Nu, este imposibil să spui asta Individul nu numai că recunoaște în sine puterea pe care și-o datorează, pe care el însuși a acumulat-o în cursul vieții sale individuale, dar simte și în sine puterea pe care o datorează generațiilor anterioare și care se acumulează în organizarea substanta nervoasa si corpul lui Puterea de care individul este conștient în sine este astfel, parțial, forța sa individuală, adunată de el însuși, și parțial puterea generală moștenită de părinții și strămoșii săi Dacă acest lucru nu s-ar fi întâmplat, atunci, probabil, nu ar fi putut exista acea abundență enormă de viață, care necesită cheltuirea ei, distribuirea ei către alții, creând activitate morală dezinteresată, așa cum observăm la om Numai datorită transmiterii de la o generație la alta s-a putut acumula acea forță interioară enormă, care servește drept sursă de acțiuni morale la o persoană Putem chiar presupune că această abundență de viață, pe care o observăm la o persoană și care îi creează activitatea morală, a început să se acumuleze încă de la apariția primei materie organizată pe pământ Esența organizării constă tocmai în faptul că ea părea să concentreze din ce în ce mai multă viață într-un individ viu, iar o persoană - această etapă cea mai înaltă atinsă prin procesul de organizare - reprezintă pentru noi cea mai mare concentrare a vieții pe pământ Această împrejurare are o mare

importanță în morală, deoarece moderează mândria omului și nu-i permite acestuia să-și atribuie în exclusivitate ceea ce au luat parte milioane de ființe și milioane de vieți; și pe de altă parte, face ca o persoană să se separe din ce în ce mai puțin de lumea înconjurătoare și, dimpotrivă, să se unească din ce în ce mai mult cu ea într-un întreg Un alt echivalent al unei obligații morale este, conform lui Guyot, puterea pe care o are o idee, Biblioteca "Runivers" K WENTZEL b străduindu-se pentru propria sa realizare Ideea este deja, ca să spunem așa, acțiunea care a început În domeniul intelectului, datoria nu este altceva decât sentimentul de identitate fundamentală care există între idee și acțiune Morala apare ca o unitate a ființei; imoralitatea, pe de altă parte, este o bifurcare și opoziție a diferitelor abilități, care se limitează reciproc Așa sunt, dacă cititorul își va aminti, concluziile lui Guyot Vom adăuga la ei doar că morala, în opinia noastră, nu este doar o unitate sau armonie interioară care există între diverse forțe și abilități din interiorul unei ființe, ci este și o armonie între o ființă dată și întreaga lume "Eu" nu este, în esența sa, ceva opus "lumii", ostil acesteia, fiind în antagonism cu ea Dimpotrivă, așa cum "lumea" este una dintre condițiile existenței și dezvoltării mele, la fel individualitatea mea originară este una dintre condițiile existenței și dezvoltării "lumii" în sine Între "eu" și "lume" într-un asemenea mod, în esență, ar trebui să existe o armonie deplină Această idee a întregului și a unității inseparabile a lumii și a individualității vie stă la baza adevăratei teorii a moralității Numai în măsura în care recunosc această idee în viața mea și o întrupez conștient sau inconștient în acțiunile mele, sunt o ființă cu adevărat morală Cel care se opune în mod conștient "lumea" lui însuși și o privește ca pe ceva străin și ostil față de sine, manifestând acest lucru și în acțiunile sale, este o ființă imorală Diferența în gradul de moralitate atins constă în gradul de armonie care s-a stabilit între a noastră și "lume" Cu cât această armonie este mai mare, cu atât mă apropii mai mult de tipul de ființe morale Dacă acum, cu starea actuală de dezvoltare individuală și generală a lumii, armonie completă între Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER luați în considerare mine și întreaga lume, atunci această armonie poate fi realizată în orice caz, deși aproximativ între mine și acea parte a lumii care se numește umanitate Prin urmare, luând un punct de vedere practic, adică ținând cont de cel mai apropiat obiectiv realizabil, trebuie să spunem că sarcina unei ființe cu adevărat morale în prezent este să stabilească cea mai deplină armonie posibilă între el și umanitate Dacă gândul, sentimentul, activitatea mea, în general întreaga mea viață sunt în armonie constantă cu evoluția vieții omenirii, atunci ajung astfel la cel mai înalt nivel de moralitate posibil pentru un timp dat Dar armonia dintre mine și umanitate este posibilă numai dacă, prin existența și viața mea, contribui la ascensiunea vieții în întreaga umanitate - dacă, într-un cuvânt, individualitatea mea devine una dintre condițiile dezvoltării întregului om rasă Dacă în prezent o persoană individuală nu poate spune: "Eu" și "lumea" sunt un întreg, atunci el poate și trebuie să spună și să dovedească prin viața sa că el și umanitatea sunt un întreg armonios inseparabil, pentru a dovedi acest lucru în măsura în care ceea ce este posibil pentru ea Completând și dezvoltând gândirea lui Guyot, vom adăuga în continuare că, deși ideea este o forță, și necesită completarea ei prin acțiune, și astfel creează o anumită obligație, această idee creează o obligație morală numai atunci când este armonia dintre personalitate și umanitate; într-un cuvânt, dacă

este ideea unei valori în dezvoltare și în creștere a vieții universale În plus, trebuie să subliniem și împrejurarea că unitatea interioară este posibilă pentru o persoană numai dacă a stabilit armonie între el însuși și lumea exterioară, între el însuși și umanitate În aceeași măsură în care o persoană devine ostilă sau indiferentă față de Biblioteca "Runivers" K WENTZEL L lume și umanitate, în această măsură nu poate exista nicio unitate în viața interioară a individului În ceea ce privește al treilea echivalent al unei obligații morale, acesta se rezumă la o legătură emoțională generată de o armonie completă sau parțială a sentimentelor și gândurilor Această legătură care se stabilește între oameni face imposibilă în prezent plăcerea pur egoistă și va continua să o facă și mai imposibilă în viitor Ea, la rândul său, creează în relațiile reciproce ale oamenilor și, parcă, un fel de obligație specială Într-un cuvânt, aceasta nu este altceva decât o simpatie care se dezvoltă din ce în ce mai larg între oameni, generată de experiența simultană a aceleasi placeri Și din moment ce plăcerile tind să capete un astfel de caracter care le face imediat accesibile unui număr mare de oameni, din această cauză, și sentimentele de simpatie tind să ocupe un loc din ce în ce mai mare în inima unei persoane Dar acest lucru nu este suficient; Există un alt aspect important aici care merită atenție Adevărata simpatie și cea mai strânsă legătură emoțională, care va da loc și celei mai înalte obligații morale - această legătură va apărea nu atât pe baza trăirii pasive simultane a acelorași plăceri, oricât de mari ar fi acestea, ci pe baza baza comunității de dorințe și idealuri, la fel ca și activitățile care vizează implementarea lor Dorințele comune și activitatea comună unesc oamenii chiar mai strâns decât o stare pasivă comună Activitate de cooperare conștientă pentru a realiza aceleași, la fel de dragi tuturor, obiectivele ideale vor lega comportamentul reciproc al oamenilor într-o măsură și mai mare și vor da loc într-o măsură și mai mare datoriei morale Doar armonia unei voințe cu alta și cooperarea îi fac pe oameni în sensul deplin al cuvântului frați și fac o persoană să se considere din ce în ce mai mult cu alți oameni, Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER ca un întreg Înaintăm către acea epocă în care societatea devine din ce în ce mai mult o cooperare liberă conștientă a oamenilor, iar umanitatea începe, prin activitate creativă conștientă, să-și regleze propriul proces istoric Acestea sunt echivalentele unei obligații morale care funcționează în circumstanțe normale În cele din urmă, toate se reduc la nimic altceva decât puterea acumulată în noi, activitatea care există în noi, care caută și cere descoperirea și manifestarea ei Fiecare facultate, fiecare putere care există în noi necesită exercitarea ei, fie că este puterea gândirii, puterea simțirii sau puterea voinței și fiecare dintre acestea creează astfel în noi, parcă, o datorie Dacă unim toate aceste forțe și abilități într-un singur concept al "forței vieții", a căruia suntem purtători și în raport cu care gândul, sentimentul și voința sunt manifestări particulare, atunci datoria ne va apărea ca nimic altceva decât "forța vitală" , solicitând irezistibil descoperirea ei *) Odată cu înmulțirea acestei "puteri a vieții", se înmulțește și miezul activității într-o persoană, iar ceea ce numim moralitate crește și el Gândul nostru, care, atunci când este slab, poate avea ca obiect doar ceea ce este direct în jurul lui, devine capabil să îmbrățișeze fenomene din ce în ce mai mult, învățăm să ne gândim la lume și umanitate, și nu numai la umanitatea momentului prezent, ci și la generațiile viitoare *) Desigur, când folosim aici termenul "forță vitală", nu ne referim în niciun caz la vreo "forță

vitală" specială din trecut Dorim doar, prin intermediul acestui termen, să combinăm într-un întreg toate acele forțe care dau naștere la diferite fenomene ale vieții, fără a atinge problema esenței acestor forțe Mai mult decât atât, "puterea vieții" și "viața" sunt concepte echivalente pentru noi, pentru că sursa vieții nu poate fi decât viața însăși, și nu orice altceva Biblioteca "Runivers" K WENTZEL L ce, din personalitatea noastră, asupra umanității și a lumii Sentimentul nostru, fiind inițial doar o expresie, și apoi departe de a fi completă, a iubirii pentru acea viață a căreia suntem purtători, începe să cuprindă din ce în ce mai mult acea viață care se revarsă în jurul nostru în societatea umană și în univers - devine din ce în ce mai mult decât o iubire care îmbrățișează fiecare fluturare a vieții, oriunde și oricum se manifestă și care, în orice caz, conține în sine o iubire profundă, fără margini, pentru umanitate În fine, voința noastră, odată cu dezvoltarea forței sale, încetează să mai fie doar o voință, care este îndreptată în mod esențial spre creșterea vieții noastre personale, și devine o voință îndreptată din ce în ce mai larg spre creșterea vieții în umanitate și lumea, la crearea solidarității umane universale și a armoniei mondiale universale Astfel, toate cele trei echivalente ale datoriei morale indicate de Guyot sunt reduse la extinderea și aprofundarea "ideei de viață" , "sentimentului de viață" și "voinței de viață" și la presiunea exercită asupra ființei noastre, cerând realizarea și întruchiparea lor irezistibilă Așa cum orice forță mecanică nu poate decât să provoace mișcare, tot așa "forța vieții" nu poate decât să genereze viață și să creeze moralitate XI Din aceste echivalente de obligație morală, care funcționează în condiții normale, se trece la acele echivalente pe care Guyot le pune în folosință în împrejurări excepționale și prin care consideră posibil să se realizeze de la individ sacrificiul final Guyot găsește aceste ultime echivalente posibile ale obligației morale, după cum am văzut, în dragostea pentru riscul fizic și riscul moral "Acolo unde certitudinea încetează", spune el, "nici gândul și nici acțiunea unei persoane, ca urmare a acesteia, nu încetează La loc Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER o lege categorică poate deveni în siguranță o ipoteză pură speculativă; în același mod, credința dogmatică poate fi înlocuită cu speranța pură, iar afirmarea prin acțiune Ipoteza speculativă este riscul gândirii; acţiunea în conformitate cu această ipoteză este riscul voinţei; cea mai înaltă ființă este cea care se angajează și riscă cel mai mult, fie prin gândul său, fie prin acțiunile sale Această superioritate provine din faptul că are o comoară mult mai mare de forță interioară - are o datorie mai înaltă "· *) Nu negăm câtuși de puțin importanța mare pe care o are și o poate avea riscul în materie de moralitate și mai ales atunci când este necesar să se facă sacrificiul final, dar credem că disponibilitatea pentru sacrificiu se reduce la altceva, mai important și neavând o astfel de valoare tranzitorie ca risc, și că acesta este diferit și constituie adevăratul echivalent al unei obligații morale în acest caz Înțelegem ideea inerentă a omului și dorul de libertate O persoană tânjește după libertate, se străduiește să se asigure că activitatea sa, indiferent de Formele pe care le-ar lua, întâlnește cât mai puține obstacole în calea ei Dacă îi arăți limitele și îi stabilești limitele activității sale, se va simți și el înghesuiți în aceste granițe și răsturnați-vă avanposturile și gardurile Lupta lui pentru libertate nu poate fi niciodată satisfăcută de nimic: acesta este instinctul pe care l-am putea clasifica printre instinctele pe care Guyot le numește nesățioase **) Fiecare pas atins aici este, parcă, o limitare a următorului și

lasă setea naturală de libertate la fel de nestinsă Setea de libertate nu putea fi saturată și satisfăcută decât atunci când libertatea noastră nu cunoștea limite, *) Guy au· Esquisse d'une morale, p , **) I cp , Biblioteca "Runivers" K WENTZELE fără limite, dar acesta este un ideal către care nu putem decât să ne străduim, apropiindu-ne treptat din ce în ce mai mult, dar a cărui realizare finală este extrem de problematică În orice caz, cine știe, poate, chiar dacă nu se poate spera la realizarea sa finală, nu putem spera la o aproximare atât de infinită a ei, încât diferența dintre libertatea pe care am dobândit-o și idealul nostru de libertate să fie imperceptibilă, așa cum poate se face la matematică diferența dintre o mărime irațională și mărimea rațională cu care o substituim este insesizabilă, prin găsirea din ce în ce mai multe zecimale Acest fapt se bazează în întregime pe legile psihologice ale gândirii noastre În virtutea acestor legi, nu suntem în stare să ne imaginăm vreo limită a spațiului și timpului fără ca conștiința spațiului și timpului să existe dincolo de aceste limite și "deși acest spațiu sau timp mai îndepărtat nu îl considerăm definit, dar recunoaștem totuși ea ca mai reală" *) În virtutea acestor legi, atunci când ne gândim la un motiv, apare în noi o vagă conștiință despre motivul din spatele ei **) putem spune că conștientizarea limitelor activității noastre în mod necesar evocă în noi conștiința unei activități mai largi care se află dincolo de aceste limite, conștiința libertății limitate dă naștere în noi conștiința unei libertăți mai largi dincolo de aceste limite acțiune și devine realitate, atunci ideea unei libertăți mai largi devine dorință și vointa acestei libertati, care tind neaparat sa se exprime in aceasta sau alta serie de actiuni oportune De aici devine clar marea semnificație pe care o conștiință clară a ceea ce s-a realizat în viața umană *) H Spencer: Fundamente, vol I, p ιoί **) Ibid , p jui Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER limita umană a dezvoltării Această conștiință, așa cum vedem, prin ea însăși, indiferent de alte motive, creează o forță capabilă să ridice o persoană la următoarea treaptă cea mai înaltă pe scara dezvoltării Încearcă să-i spui unei persoane care gândește, acestea sunt limitele pe care ți le stabilește știința; aici se termină tărâmul siguranței, nu poți să știi nimic mai departe, să te oprești și să nu te gândești la ce se află dincolo de aceste limite - lasă-ți gândul să se învârte doar în tărâmul aceluia pozitiv sigur care se află în aceste limite O persoană va simți imediat îngrădirea libertății sale, iar limitele cunoștințelor pe care le-ați stabilit îi vor părea ca un gard de închisoare, lanțuri prin intermediul cărora doriți să îngrădiți activitatea liberă a gândirii sale În curând va simți că este înfundat și înghesuit în acea temniță a cunoașterii pozitive în care vrei să-i închizi spiritul, se va trezi în sufletul lui o dorință de a sparge zidurile acestei temnițe și de a ieși într-o întindere mai largă O gândire dezvoltată pe scară largă și cuprinzător nu se va mulțumi niciodată cu limitele care îi sunt prescrise, va încerca întotdeauna să extindă aceste limite și, dacă nu ar fi așa, dacă setea de infinit nu era inerentă omului, atunci, după toate probabilitățile, nu ar exista nici un progres, nu ar exista o mișcare neîncetată înainte, nu ar exista o dezvoltare nesfârșită a vieții umane Gândul rupe mereu lanțurile care i se impun, se străduiește să pătrundă în sfera problematicii, probabilului, pentru a-l face sigur, pentru a-l atașa de tărâmul cunoașterii pozitive și astfel a-i face libertatea mai deplină și mai largă Despre ceea ce se află dincolo de limitele cunoașterii exacte, gândirea creează diverse ipoteze și presupuneri speculative, pe

care o persoană încearcă să le verifice prin acțiune Acesta este riscul în gândire și acțiune pe care îl menționează Guyot Poate că acest risc se va dovedi a nu avea succes, iar sfera gândirii pozitive și a acțiunii de încredere va rămâne la fel de închisă ca Biblioteca "Runivers" K WENTZEL înainte, iar libertatea omului nu se va extinde câtuși de puțin - cu toate acestea, acest risc este inevitabil și necesar prin însăși natura sufletului uman Astfel, riscul în domeniul gândirii și al acțiunii nu este pentru noi altceva decât efortul gândirii și voinței umane pentru libertatea de acțiune "Activitatea", după cum spune Fulier, "continuă de la sine până la infinit Este temperat doar de necesitate și constrângere, cu unicul scop de a ieși ulterior din acest etalon îngust și de a trece peste toate barierele care se ridică în mod constant în calea ei Activitatea se schimbă doar pentru a continua pentru a lua stăpânire dintr-un domeniu mai extins, nu vă pierdeți achizițiile anterioare *) Și dacă libertatea nu este, așadar, altceva decât activitate în toate formele ei, dărâmând toate obstacolele din calea ei și eliberându-se de toate obstacolele și, ca urmare a acesteia, extinzându-se fără limită, atunci putem spune că este și un sinonim pentru cea mai intensă și extinsă viață Devine perfect de înțeles, așadar, că ființa care riscă cel mai mult este și purtătoarea celei mai mari activități și forțe interioare, ceea ce îi creează cea mai mare datorie "Avem noi asigurarea", spune același autor, "că lepădarea noastră de sine nu va fi în zadar? Avem măcar certitudinea că altruismul nostru este real sau liber? Nu dar acționăm, iar această acțiune, în fața incertitudinii, reprezintă, poate, cea mai înaltă "normă de abnegație Cea mai problematică dintre ideile speculative, ideea de libertate, coincide cu cea mai mare act practic de moralitate" **) Așadar, acel echivalent al unei obligații morale, care este îmbrăcat într-o "normă de risc și care poate fi sursa tăgăduirii de sine ultimă, este ideea *) A Fulier: Ce este suferința și plăcerea, "Bogăția Rusiei", > Nr II, pp iib, **) A Fouillée' La liberté et le determinisme, p Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER și dorința de libertate, străduindu-se inevitabil și irezistibil spre realizarea ei Dar aici trebuie să acordăm o atenție deosebită împrejurării că, în timp ce coepa riscului se îngustează din ce în ce mai mult, realizarea libertății va fi din ce în ce mai completă Necesitatea riscului indică totuși imperfecțiunea cunoașterii și a naturii umane, care nu a atins încă puterea deplină asupra forțelor care i se opun și este încă în mare parte în mâinile întâmplării Abia atunci când gândul transformă totul în certitudine și când voința nu trebuie să fie în pericol de risc, acolo unde succesul și victoria cot la cot cu eșecul și înfrângerea, abia atunci putem spune că libertatea și-a primit deplina realizare Toate acestea vorbesc doar în favoarea faptului că, în locul plăcerii trecătoare a riscului, ar trebui să punem plăcerea durabilă și veșnică de a realiza ideea și dorința de libertate ca echivalent al celei mai înalte obligații morale Aici trebuie să acordăm atenție și unei alte circumstanțe importante: realizarea ideii și a dorinței de libertate nu ia doar forma riscului și a luptei cu obstacolele, ci ia și forma solidarității și cooperării Libertatea individuală nu numai că nu înseamnă izolarea și izolarea unei persoane de societate, ci, dimpotrivă, presupune și cere cea mai largă comuniune cu ceilalți oameni - viața cea mai apropiată, armonioasă, solidară Viața socială și cooperarea sunt mijloacele prin care libertatea individuală poate fi realizată în cel mai înalt grad Astfel, nu numai plăcerea riscului și a luptei, ci și plăcerea de a trăi în solidaritate și de a coopera cu alți oameni poate servi drept

sursă pentru dezvoltarea unei conștiințe a obligației morale, conducând o persoană la sacrificiul de sine final Conștiința că cooperezi cu întreaga omenire, și poate chiar cu întreaga lume, are ceva atractiv și fermecător în sine Când, ca un muncitor, Biblioteca "Runivers" K WENTZEL mănâncă acest întreg vast în munca sa neobosită, apoi tu însuți devii mult mai mare, crește-mănâncă în ochii tăi, iar viața primește o valoare incredibil de mare Și se poate spune chiar că viața are un preț cu adevărat larg, nelimitat doar atunci când are o valoare mondială sau, cel puțin, socială Îndepărtați această valoare de la ea, privați o persoană de conștiința că colaborează cu întreaga omenire într-o singură lucrare comună și fructuoasă, iar viața va deveni atât de palidă și incoloră pentru el, încât o persoană își poate pierde complet orice gust pentru ea Își va simți imediat propria nesemnificație, dimensiunea lui mică, neînsemnată, care se pierde în abisul fără fund al lumii forță De aceea, devine clar că unii oameni timp de un an, chiar și pentru o oră dintr-o astfel de viață, sunt gata să-și sacrifice întreaga viață cenușie, incoloră, monotonă cu grijile ei mărunte legate de personalitatea lor minusculă Terminând prezentul articol, care avea ca scop principal să familiarizeze cititorul cu una dintre încercările de a construi o "morală a vieții și un ideal liber" - și ne-am concentrat atenția în principal asupra relației acestei moralități cu ideea de obligație morală - trebuie să spunem cel puțin câteva cuvinte despre modul în care Guyot se raportează la sancțiunile morale El neagă orice sancțiune morală în sensul propriu al cuvântului, adică diferită de sancțiunile sociale Sancțiunea capătă în "morala vieții" același sens ca și datoria Dacă viața creează din ea însăși obligația de a acționa, în virtutea capacității noastre de a acționa, atunci ea creează și din ea însăși sancțiunea ei "Chiar și dăruind de sine, viața se regăsește; chiar şi atunci când se opreşte, îşi păstrează conştiinţa plinătăţii sale, care Biblioteca "Runivers" MORALA VIEȚII ȘI IDEALUL LIBER se va manifesta în alt loc sub alte Forme, întrucât nimic din lume nu dispare fără urmă': *) Întrucât chestiunea sancțiunii morale merită o analiză separată și un articol separat, nu ne vom opri aici mai detaliat asupra ei Sperăm ca din relația pe care am conturat-o între "morala vieții*" și ideea de datorie morală, cititorul să-și facă o idee clară despre conținutul esențial al acestei noi morale și despre dezvoltarea ulterioară la care trebuie să sufere **) "Moralitatea vieții și idealul liber* este una dintre acele raze strălucitoare din noaptea întunecată a "prezentului", care, poate, este menită să risipească această noapte și să deschidă ochilor noștri chinuiți zorile fertile ale unui viitor mai bun "Moralitatea vieții" este o predică a acelei morale active rodnice și a acelei iubiri înalte pe care o așteaptă toți oamenii suferinzi, toți epuizați de lupta aspră a vieții, în certitudinea că această iubire va veni și se vor împrăștia timid Nori din cer - și în razele lui Lanțurile somnului, ca firele, ruginesc, se rup, Și lacrimile se vor potoli, iar frica va fi tăcută! Va fi o sărbătoare, o sărbătoare a renașterii, sclavii obosiți vor suspina de bucurie, Și înlocuiește imnul iubirii și al reconcilierii Sunete de lacrimi și durere, răzbunare și luptă! ***) H N Wentzel *) J Guyau: Esquisse d'une morale, p **) Dimensiunea limitată a articolului din jurnal nu ne-a permis, desigur, să atingem multe dintre întrebările foarte interesante pe care le ridică învăţătura lui Guyau Din același motiv am fost nevoiți să renunțăm la expunerea acelor remarci critice curioase despre această morală, pe care le întâlnim în lucrarea lui Foulier: "La morale, l'art et la religion d'après M Guyau", pe care le recomandăm atentia cititorului si in care acesta din urma va gasi o

completa si frumoasa expunere a tuturor scrierilor lui Guyot, alaturi de cateva informatii biografice despre el ***) S Nadson Poezii basm de primăvară λ Biblioteca "Runivers" Zvonuri despre /I N Tolstoi (Studiu psihologic) După roadele lor îi vei cunoaşte Zvonurile despre L N Tolstoi continuă Aceste zvonuri au început cu mult timp în urmă, acum zece sau doisprezece ani, la scurt timp după sfârșitul lui Anna Karenina, s-au intensificat rapid și apoi au devenit un fenomen constant, neîntrerupt Ne-am obișnuit chiar complet cu ele și nu mai observăm cât de uimitor este, nu credem câtuși de puțin că în fața noastră, poate, are loc un eveniment de cea mai mare importanță Îți amintești când s-a întâmplat așa ceva? Cele mai mici știri despre ceea ce este scris și cum este viața în Yasnaya Polyana, ziarele sunt plasate la egalitate cu cele mai bune delicatese cu care le răsfățesc cititorii, adică, la egalitate cu știrile politice, cu incendiile și cutremurele, scandalurile și sinuciderile Și apoi în fiecare zi zdrăngăm numele celebrului scriitor cu limba noastră cu nu mai puțin zel și, de obicei, cu aceeași calmitate ca numele lui Bismarck sau Wilhelm IL Dar știm că această vorbărie nu se oprește aici Pentru mulți, mai ales tineri Biblioteca "Runivers" TALK OB L n TOLSTOM Dey, atenția serioasă, sinceră este îndreptată către L N Tolstoi Și nu este doar la noi acasă Faima lui L N Tolstoi a devenit cu adevărat la nivel mondial; despre ea se scrie si se urmareste in toate tarile educate Fiecare nouă poveste a lui este acum tradusă în diferite limbi, fiecare piesă de teatru este pusă pe scenă, fiecare pagină de manuscrise vechi neterminate, care au căzut cumva în mâinile admiratorilor zeloși, este tradusă, iar discursurile altora, pe care el aprobate şi prevăzute cu prefaţa sa, sunt de asemenea traduse Și acest lucru nu se face în niciun caz prin fabricarea intensificată a citirii inactiv În Franța, în Germania, în Anglia, în America - peste tot scrierile lui Lev Tolstoi trezesc cel mai viu interes, dau naștere la zvonuri și dispute Poate că de pe vremea lui Voltaire nu a existat un scriitor care să fi avut un efect atât de puternic asupra contemporanilor săi Există ceva de care să te minunezi și ceva la care să te gândești Adevărat, există faimă falsă, există nume zgomotoase în toată lumea, care sunt apoi uitate; dar în mod obişnuit omenirea nu greşeşte în dragostea sa şi în mirarea ei În mod persistent, inevitabil, mințile sunt atașate acelui nume, sub care au simțit adevărata măreție, a apărut un obiect demn de adevărată închinare De aceea poetul a spus atât de insistent: Și acea frunte este sfântă pentru noi, Peste cine a fulgerat această limbă Un nume glorios este întotdeauna o sarcină curioasă pentru gândurile noastre Uneori, în glorificare se dezvăluie doar starea de spirit a cititorilor și spectatorilor, creându-și un idol după propriul gust; dar, de regulă, chiar și entuziasmul extravagant, chiar și persecuția sau exaltarea fanatică a unui om, își are baza în acel om însuși și în activitatea lui Dacă ne aprofundăm cu sârguință în chestiune, cu siguranță vom descoperi în ea Biblioteca "Runivers" N STRAHHOV o întrebare importantă, o întorsătură profundă a minții sau descoperirea unor puteri spirituale mult peste măsura obișnuită ! De ce este Lev Tolstoi atât de faimos? Mulți vor răspunde acum la această întrebare în acest fel: pentru că a scris opere de artă geniale, Boil-mj și lumea, Anna Kartina Acesta este adevăratul motiv pentru faima lui; fără aceasta, nimeni nu ar fi dat atenție acelor argumente proaste, pe care ulterior a început să le scrie A devenit celebru tocmai ca un mare artist, iar acum se grăbesc cu fiecare pagină pe care o scrie, îi analizează instrucțiunile, le iau drept ghid pentru viață, deși toate aceste scrieri nu valorează nimic și sunt pentru el doar rușine, nu

glorie Așa că unii răspund, în timp ce alții merg și mai departe Este grozav ca artist, spun ei, și tocmai din acest motiv nu îi citim raționamentele și nu vrem să le acordăm atenție Un artist ar trebui să rămână artist și nu poate face nimic bun dacă nu își asumă propria afacere Cu toate acestea, este ușor de observat că toate aceste discursuri aparțin unor oameni care vor să condamne fără greș ultima perioadă a activității lui L N Tolstoi Ei se apucă de og-ul lui și glorie artistică nobilă, pentru a o întoarce cumva împotriva lui, pentru a face din ea un instrument care subminează autoritatea z-ero În același timp, de multe ori se asigură că chiar îl iubesc extraordinar pe artistul Tolstoi, dar pentru asta Tolstoi gânditorul nu poate fi tolerat \ Oamenii buni care repetă astfel de discursuri, desigur, nu observă ei înșiși că folosesc un truc foarte jalnic, o ipocrizie foarte naivă În primul rând, poate, o mai mare parte din faima mondială a lui Tolstoi ar trebui să fie atribuită nu operelor sale de artă, ci tocmai revoluției religioase și morale care a avut loc în el și al cărei sens a căutat să-l exprime Biblioteca "Runivers" TALK OB L n TOLSTOM zit și scrierile lor și viețile lor Oricât am judeca această răsturnare, este evident că lumea educată a fost lovită de spectacolul omului, în care cu o asemenea forță, fără impulsuri exterioare, s-au exprimat exigențele eterne ale sufletului uman Trebuie să dăm cinste oamenilor: nicio pricepere literară nu le-ar putea atrage curiozitatea și respectul într-o asemenea măsură ca acea poveste spirituală care a avut loc și se petrece sub ochii lor în Yasnaya Polyana Chiar și la cei care îl reproșează pe Tolstoi atât de constant și de zel, există, evident, un fel de sentiment viu care îi face să urmeze cu nerăbdare tot ceea ce face și gândește el, În ceea ce privește opoziția dintre artist și gânditor, aceasta ar fi o ieșire extrem de ușoară/și simplă din dificultate, motiv pentru care oamenii încăpățânați apucă această ieșire Dar, după cum am spus, ei sunt în asta , În cazul în care sunt doar ipocriți, voluntar și involuntar Cel care nu înțelege cât de strâns sunt legate de noile sale descrieri, nu poate aprecia lucrările artistice ale lui Tolstoi, nu poate aprecia spiritul și conținutul lor profund Însuși începuturile pe care le predică acum în mod inconștient au trăit mereu în el și au alcătuit sufletul a tot ceea ce a scris atunci Pe fiecare pagină a poveștilor sale se poate vedea că frumusețea spirituală a stat întotdeauna mai presus de orice frumusețe pentru el - că el vede această frumusețe în "simplitate, bunătate și "adevăr", că adevăratul curaj pentru el constă în răbdare și devotament, ceea ce este adevărat ·■ · Împăratul Dioclețian, una dintre cele mai tragice figuri din istoria lumii, mai mult decât toți predecesorii săi impregnați de interesele unității statale și hotărâți să pună capăt creștinismului de dragul lui, a trebuit să refuze în mod solemn să păstreze chiar și imaginea vizibilă a acestui unitate Având în vedere Biblioteca "Runivers" DIN FILOZOFIA ISTORIEI capabil să dirijeze apărarea statului de la Roma împotriva perșilor de pe Eufrat și Tigru și împotriva germanilor de pe Rin și Dunăre, a fost nevoit să împartă imperiul în două și patru părți, după care fosta sa unitate nu a fost niciodată restaurată cu fermitate ' Această dezintegrare a imperiului din ordinul împăratului a fost de două ori benefică pentru creștini: în primul rând, ea arăta în mod clar slăbiciunea internă și inconsecvența principiului unității, în virtutea căruia erau chinuiți, și în al doilea rând, fragmentarea puterii de stat conform Țările individuale au subminat unitatea politicii interne și, în timp ce într-o parte a imperiului creștinismul era extirpat, în alta se putea bucura de libertate și liniște relativă, așa cum sa întâmplat într-adevăr în

soarta lui Constantius Chlorus, care cuprindea toată marginea vestică a Europa de la Gibraltar la Scoția II, în timp ce nici legiunile, nici călăii nu puteau menține unitatea imperiului, unitatea bisericii s-a dovedit a fi indestructibilă și tot ce a rămas a fost să aștepte un împărat suficient de deștept și de curajos pentru a rearanja clădirea degradată a Statul roman pe această bază nouă, mai puternică - Constantin cel Mare, desigur, are multe drepturi asupra unui astfel de nume A fost un general de primă clasă, mereu învingător atât asupra barbarilor, cât și asupra rivalilor săi la putere; a restabilit măreția și unitatea imperiului, adunând sub mâna lui toate părțile în descompunere, după o serie de victorii strălucitoare; istoricii imparțiali îi recunosc marea lui om de stat și laudă legile pe care le-a emis; încetarea definitivă a persecuției sângeroase este, fără îndoială, un adevărat merit; De asemenea, nu este puțină chestiune să se creeze un astfel de centru cultural precum Constantinopolul - doar aceasta îl pune pe Constantin pe picior de egalitate cu Alexandru cel Mare și Petru cel Mare; în cele din urmă, prima manifestare vizibilă și solemnă a bisericii universale este indisolubil legată de numele său - marele Biblioteca "Runivers" VL SOLOVIEV Catedrala Nicene Dar principala și în felul ei singura diferență dintre Constantin cel Mare este că odată cu el apare o idee nouă în istorie - statul creștin, iar dacă această idee rămâne totuși un fel de paradox și piatră de poticnire pentru politicieni și gânditori, atunci aceasta doar mărturisește despre conținutul său profund și despre dificultatea implementării sale Fundamentele interioare ale acestei idei sunt înrădăcinate în creștinismul însuși, este o concluzie din ideea principală evanghelică a Împărăției lui Dumnezeu II Hristos a revelat omenirii adevărul și i-a dat sarcina de a-și transforma viața conform adevărului În adevăr, totul este unul, iar Dumnezeu - unitatea absolută - este totul în toate Dar viața actuală a omenirii nu este în adevăr, iar unitatea divină atotcuprinzătoare, ca un fel de mister, ne este ascunsă de aparenta dezintegrare a lumii în ansamblu în părți spațiale și evenimente temporale și chiar mai mult prin singurătatea egoistă a propriului nostru suflet Omenirea însăși, care, prin natura sa cea mai înaltă, fiind chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ar fi trebuit să fie o minte unificatoare și stăpânitoare pentru lumea materială, s-a dovedit de fapt fragmentată și împrăștiată pe pământ, iar după îndelungi eforturi și dureri printr-un proces istoric complex, ea a ajuns doar la uniunea formală și externă - în monarhia universală a Romei Incomplet chiar și din exterior, acesta este un single roman stvo a fost complet inadecvat din interior Adevăratul început al dezunirii lumești - egoismul uman cu toate pasiunile și viciile care decurg din el - este o forță reală, un Fapte real: ar putea fi subminat de un singur principiu formal al dreptului și al legii? Neputința deplină a adevărului de stat, ca bine extern, asupra răului interior al sufletului uman s-a exprimat clar prin faptul că cele mai izbitoare exemple ale tuturor relelor și nebuniei s-au dovedit a fi - Biblioteca "Runivers" DIN FILOZOFIA ISTORIEI este tocmai reprezentanţii acestui adevăr universal exterior - împăraţii romani Pentru ca unitatea universală să nu fie o Formă goală, nici un sicriu, ci o Formă vie plină de conținutul potrivit, a fost necesar în primul rând să se pună o nouă fundație unificatoare pentru viața umană însăși, pentru a-și restabili legătura cu absolutul începutul adevăratei unități Această legătură, pentru a contracara răul real, trebuie să fie ea însăși mai mult decât un gând abstract sau un sentiment vag, trebuie să fie o realitate obiectivă Deci, în primul rând, avem nevoie de un om de luptă Un astfel de fapt

este și este dat în apariția istorică a Fiului întrupat al lui Dumnezeu și în ceea ce urmează direct din întruparea Sa - în harul sacramentelor, în biserică ca altar și sanctuar, ca trup real-mistic al lui Hristos Dar adevărata legătură a omului cu Dumnezeu, demnă de bunătatea desăvârșită a lui Dumnezeu, este o legătură liberă sau reciprocă; ea cere nu distrugerea realității umane, ci conformitatea ei cu adevărul divin Unitatea reală nu este postulată din afară, ci se realizează prin eforturi libere, prin activitatea consecventă și integrală a umanității însăși, care este astfel legată de Divin nu numai în ființa sa misterioasă, ci și în realitatea sa manifestă, nu numai la început, dar și în mijlocul vieții sale Hristos nu a venit să distrugă lumea, ci să o salveze, iar organismul socio-politic al omenirii - lumea în sens strict - nu ar trebui să fie distrus de sfințenia creștinismului, ci salvat prin aceasta, adică convertit, transformat, spiritualizat Legătura divino-uman trebuie exprimată nu numai în ceea ce este dat oamenilor - dogmele credinței, continuitatea harului în sacramente și ierarhie, ci și în ceea ce este făcut de oamenii înșiși - aceasta este a doua unitate reală, fără de care realitatea noastră actuală și procesul istoric ar rămâne în afara creștinismului și apoi scopul lui Hristos însuși Biblioteca "Runivers" VL SOLOVIEV stanstva nu ar fi fost realizată Acest scop este a treia și ultima formă a unității Dumnezeu-uman, condiționată de primele două - corespondența completă a întregii realități exterioare cu principiul intern al adevăratei vieți Întrucât noi, apărând în această lume, suntem într-adevăr despărțiți de răul ereditar de unitatea divină, această unitate trebuie mai întâi să ne fie dată ca obiect real, independent de noi - împărăția lui Dumnezeu venind la noi, Biserica exterioară și obiectivă Dar, după ce a acceptat această unire dată cu Dumnezeu, omenirea trebuie să o asimileze prin propria sa muncă, să o introducă în toată viața ei actuală, ca un principiu care o transformă - aceasta este împărăția lui Dumnezeu, care este luată cu forța și numai după acest proces activ poate fi dezvăluit în cele din urmă, ca o realitate evidentă - acea împărăție a lui Dumnezeu care, ca potențialitate secretă, există veșnic în noi Dăruită mai întâi pentru noi ca Fapt sacru, apoi produsă prin noi ca realitate vie, ea poate fi descoperită în sfârșit în noi și în toate, ca o stare desăvârșită de iubire inviolabilă, pace și bucurie, Duh Sfânt Deci, în conformitate cu cele trei slujiri și puteri ale lui Hristos, a doua lume creștină (sau biserica universală în sensul cel mai larg al cuvântului) se dezvoltă ca o triplă uniune divin-uman: există o uniune sacră, unde elementul divin predomină în forma tradițională neschimbătoare, formând o biserică în sens apropiat - templul lui Dumnezeu; există o uniune regală, unde domină elementul (relativ) uman, formând statul creștin (prin care biserica trebuie realizată în trupul viu al umanității), și există în sfârșit o unitate profetică, încă nerealizată, unde divinitatea iar elementele umane trebuie să se pătrundă complet unele în altele, în liberă combinație reciprocă, formând o societate creștină desăvârșită (biserica, ca mireasa lui Dumnezeu) Biblioteca "Runivers" DIN FILOZOFIA ISTORIEI Biserica creștină, statul creștin și societatea creștină, ca trei modificări inseparabile ale împărăției lui Dumnezeu (în stadiul ei pământesc), au una și aceeași esență comună - adevărul lui Dumnezeu: biserica crede în el și îi servește ca un adevăr absolut, statul în Sfera sa relativă o realizează practic ca dreptate, iar societatea creștină trebuie să o dezvolte în sine ca plinătate a libertății și a iubirii Dreptatea este adevărul în acțiunea exterioară, la fel cum iubirea liberă este același adevăr în interior Căci ceea ce

este adevărul, dacă nu ființa tuturor în unitate sau solidaritate universală, se simte ca iubire și se realizează ca dreptate Fiecare ființă individuală sau colectivă, un popor, o clasă socială, un individ, afirmându-se exclusiv pentru sine și separându-se de întregul divin-uman, acționează împotriva adevărului, iar adevărul, ca o forță vie, trebuie să acționeze, să fie revelat, ca dreptatea Întrucât Biserica, în sensul unei instituții sfinte, este un Fapt deja împlinit, iar fraternitatea liberă a tuturor îndrăgostiților este încă doar un ideal profetic, sensul cel mai practic și vital pentru ei este termenul mijlociu - statul, al cărui relația cu creștinismul este determinată de cea mai apropiată imagine-soarta istorică a umanității În general, scopul statului este acela de a proteja societatea umană de nedreptate sau rău, cel mai real și fără îndoială depistat - răul evident sau public Întrucât adevăratul bine public este solidaritatea tuturor, răul public nu este altceva decât încălcarea acestei solidarități Viața actuală a omenirii prezintă trei feluri de încălcări evidente și reale ale solidarității universale: ea este încălcată, în primul rând, atunci când unii oameni iau altuia - existența sau independența națională; in al doilea rand, Biblioteca "Runivers" VL SOLOVIEV când o clasă socială sau o instituție îi asuprește pe alții; și în al treilea rând, atunci când un individ se răzvrătește în mod deschis împotriva ordinii generale prin comiterea unei infracțiuni A preveni astfel de încălcări și a le contracara atunci când sunt descoperite este sarcina directă a statului Dar în îndeplinirea ei, statul însuși, reprezentat de oameni păcătoși, poate încălca dreptatea în raport cu cei care încalcă și nu numai ca urmare a unei posibile răutăți, ci și ca urmare a unei înțelegeri grosolan mecanice a dreptății însăși sau a solidarității universale, ca interes al majorităţii O astfel de neînțelegere, firească într-un stat păgân, nu ar fi trebuit să fie permisă de un stat creștin Adevărata solidaritate nu este binele majorității, ci binele tuturor și al tuturor fără excepție Ea presupune că fiecare element al marelui întreg, fie el colectiv sau individual, nu numai că are dreptul de a exista, ci are o valoare intrinsecă proprie, ceea ce nu permite să fie transformat într-un simplu mijloc sau instrument al bunăstării generale Numai în necunoașterea acestei dreptăți adevărate statul antic s-a apărat și a protejat ordinea publică prin exterminarea dușmanilor, înrobirea clasei muncitoare, torturarea și uciderea criminalilor Creștinismul, recunoscând valoarea infinită a fiecărei ființe umane, a trebuit să schimbe complet modul de acțiune a statului Răul social a rămas ca până acum în tripla sa manifestare - internațional, civil și penal, statul mai trebuia să lupte • cu răul în acești trei frați, dar scopul final, precum și mijloacele de luptă, nu puteau rămâne aceleași: prin adoptarea creștinismului, i e recunoscând adevărul solidarităţii absolute a tuturor, statul trebuie să fie fidel acestui adevăr în îndeplinirea sarcinii sale directe, adică contracarând încălcările adevărului social, trebuie să fie corect față de cei care încalcă, fără a le încălca nici pe ei Biblioteca "Runivers" DIN FILOZOFIA ISTORIEI drept al omului Statul păgân a avut de-a face cu un dușman, cu un sclav, cu un criminal Inamicul, sclavul, criminalul nu aveau drepturi Statul creștin, nedespărțit de biserică, se ocupă de mădularele trupului lui Hristos - cei suferinzi, cei umiliți, cei depravați; trebuie să calmeze ura națională, să contrabalanseze greșelile sociale, să corecteze viciile individuale Aici străinul nu-și pierde drepturile civile, sclavul dobândește dreptul la libertate, criminalul se bucură de dreptul la vindecare morală și reeducare ' De aici rezultă clar că într-un stat creștin, în îndeplinirea sarcinii sale directe, sunt

absolut inacceptabile următoarele: în primul rând, războaie inspirate de egoismul național, cuceriri care ridică un popor pe ruinele altuia; în continuare sclavia civilă și economică, care face dintr-o clasă de societate un instrument pasiv pentru îmbogățirea alteia; și în sfârșit astfel de pedepse penale, care nu au scopul lor final de a reforma (nu criminalul însuși, ci priviți-l exclusiv din partea siguranței publice Statul, acceptând solemn numele creștinului, și-a asumat obligațiile asociate acestui nume În primul rând, trebuia să desființeze sau să schimbe tot ceea ce în sistemul statal roman era contrar cerințelor de bază indicate ale justiției creștine Să vedem cum și-a îndeplinit această datorie ' Vladimir Solovyov Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " otsh special Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Principalele puncte în dezvoltarea unei noi filozofii P Filosofia metafizică: Descartes și ocazionaliștii Descartes este un fenomen atât de important în istoria filozofiei moderne, încât semnificația sistemului său chiar și în prezent este cu greu epuizată complet Și acum există admiratori ai lui Descartes nu numai în Franța, ci și printre noi Deci, de exemplu, fundamentele esențiale psihologice și metafizice ale perspectivei lumii ale filosofului nostru modern rus N N Strahov sunt determinate de principalele prevederi ale teoriei cunoașterii lui Descartes, așa cum el însuși declară despre aceasta în eseul său: "Despre conceptele de bază de psihologie și fiziologie și "(Sankt Petersburg, i) Un mare admirator al lui Descartes este fostul profesor al Universității din Moscova N A Lyubimov, care a publicat o traducere excelentă, cu explicații, a Discursurilor lui Descartes despre metodă în De asemenea, amintim că celebrul nostru doctor și gânditor N I Pirogov în "Întrebările vieții, jurnalul unui medic bătrân" revine de mai multe ori la interpretarea celebrei formule metafizice a lui Descartes: Cogito, ergo sum ("Gândesc, adică exist) ") viața", reprezintă, de asemenea, în unele părți ale sale - desigur, inconștient pentru autor însuși - un ecou al ideii De-; hărții, care a constituit atmosfera filozofiei franceze XVII și J Biblioteca "Runivers" N GROT secolul al -lea și care a lăsat un anumit sigiliu asupra viziunii despre lume a lui Pascal, iar mai târziu J -J Rousseau, care, după cum se știe, a avut o influență semnificativă asupra viziunii despre lume a gr Tolstoi În prezent, când omenirea se întoarce din nou de la exclusivitate și unilateral, datorită exclusivității sale, studiul naturii exterioare la analiza omului interior, la căutarea celor mai înalte criterii de adevăr și bunătate în sine - conștiința omului, învățăturile lui Descartes dobândesc un nou interes, iar mai profund interpretarea lui, poate putea deschide noi perspective pentru metafizica viitorului Spre deosebire de Bacon, biografia lui Descartes ne prezintă un exemplu de viață pură, devotată necondiționat ideii de serviciu a unui gânditor, străin de pasiunile și vicii mărunte, lipsit de orice aspirație egoistă, devotat în întregime sarcinilor sale ideale Există, desigur, un anumit egoism în acea străduință de a se retrage din viață și necazurile ei pentru o muncă mentală liniștită, care a fost o trăsătură remarcabilă a caracterului moral al lui Descartes Dar este posibil să condamnăm un gânditor pentru un asemenea egoism, având în vedere beneficiul pe care l-a adus omenirii prin izolare? Totuși, nu se poate nega în personajul lui Descartes o anumită uscăciune intelectuală și răceală, care l-au împiedicat să devină filosof în sensul cel mai larg al cuvântului, adică nu doar un gânditor teoretic, ci și un moralist remarcabil și profesor de viață De aceea el recunoaște rațiunea drept singurul criteriu al adevărului și al adevărului, pentru că a fost fondatorul

celui mai nou raționalism în sensul strict al cuvântului, pentru că el însuși a fost întreaga minte, întruchiparea raționalității și a calmului perspicac intelectual *) *) Un aristocrat prin naștere, René Descartes, seigneur du Perron, s-a născut la Turon în Sărac de sănătate, s-a dezvoltat încet și psihic, dar de la școala iezuită "La Flèche", în care a fost crescut, a ieșit totuși ca o persoană pe deplin matură mental și moral, cu dispreț pentru știința școlară și cu vise de reforma cunostintelor Cum s-a întâmplat asta, nu știm Unul dintre biografii francezi ai lui Descartes remarcă cu inteligență că este greu să vorbim despre educația sufletelor mari: "Există educație pentru natura obișnuită, dar pentru un om de geniu nu există altă educație, în afară de cea pe care și-o dă el însuși și care constă în principal în distrugerea primului * După o viață seculară de doi ani, la cererea familiei, a intrat Descartes Biblioteca "Runivers" PRINCIPALE PUNCTE ÎN DEZVOLTAREA UNEI NOI FILOZOFII Principalele lucrări filosofice scrise și publicate de Deszharts sunt următoarele: "Le monde", apărută abia după moartea sa (nu a fost făcută publică chiar de Descartes din cauza impresiei pe care i-a făcut-o persecuția lui Galileo); • "Essais philosophiques" ( ) și în ele "Discours de la méthode", cea mai cunoscută și importantă dintre lucrările sale, "Meditationes de prima philosophia" ( ), "Principia philosophiae" ( ) și publicată după moartea sa" Passions de l'âme" - o analiză psihologică a pasiunilor și sentimentelor ( ) Filosofia lui Descartes este în primul rând remarcabilă deoarece este prima, după Evul Mediu, încercare complet independentă în serviciul militar, în care a luptat cu pauze lungi până în , luând pe rând în serviciul lui Moritz Nassausky, conducătorul Olandei, apoi în Bavarez și în cele din urmă în armata imperială, timp în care a participat la mai multe campanii și chiar bătălii Dar în tot acest timp și-a folosit timpul liber pentru a studia matematica, fizica și filozofia, evitând societatea, ascunzându-se adesea chiar și de prietenii săi și interesat mai mult de chestiunea criteriilor pentru cunoașterea adevărată decât de isprăvile politice și militare Cât de mult a fost chinuit de îndoielile sale pur științifice se vede din jurământul pe care l-a făcut în timpul serviciului militar și și-a împlinit în de a călători în Italia pentru a se închina S Loret Madonna, dacă va reuși să scape de aceste îndoieli și să descopere credibilitatea criterii După s-a stabilit în Olanda, care, datorită libertății politice relative și a unei vieți psihice mai intense, a fost cel mai favorabil loc din acea epocă pentru studii științifice și pentru publicarea de lucrări filosofice, "și cu întreruperi de călătorie în Anglia, Danemarca și Norvegia, el petrec de ani în Olanda În acest timp își schimbă locul de ședere de de ori pentru a nu fi deranjat în cercetările sale științifice și corespondență corect doar cu un prieten al tinereții sale, Mersenne Ulterior, când numele i s-a făcut cunoscut, mai trebuia, din când în când, să se prezinte la tribunalul din Gague și să stabilească relații și corespondență cu unele persoane încoronate În , chiar a decis să părăsească Olanda la chemarea reginei suedeze Christina, care l-a invitat la Stockholm pentru a fonda o academie de științe și pentru a studia filozofia sub conducerea sa Aici Descartes, neobișnuit cu clima aspră, câteva luni mai târziu, la februarie , a murit de o răceală puternică Totuși, nu ambiția l-a făcut să se mute la Stockholm, ci doar aceeași căutare a liniștii și a condițiilor cele mai favorabile activității mentale În Olanda, învățătura sa a dat naștere unei mișcări puternice în universități, a luptei partidelor, a vrăjmașiei clerului, iar Descartes a fugit din Olanda de zgomotul calomniilor, denunțurilor, proceselor

etc (Cf Windelband, I, p -) * Biblioteca "Runivers" N GROT mintea umană să descopere adevărata natură a începutului ideal al vieții pe baza studiului legilor conștiinței umane și ale conștiinței de sine, i e indiferent de revelație Dar pentru a aprecia corect semnificația lui Descartes, trebuie amintit că, așa cum Bacon în învățătura sa despre arta descoperirii a fost precedat, în Renaștere, de Bernardine Telesius și Giordano Bruno, tot așa și Descartes în analiza rațiunii a fost în rândul său precedat de același Giordano Bruno și acel Campanella, ca să nu mai vorbim de influența neîndoielnică asupra doctrinei sale despre conștiința de sine a interpreților metafizicii creștine, Fericitul Augustin și reformatorul francez Calvin *) Încercarea lui Descartes de a găsi un criteriu de cunoaștere sigură în sistemul matematic de gândire și de a face din acesta din urmă o scară este cu siguranță originală, în ceea ce privește modul în care a fost realizată perfecționarea tuturor prevederilor științifice, răspândirea metodelor matematice de raționament din domeniul predării despre cantități și cantități până în domeniul cunoașterii naturii calitative a existentului Pentru toată lumea, perfecțiunea incontestabilă a cunoștințelor matematice constă, desigur, în faptul că, dintr-un principiu și câteva premise de bază, se construiește un sistem organic întreg de adevăruri și cunoștințe cu dovezi și necesitate necondiționate Idealul filosofiei constă și în doctrina sistematică evidentă și necesară a principiilor și fenomenelor lumii și, prin urmare, filosofia ar trebui să se străduiască să devină o matematică universală, construind întregul sistem al pozițiilor sale tot dintr-un principiu și din câteva axiome evidente, ca adevărurile, date direct conștiinței de sine Visul de a face doctrina filosofică credibilă, prin apropierea de tipul doctrinei matematice a mărimilor, chiar și în antichitate stă la baza metafizicii aritmetice particulare a pitagoreenilor (cf Metafizica în Grecia antică, prințul S Trubetskoy) Același vis a fost parțial încercat de Platon în învățătura sa despre corelarea ideilor și numerelor matematice De asemenea, i-a inspirat pe noii pitagoreici și pe unii noi platoniciști în dezvoltarea problemelor filozofice; asupra lui în esență *) Despre aceasta mai detaliat în istoria amintită a noii filozofii a lui Vindelband Biblioteca "Runivers" PRINCIPALE PUNCTE ÎN DEZVOLTAREA UNEI NOI FILOZOFII S-a bazat și pe arta ciudată a combinației mecanice a conceptelor lui Lull, care a fost dezvoltată în continuare de Giordano Bruno De asemenea, este curios că, la fel ca Pitagora, Descartes aparent a ajuns la ideea posibilității unei convergențe metodologice a cunoștințelor despre calitatea lucrurilor cu cunoașterea normelor cantitative și a relațiilor, datorită angajării în tinerețe (la Paris) cu problemele matematice ale muzicii Dar trebuie remarcat faptul că, printre toți predecesorii lui Descartes, ideea aplicării principiilor matematice la construirea adevărurilor metafizice era încă vag, nedefinit, semi-conștient în minte, în timp ce Descartes i-a dat pentru prima dată o claritate, expresie complet originală și conștientă, atât de clară și convingătoare, încât toată filosofia metafizică ulterioară a lui Spinoza, Leibniz, precum și filosofia lui Kant, Fichte și Hegel, a fost impregnată cu același ideal de derivare matematică deductivă a unui sistem de idei despre principiile și legile fundamentale de a fi din câteva adevăruri axiomatic de încredere ale rațiunii, pozitive sau negative Este curios că unii filozofi de direcție empirică, de exemplu, Hobbes în secolul al XVII-lea, despre care am vorbit deja, și Hume în secolul al XVIII-lea, sub influența lui Descartes, considerau gândirea matematică ca un tip ideal de gândire destul de de încredere Astfel,

Descartes nu a inventat baza inițială a "filozofiei sale, ci a dat doar pentru prima dată o expresie clară și distinctă a visului de lungă durată al filosofilor de a realiza în domeniul speculației metafizice acele adevăruri și metode necondiționat de încredere care ar fi egalați-l, în merit științific, * cu speculații matematice b După această clarificare preliminară a spiritului învăţăturii lui Descartes, să trecem la metoda de dezvoltare a acestei idei de bază în filosofia sa Punctul de plecare al raționamentului său este "îndoiala în toate" Observ că scepticismul a fost întotdeauna o trăsătură proeminentă și un obiect de simpatie specială a minții franceze, precum și idealul acurateței matematice pozitive și al distincției cunoștințelor În timpul Renașterii, francezii Montaigne și Charron au actualizat și au transplantat cu pricepere în literatura franceză scepticismul școlii grecești din Pyrrho Științele matematice au înflorit în Franța în secolul al XVII-lea, iar tendințele matematico-mecanice în domeniul filozofiei povestirii Biblioteca "Runivers" N GROT se găsesc printre francezi şi în secolul al XVIII-lea în "L'homme machine" de Lamegue-trei, în "Traité des sensations" de Abbé Condillac și în învățăturile filozofice ale enciclopediștilor În cele din urmă, Auguste Comte v în epoca noastră poate fi numit Descartes pe dinafară: el a fost inspirat de același ideal de precizie matematică și rigoare a cunoașterii, conexiunea mecanică și armonia geometrică a unui sistem abstract de adevăruri științifice, dar dobândit mai departe pe baza experienței exterioare și a experimentului, și nu prin autocunoaștere și deducții matematice, iar în cele din urmă același scepticism a fost punctul de plecare al analizei sale În general, scepticismul și căutarea preciziei matematice ideale în principiile cunoașterii, sau idealul dogmatismului matematic, sunt două expresii diferite ale aceleiași trăsături ale minții umane: străduința obositoare de a obține un adevăr absolut de încredere și de neclintit logic Și sunt complet opuse: pe de o parte, empirismul, mulțumit cu adevărul aproximativ și relativ, pe de altă parte, misticismul, care își găsește o deosebită încântare tocmai în neclaritatea ceață a cunoașterii indistincte, în asumarea conceptelor care constituie traducerea în limbajul gândirii sentimentelor intuitive directe Descartes nu avea nimic în comun nici cu empirismul, nici cu acest misticism și adevărul de bază, de necontestat logic Și descoperirea ei a fost pentru Descartes condiția pentru a depăși îndoielile cu care mintea lui se lupta În cele din urmă, el formulează aceste îndoieli și calea de ieșire din ele în Elementele de filosofie în felul următor: "Deoarece ne naștem copii și formăm judecăți diferite despre lucruri înainte de a ajunge la folosirea deplină a rațiunii noastre, multe prejudecăți ne abate de la cunoașterea adevărului; se pare că putem scăpa de ele doar încercând o dată în viață să ne îndoim de tot ceea ce găsim chiar și cea mai mică suspiciune de lipsă de încredere Tot ceea ce începem să ne îndoim, va fi util, chiar și să îl considerăm fals, pentru a vedea mai clar care este cel mai de încredere și mai convenabil pentru cunoaștere Dar acest lucru este îndoielnic Biblioteca "Runivers" PRINCIPALE PUNCTE ÎN DEZVOLTAREA UNEI NOI FILOZOFII trebuie să se limiteze la simpla contemplare a adevărului; pentru că, în ceea ce privește treburile vieții - întrucât de foarte multe ori ocazia de a acționa ar veni înainte de a ne putea scăpa de îndoielile noastre - suntem adesea forțați să ne oprim asupra a ceea ce este doar probabil; sau chiar uneori, chiar dacă una nu ni se pare mai probabilă decât cealaltă, alege totuși una dintre ele sau lucruri imaginare: în primul rând, pentru că observăm că sentimentele noastre sunt uneori greșite, iar prudența cere să nu ne încredem niciodată în

ceea ce odată a înșelat S U A; în al doilea rând, pentru că în fiecare zi ni se pare în vis că simțim sau ne imaginăm multe lucruri care nu există deloc; iar pentru cel care se îndoiește în acest fel, nu există semne prin care ar distinge corect între somn și veghe Să începem să ne îndoim de tot ceea ce am considerat anterior a fi cel mai adevărat; chiar și în dovezile matematice, chiar și în acele principii pe care până atunci le consideram de la sine; în primul rând, pentru că vedem că alții s-au înșelat în aceste subiecte și au recunoscut drept principii cele mai de încredere și de la sine înțelese ceea ce ni se pare a fi fals; în al doilea rând, în principal pentru că am auzit că există un Dumnezeu care poate face totul și prin care suntem creați Căci nu știm dacă poate nu a vrut să ne creeze astfel încât să ne înșelim mereu, chiar și în ceea ce ni se pare cel mai de încredere, din moment ce, aparent, acest lucru este la fel de posibil ca și că uneori greșim și am văzut deja că asta se întâmplă Dar dacă ne imaginăm că nu suntem descendenți dintr-un Dumnezeu atotputernic, ci din noi înșine, sau de la altcineva, atunci cu cât sursa originii noastre asumată de noi este mai puțin puternică, cu atât va fi mai probabil să fim atât de imperfecți încât să fim constant a greșit "Totuși, indiferent de la cine venim și oricât de puternic ar fi el, indiferent de modul în care ne-ar înșela, găsim în noi înșine o anumită libertate, și anume că ne putem abține întotdeauna să credem în ceva care nu este încă complet de încredere și cunoscute şi astfel ne ferim de orice eroare - Dacă în acest fel începem să respingem tot ceea ce Biblioteca "Runivers" N GROT ne putem îndoi de orice în orice fel și chiar să considerăm totul fals, deși presupunem cu ușurință că nu există Dumnezeu, nici cer, nici trupuri și că noi înșine nu avem nici brațe, nici picioare, nici corp de asemenea, să nu presupunem că noi înșine, cei care gândim la asta, nu existăm: căci este absurd să recunoaștem ceea ce gândește, chiar în momentul în care gândește, ca inexistent De aceea această cunoaștere; Cred, deci sunt, este prima și cea mai sigură dintre toate cunoașterea, întâlnită de toți cei care filosofează în ordine Și acesta este cel mai bun mod de a cunoaște natura sufletului și diferența lui față de trup; căci, examinând ceea ce suntem, care presupunem că tot ceea ce este diferit de noi este fals, vom vedea destul de limpede că nici extinderea, nici forma, nici deplasarea sau ceva asemănător nu aparțin naturii noastre, ci doar gândirea, care, ca un rezultat al acestui lucru și este cunoscut mai întâi și mai sigur decât orice obiect material, pentru că îl știm deja, dar încă ne îndoim de orice altceva Prin denumirea de gândire, mă refer la tot ceea ce are loc în noi atunci când suntem conștienți de noi înșine, în măsura în care avem conștiința că acest lucru se întâmplă și, în consecință, nu numai înțelegerea, dorința, imaginația, ci și senzația, eu aici numiți și gândire Căci dacă spun: văd sau merg, deci sunt, și dacă se înțelege că este vorba despre a vedea și a umbla, ceea ce este realizat de trup, concluzia nu va fi absolut adevărată, deoarece, așa cum se întâmplă adesea în viselor, pot să cred că văd sau merg, în timp ce ochii îmi sunt închiși și nu mă mișc și chiar, poate, nu am deloc corp Dar dacă înțeleg despre însuși sentimentul sau conștiința de a vedea sau de a merge, atunci, deoarece într-un astfel de caz este vorba despre suflet, care singur simte sau gândește că vede sau merge, concluzia va fi absolut corectă "(vezi Strahov: Concepte de bază psihologie, pp -io) Astfel a fost găsit de Descartes primul punct ferm pentru construirea viziunii sale asupra lumii - adevărul de bază al minții noastre care nu necesită nicio altă dovadă "Cred, adică exist" - aceasta este calea de a scăpa de îndoială, chiar și sub presupunerea că întreaga noastră

viață este un vis lung, a cărui înșelăciune suntem; poate, vom ști doar trezindu-ne din ea la viața adevărată în momentul morții noastre Dar de la Biblioteca "Runivers" PRINCIPALE PUNCTE ÎN DEZVOLTAREA UNEI NOI FILOZOFII acest adevăr de bază, care recunoaște că visarea este și un fel de gândire a unei ființe gânditoare este deja posibil, după Descartes, să mergem mai departe la construirea de noi adevăruri În primul rând, analizând sensul propoziției "cogito, ergo sum", Descartes stabilește criteriul certitudinii De ce o anumită stare de spirit este necondiționat sigură? Evident, nu avem alt criteriu decât cel psihologic, intern al clarității și separatității reprezentării În ființa noastră, ca ființă gânditoare, nu experiența ne convinge, nu comparația ideilor cu existentul cu adevărat, care, până la urmă, ne este dat doar în idei, ci doar o descompunere distinctă a faptului imediat de a conștiința de sine în două reprezentări sau idei la fel de inevitabile și clare - gândirea și ființa Unirea în mintea acestor două idei nu este o concluzie sau o concluzie din nimic Împotriva silogismului, ca sursă de noi cunoștințe, Descartes este înarmat aproape la fel de viguros ca și Bacon, considerându-l nu un instrument de descoperire a faptelor noi, ci doar un mijloc de prezentare a adevărurilor deja cunoscute, obținute în alte moduri Combinația ideilor menționate în conștiință nu este, așadar, o inferență, ci o sinteză, este un act de creativitate, la fel ca și a vedea mărimea sumei unghiurilor unui triunghi în geometrie Și Descartes a fost primul care a sugerat adevărul, pe care Kant l-a dezvoltat atunci atât de strălucit, și anume că întreaga întrebare a posibilității de a cunoaște matematica și, în general, orice cunoaștere care este absolut de încredere, este întrebarea posibilității unei judecățile sintetice a priori, care este "cogito, ergo sum" lui După ce a găsit criteriul certitudinii în idei distincte, clare (ideae clarae et distinctae), Descartes se angajează apoi să dovedească existența lui Dumnezeu și să clarifice natura de bază a lumii materiale Întrucât credința în existența lumii corporale se bazează pe datele percepției noastre senzoriale, iar în ceea ce privește aceasta din urmă încă nu știm dacă ne înșală necondiționat, trebuie mai întâi să găsim o garanție a cel puțin unei relative certitudini a percepțiilor senzoriale O astfel de garanție nu poate fi decât o ființă perfectă care ne-a creat, cu sentimentele noastre, ideea căreia ar fi incompatibilă cu ideea de înșelăciune Și acum Descartes este luat ca dovadă a existenței lui Dumnezeu ca ființă perfectă clare și distincte Biblioteca "Runivers" n grotă Avem o idee grozavă despre o astfel de ființă, dar între timp, de unde a venit? Noi înșine ne recunoaștem imperfecți doar pentru că ne măsurăm ființa prin ideea unei ființe perfecte Aceasta înseamnă că aceasta din urmă nu este invenția noastră și nici nu este o concluzie din experiență Ar putea fi insuflat în noi, investit în noi doar de către însăși ființa perfectă Pe de altă parte, această idee este atât de reală încât o putem împărți în elemente clare din punct de vedere logic: perfecțiunea deplină este de conceput doar cu condiția de a poseda toate proprietățile în cel mai înalt grad, și deci și o realitate completă, depășind infinit propria noastră realitate Astfel, din ideea clară a unei ființe atotperfecte, realitatea existenței lui Dumnezeu este dedusă în două moduri: în primul rând, ca sursă a însăși ideea despre el - aceasta este o dovadă psihologică, astfel încât să vorbi; în al doilea rând, ca obiect ale cărui proprietăți includ în mod necesar realitatea - aceasta este dovada, așa-numita dovadă ontologică, adică trecând de la ideea de a fi la afirmarea însăși a ființei ființei imaginabile Cu toate acestea, împreună, dovada carteziană a existenței

lui Dumnezeu, după Windelband, trebuie recunoscută ca o combinație de puncte de vedere antropologice (psihologice) și ontologice După ce a stabilit existența Creatorului atotperfect, Descartes ajunge deja fără dificultate la recunoașterea fiabilității relative a senzațiilor noastre din lumea corporală și construiește ideea materiei ca substanță sau esență opusă spiritului Senzațiile noastre a fenomenelor materiale sunt departe de a fi în toată compoziția lor adecvată pentru determinarea naturii materiei: senzațiile de culori, sunete etc , sunt subiective; atributul adevărat, obiectiv al substanțelor corporale constă numai în extinderea lor, deoarece numai conștiința extinderii corpurilor însoțește toate percepțiile noastre senzoriale diverse și, în al doilea rând, această proprietate poate fi subiectul unei gândiri clare, distincte Astfel, în înțelegerea proprietăților materialității, Descartes are același sistem matematic sau geometric de reprezentări: corpurile sunt cantități extinse În această teorie, aparent, se află rădăcina acelei doctrine a trupurilor lui Hobbes, pe care am schițat-o mai sus Unilateralitatea geometrică a definiției lui Descartes a materiei este izbitoare de la sine și a fost suficient elucidată de cele mai recente critici, dar Biblioteca "Runivers" PRINCIPALE PUNCTE ÎN DEZVOLTAREA UNEI NOI FILOZOFII nu se poate nega că Descartes a subliniat corect trăsătura cea mai esențială și fundamentală a ideii de "materialitate" Aflând proprietățile opuse ale realității pe care le găsim în conștiința noastră de sine, în conștiința subiectului nostru gânditor, Descartes, după cum vedem, recunoaște gândirea ca principal atribut al substanței spirituale Desigur, ambele aceste substanțe - spiritul și materia - pentru Descartes, cu doctrina sa despre o ființă atotperfectă - Dumnezeu - sunt substanțe finite, create, dar numai substanța lui Dumnezeu este infinită și de bază Toată această doctrină este, evident, metafizica doctrinei creștine despre Dumnezeu, despre om și despre lume, dar lipsită de, în cuvintele lui Windelband, "patosul sentimentelor căderii și al luptei spre răscumpărare" - în general, o construcție pur rațională , curățat de tendința etică Punctele slabe ale construcției carteziene a sistemului de substanțe-lume și atributele sau proprietățile lor au fost mult timp relevate de critici Cât de grozav a fost primul pas pe care l-a făcut în construirea ideii de a fi în formula nemuritoare: "cogito, ergo , retină Electric, excitat piele , OD senzațiile tactile , din nou, se obțin timpi diferiți schimbare, în funcție de locul de excitație Deci Buccola **) a găsit, ♦) Ludwig Lange Neue Experimente über den Vorgang der einfachen Reaction auf Sinneseindrücke, Ph il Stud , vol IV, p **) Revista Philos XIII, Biblioteca "Runivers" S E CHELPANOV că cu cât simțul de localizare este mai dezvoltat, cu atât timpul de reacție este mai scurt (diferența dintre stimularea degetului și a frunții) Winch-gau și Henigshmid au determinat perioada de reacție la senzațiile gustative și au constatat că atunci când se utilizează săruri este de , secunde, când se utilizează zahăr - , , când se utilizează acizi - , , când se utilizează chinină - , *) Timpi de reacție simpli obținuți cu excitații **) olfactive din ulei: Mentă , sec Bergamota , Pin , ? Goldscheider și Winchgau au descoperit că reacțiile termice sunt mai lente/mai lente decât cele tactile Reacțiile termice sunt mai lente decât cele de la rece Potrivit lui Goldscheider, această diferență depinde de diferența dintre terminațiile nervoase din piele pentru percepția căldurii și frigului Este foarte probabil ca diferența dintre reacțiile diferitelor organe de simț să depindă nu atât de organele de simț în sine, cât de felul și intensitatea excitației De fapt, din cifrele date de Wundt, se poate observa că timpul de reacție la stimulările cutanate, atunci când

se folosește electricitatea în acest scop, este mult mai mic decât la stimularea tactilă obișnuită Și conform lui Exner, chiar și cu excitarea electrică a retinei, reacția are loc mai rapid decât cu excitația sa luminoasă Ar fi grăbit să concluzionam pe această bază că impresiile pe piele au nevoie de mai puțin timp pentru a reacționa decât impresiile ușoare Probabil că există un alt motiv mai important implicat Căci, deși în toate experimentele cu o reacție simplă se folosesc excitații de putere moderată, nu rezultă deloc de aici că efectele lor asupra nervilor senzoriali trebuie să fie exact aceleași Dacă ar fi posibil să reducem intensitatea senzațiilor diferitelor organe de simț la o singură unitate comună, atunci am avea date exacte pentru a concluziona despre ratele reacțiilor în fiecare dintre zonele de senzație Există un singur caz *) Foster, Uchebn fiziol , vol II, p **) ÍMoldenhauer Ueber die einfache Reactionsdauer einer Geruchsempfindung Phil Stud I, Biblioteca "Runivers" MĂSURAREA ACTELOR MENTALE SIMPLE unde putem presupune că forța de acțiune a excitațiilor diferitelor simțuri asupra conștiinței va fi aproximativ aceeași Acest lucru se întâmplă tocmai atunci când excitațiile abia ating pragul conștiinței, adică când conștiința abia începe să le distingă Aici se dovedește că timpul de reacție este mult mai lung decât la excitații mai puternice, dar pentru asta este aproape egal pentru diferite sentimente De exemplu: La sunet , " lumina , Tactil sens , Din aceasta putem presupune că timpul de reacție pentru excitațiile abia perceptibile pentru toate sentimentele va fi egal Prin urmare, trebuie gândit că, în raport cu apercepția, niciun simț nu poate fi plasat deasupra sau dedesubtul altuia, dar diferențele observate de obicei în timpii de reacție depind de diferitele intensități cu care excitațiile acționează asupra conștiinței noastre Pentru a ne asigura că timpul de reacție chiar ar trebui să scadă odată cu creșterea intensității excitației de la toate organele de simț în general, a fost necesar să se varieze intensitatea excitației într-un singur organ Excitațiile sonore sunt cele mai potrivite în acest scop, datorită fidelității cu care intensitatea lor poate fi scăzută și mărită Pentru a face acest lucru, utilizați dispozitivul de mai sus pentru cădere, în care mingea cade pe tablă Intensitatea sunetului, desigur, crește odată cu înălțimea de la care cade mingea Pentru claritate, vă prezentăm următorul digital date de la unul dintre experimentatori: La centimetri, timpul de reacție înălțime = , b " J """" , " """ -"°D · y) """" , Astfel, se poate considera dovedit că faptul că odată cu creșterea intensității excitației este o scădere timp de reactie În aceste experimente, puteți introduce o serie de condiții care pot afecta viteza reacțiilor, de ex pentru aperceptie] Percepţia impresiei este mult facilitată atunci când el Biblioteca "Runivers" E CHELPANOV fără semnal , cu semnal , precedă un semnal prin care se anunță în prealabil ora apariției sale În astfel de condiții, timpul de reacție este redus semnificativ Pentru a compara timpul de reacție cu un semnal anterior și timpul de reacție fără un semnal preliminar, s-au făcut două serii de experimente cu impresii sonore prin scăparea unei mingi pe o placă Odată căderea mingii a fost precedată de un semnal, cealaltă dată nu Schimbând înălțimea căderii mingii, modificăm astfel intervalul de timp dintre semnal și excitația auditivă Cu această setare a experimentului, s-au obținut următoarele valori medii pentru timpul de reacție: Cu o înălțime de cădere de st] fără semnalul , " "")) s " > J cu un semnal de , Singura bază care poate fi acceptată pentru explicarea unei astfel de scurtări de timp este pretensiunea atenției Este ușor de înțeles că timpul de reacție este scurtat prin aceasta,

dar că în anumite circumstanțe ajunge la zero sau chiar capătă o valoare negativă (adică că reacția are loc chiar înainte de apariția excitației în sine), acest lucru poate părea unui anumit grad ciudat Cu toate acestea, acest lucru nu este greu de explicat Dacă, în primul rând, se știe dinainte când va apărea impresia, atunci atenția se adaptează la impresia așteptată cu o asemenea forță încât chiar în momentul în care intră în percepție, ea este deja percepută Dacă o impresie este cunoscută dinainte în ceea ce privește calitatea, intensitatea și timpul de apariție, atunci pretensiunea atenției este atât de puternic adaptată la impresia așteptată, încât timpul de apercepție aproape dispare și doar un timp relativ foarte scurt rămâne pentru ca excitația nervoasă să fie efectuată Dar se întâmplă ca și această dată să fie distrusă, pentru că uneori impresia pare să fie percepută mai devreme decât este în realitate Condițiile care influențează într-un mod mai lent percepția excitației/întârzierii^'sau a unei reacții volitive pot fi realizate prin faptul că excitația rămâne necunoscută dinainte, nu numai în raport cu Biblioteca "Runivers" MĂSURAREA ACTELOR MENTALE SIMPLE la momentul apariţiei, dar şi în raport cu intensitatea Dacă, de exemplu, experimentele asupra excitațiilor sonore sunt efectuate în așa fel încât excitațiile puternice și slabe se schimbă în mod constant, astfel încât observatorul nu se poate aștepta niciodată cu certitudine la un sunet cu o anumită forță, atunci în astfel de condiții timpul de reacție pentru sunet excitaţiile cresc semnificativ Aici, de exemplu, sunt comparate rezultatele experimentelor efectuate pe același individ În primul rând, sunetele puternice și slabe se schimbau regulat, astfel încât intensitatea era cunoscută dinainte de fiecare dată; în al doilea rând, sunetele de intensitate diferită s-au schimbat într-un mod neregulat t t-r , Í Timp de reacție la puternic suna ok I Schimbarea corectă ; ? ? ^, ; , ; , În general, punctul de indiferență nu converge destul de mult între diverși cercetători, ceea ce este arătat de următoarele cifre: Wundt , Stevens , Kollert o, u Max , Biblioteca "Runivers" MĂSURAREA ACTELOR MENTALE SIMPLE Estelle , Buccola *) Mener , Această diferență de cifre între diferiți autori ar putea chiar trezi suspiciunea că măsurarea în sine este imposibilă Dar studiile ulterioare ale lui Münsterberg **) sunt menite să arate că există anumite condiții constante care afectează prelungirea sau scurtarea punctului de indiferență El arată că respirația este una dintre acele condiții Prin diferența de respirație, el explică dezacordul dintre cifrele diferiților cercetători Nu toți, spune el, folosesc aceeași măsură Unii respiră mai repede, alții mai încet Această descoperire a lui Münsterberg, în opinia noastră, are o semnificație metodologică importantă; ne face să credem că în alte cazuri diferența de cifre se poate datora unor cauze permanente care nu au fost încă investigate La sfârșitul articolului nostru, simțim că nu avem un răspuns la o întrebare foarte importantă, și anume: în ce legătură sunt aceste studii cu psihologia? Aduc sau nu ceva nou în psihologie; sau poate, după cum au sugerat unii, ar trebui să fie relegate în domeniul fiziologiei sau, în cel mai bun caz, al psihofiziologiei Am subliniat deja în treacăt cât de mult aceste studii aruncă lumină asupra unor acte precum discriminarea, atenția, mișcările volitive etc etc , iar pentru cei dintre cititorii noștri care sunt interesați de un răspuns mai precis la această întrebare, le sugerăm să se familiarizeze cu teoria apercepției lui Wundt ***), care, în opinia noastră, este unul dintre fenomenele remarcabile din psihologia zilelor noastre, și care primește un sprijin foarte puternic în studiile pe care le-am

menționat****) E Chelpanov *) James Principii de psihologie, vol I **) Beiträge zur experim Psihologie, Heft, II ***) Physiol Psih II , - ; banda rusă - ****) Cititorul poate găsi un indiciu al importanței acestei ramuri a psihofiziologiei pentru metoda psihologiei în articolul nostru "O revizuire generală a cercetării psihometrice a laboratorului psihologic din Leipzig și a semnificației lor pentru psihologie" ("Gândirea rusă) ", , septembrie) Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE I Revizuirea revistelor i Revista filozofică, г (№№ -) pr Polyan a dat un articol interesant despre noul misticism "Dacă nu mă înșel", spune Polan, suntem acum prezenți la formarea unui nou spirit, adică un nou mod general de a privi omul și lumea, iar acest spirit, încă departe de forme complete, va fi aparent semnificativ diferit de spiritul care l-a precedat și chiar, într-o anumită măsură, direct opus acestuia În momentul de față, acele elemente care o pun în loc sunt deja pe față: se nasc și se răspândesc mari curente de noi opinii, sentimente și credințe, uneori unindu-se, iar alteori încă în dușmănie între ele Pe de o parte, a apărut misticismul care, deși nu neagă știința, totuși captivează mințile care sunt înclinate să observe acele fenomene întunecate și uimitoare (hipnotism, acțiune la distanță etc) care se află la granița modernului nostru cunoștințe și aparținea fostelor științe secrete Pe de altă parte, din contemplarea suferinței umane s-a născut o formă aparte de misticism: în locul pesimismului ironic, rebel sau pur și simplu rece și științific, a apărut un pesimism emoționant și activ; imperfecțiunea sistemului social, deficiențele sale semnificative au dat naștere unor noi școli economice * Biblioteca Runiverse REVUE FILOSOFICA a căror importanță este din ce în ce mai mare și în care ideile generale și sentimentele generale joacă un rol important Mai presus de toate acestea, se dezvăluie o altă tendință și mai generală, pe care ar fi corect să o numim nevoia de religie - dacă acel cuvânt nu ar risca să ducă la neînțelegeri - sau nevoia de morală Acest spirit constă într-o dorință persistentă și aprinsă de a găsi ceva mai înalt, de a găsi un principiu pentru comportament, o bază pentru credințe, care conferă unitate cunoștințelor și acțiunilor noastre, cu alte cuvinte, de a primi o astfel de doctrină întreagă care să ne permită să înțeleagă omul și lumea și nu numai să le înțeleagă, ci și să acționeze asupra lor și să acționeze într-un sens strict definit Aici avem de-a face, așadar, nu numai cu o atracție pur filosofică, ci și cu o atracție simultană filozofică și practică În acest fel, spiritul științific, spiritul de religiozitate, milă față de suferință, simțul dreptății, misticismul social, atracția unor fenomene misterioase, poate chiar periculoase, nevoia generală de armonie mondială - acestea sunt principalele aspecte ale noului spirit emergent În articolul său, Polan nu numai că se oprește asupra aspectelor individuale ale acestui nou spirit, ci încearcă și să-i dea o critică generală Ideea principală a acestei critici este un avertisment împotriva infatuării față de tendințele ostile științei: trebuie să ne ferim mai ales, spune el, că întunericul misterios al necunoscutului nu este prezentat ca o bază suficientă pentru credință T și rd au publicat un articol Despre crimele politice, despre ultima lucrare a lui Lombroso, publicat sub același titlu (Il delitto politico et le revoluzioni Torino,) În această carte, celebrul criminolog italian încearcă să dea o explicație antropologică crimelor politice, i e să demonstreze că există un tip fiziologic special de criminal politic și că activitatea lui este determinată de anumite condiții de climă și sol Potrivit lui Lombroso, printre oamenii obișnuiți, sănătoși, care prin fire urăsc orice

noutate, există uneori subiecți bolnavi (epileptici ascunși), care prin fire sunt înclinați spre noutate sau reformă: aceștia sunt oameni de geniu sau revoluționari (Lombroso identifică aceste două tipuri)) Activitatea acestor subiecte se dezvoltă în principal în Biblioteca "Runivers" N LANGE lunile calde ale anului și în locurile deluroase Lombroso își confirmă concluziile cu o serie întreagă de fapte și tabele statistice Obiectând această teorie deosebită, Tarde, în primul rând, pune în contrast concluziile statistice ale lui Lombroso cu datele culese în cartea amănunțită și atentă a lui Jacobi (Etudes sur la sélection) Jacobi, examinând distribuția oamenilor eminenți ai Franței pe departamente, nu a găsit nicio legătură între numărul acestor oameni și condițiile de climă sau sol Aceste cifre depind însă de condițiile sociale, așa cum arată și Jacobi, și mai ales de apropierea de centre mari (în orașele mari este mai mare procentul relativ de oameni proeminenti) și de caracteristicile tribale Dar chiar și aceste trăsături tribale din Franța nu sunt atât diferențe naturale, cât s-au dezvoltat istoric În al doilea rând, Tarde arată că criminalitatea politică în general, precum și geniul, pot fi caracterizate doar sociologic, și nu fiziologic, și sunt cauzate nu de cauze naturale-istorice, ci de cauze sociale În confirmarea acestor prevederi, Tarde invocă o serie de argumente Să notăm câteva dintre ele Lombroso consideră că tendința către noutate (filonism) este un semn distinctiv al geniului, dar noutatea nu este dificilă: uneori întreaga mulțime se dovedește imediat a fi de partea noului; originalitatea este dificilă, chiar dacă reînvie ceva vechi; semnul geniului este tocmai originalitatea, spre deosebire de imitația caracteristică mulțimii, și nu noutatea; dar și originalitatea și imitativitatea, evident, sunt fenomene sociale, și nu fiziologice Mai departe, dacă dragostea de noutate ar fi identică cu geniul, atunci ar trebui să considerăm femeile, în general, mult mai înclinate spre noutate (modă), mai dotate cu geniu decât bărbații; obținem o viziune complet opusă și mai corectă atunci când admitem că geniul tuturor * este egal cu originalitatea, femeile sunt prin natura lor imitative În plus, opinia lui Lombroso că descoperirile și revoluțiile strălucitoare au loc în principal în zonele deluroase, și nu în munți și văi, contrazice atât abundența de oameni remarcabili din Elveția dovedită de Decandole, cât și teoria bine întemeiată a lui L Mechnikov (în cartea sa La civilization and les grands fleuves historiques) despre rolul văilor în Biblioteca "Runivers" REVUE FILOSOFICA mișcarea civilizației În general, așa cum încearcă să demonstreze Tarde, majoritatea descoperirilor și invențiilor nu se datorează deloc unor date externe, ci în principal a ceea ce putem numi "curenți logici" Newton, dacă s-ar fi născut înaintea lui Kepler, Darwin înaintea lui Malthus și Lamarck, Spencer înaintea lui Auguste Comte, ar fi rămas poate necunoscut și, în orice caz, nu și-ar fi făcut descoperirile actuale: aceste descoperiri au luat naștere după succesiunea logică a progresului social În cele din urmă, criticând opiniile lui Lombroso cu privire la crimele politice propriu-zise, Tarde discută despre elementul moral din aceste crime, extrădarea unor astfel de criminali, diferența dintre rebeliune și revoluție etc Aceste considerații nu sunt în întregime convenabile pentru transmitere Ed Hartmann a dat un articol despre Axiologie și diviziunile sale Axiologia este doctrina valorii (a lumii) Este posibil să evaluăm lumea fie după cantitatea de fericire pe care o aduce, fie după gradul de dezvoltare, fie după frumusețe, fie după norme - morale sau religioase; prin urmare, prin natura etalonului, axiologia poate fi eudaimonică, evolutivă, estetică, morală sau religioasă Discută mai

departe despre posibilitatea axiologiei în general, fie o recunoaștem ca fiind imposibilă, din diverse motive (de exemplu, pentru că negăm existența oricărei măsuri obiective pentru valoarea lumii, fie pentru că credem că, deși o astfel de măsură există , dar cunoașterea ei depășește puterea gândirii umane) sau recunoașteți axiologia ca posibilă În acest din urmă caz, soluția la întrebarea valorii lumii poate fi fie finală și dogmatică, fie aproximativă și critică Soluțiile la problema axiologică pot fi diferite Deciziile dogmatice sunt următoarele: lumea este proastă, sau lumea este bună, sau lumea este indiferentă; criticile sunt următoarele: lumea se îmbunătățește (meliorism), sau lumea se deteriorează (peyorism), sau valoarea lumii este încă incertă În sfârşit, după subiectele de evaluare, axiologia poate fi fie metafizică (aprecierea esenţei), fie fenomenologică (aprecierea fenomenelor), fie absolută (aprecierea lumii în general, atât a fenomenelor, cât şi a esenţelor) Reunind toate aceste diviziuni, Hartmann arată că următoarele nouă combinații sunt posibile ca rezultat: i) lumea este bună atât în sensul fericirii, cât și în sensul dezvoltării; Biblioteca "Runivers" N LANGE) lumea este bună în sensul fericirii, dar indiferentă în sensul fericirii sensul dezvoltării;) lumea este bună în sensul fericirii, dar rea în sensul diversificării vitiya;) lumea este indiferentă în sensul fericirii, dar bună în sens dezvoltare;) lumea este indiferentă în sensul fericirii și în sensul dezvoltării;) lumea este indiferentă în sensul fericirii, dar proastă în sens dezvoltare;) lumea este rea în sensul fericirii, dar bună în sensul diversităţii vitiya;) lumea este proastă în sensul fericirii, dar indiferentă în sens dezvoltare;) lumea este proastă în sensul fericirii și în sensul dezvoltării Aceste combinații epuizează toate permutările posibile Teoria proprie a lui Hartmann se încadrează în cazul nr Durand (de-Gro) în articolul Ce este fiziologia generală? - demonstrează că nu numai doctrina generală a țesuturilor corpului și funcțiile (sistemele) generale, ci și doctrina generală a organelor, acum atribuită fiziologiei speciale, drept urmare natura generală a organelor este ignorată Din faptul că un organ ocupă un loc anume în organism, nu rezultă deloc că activitatea vitală a fiecărui organ este complet unică O investigație a naturii generale a organelor trebuie să conducă la o serie întreagă de cele mai importante descoperiri Potrivit lui Durant, fiecare organ primar reprezintă, într-un anumit sens, un întreg organism cu o funcție definită Fiecare astfel de organ, ca ceva întreg, posedă, în primul rând, un anumit centru nervos, sediul unui fel de conștiință, în al doilea rând, conductori nervoși centrifugi și centripeți și, în al treilea rând, adaptări periferice la percepția unei anumite forme de iritare De aici rezultă că întregul organism, ca totalitate a tuturor organelor sale, este o colonie de organe-organisme și posedă o întreagă gamă de conștiințe (polipsihism), așa cum arată cercetările psihologice și hipnotice moderne De aici urmează, în continuare, teoria energiilor nervoase specifice, adică proprietatea unui grup nervos cunoscut de a excita, cu orice iritare, senzația unuia Biblioteca "Runivers" REVUE FILOSOFICA de acelasi fel (atat stimularea electrica cat si mecanica a retinei ochiului este resimtita ca o senzatie de lumina): aceste energii nervoase specifice sunt tocmai functiile specifice ale centrilor nervosi ai unui organ dat Continuând observațiile sale interesante despre două fetițe, A Binet în articolul său Reprezentări la copii ajunge la următoarele concluzii: i) copiii compară foarte precis lungimea diferitelor obiecte;) între culori, ele indică în primul rând roșul corect;) desenele care reprezintă întregul subiect sunt ușor de înțeles de către ei, dar nu și reprezentarea unor

părți ale subiectului; desenele care înfățișează fețe sub influența diferitelor afecte sunt prost înțelese;) încetineala cu care copilul învață să vorbească despre sine la persoana I depinde probabil nu numai de imitarea limbajului adulților, ci și de formarea lentă a conceptului personalității sale;) o fetiță de / ani poate raporta visele ei, le poate distinge de realitate;) amintindu-și diferite lucruri, copilul acordă în principal atenție laturii lor utile ("Ce este apa? - Aceasta este pentru băut; - aceasta este pentru înot; - aceasta este pentru a bea cu vin " "Ce este un fotoliu? - acesta este este să stai") A Belo, în articolul său A New Theory of Freedom, oferă o schiță critică a doctrinei propuse de Bergson în cartea sa recent publicată An Essay on the Immediate Data of Consciousness (Paris,), care a făcut o puternică impresie în filosofia franceză literatură Ideea principală a lui Bergson este că nu ar trebui să aplicăm lumii exterioare și lumii interioare, direct percepute de conștiință, aceleași forme sau categorii Dacă facem asta, dacă aplicăm, de exemplu, normele exteriorului lumii interioare, atunci se pierde sentimentul propriei noastre naturi și mai ales libertatea ei Viața conștiinței are un caracter calitativ, în timp ce lumea exterioară se caracterizează prin cantitate; primul este un principiu dinamic, al doilea este un mecanism; în prima, fenomenele se pătrund reciproc, în a doua, sunt alungite în linie; în primul, așadar, strict vorbind, nu există cauze antecedente, determinante; în a doua, totul este determinat de cauze Toate teoriile care neagă libertatea vieții mentale și indeterminismul ei complet au ieșit tocmai din minciuni Biblioteca "Runivers" N LANGE transferul nostru în viața de conștiință a normelor lumii exterioare, iar fenomenele de conștiință se descompun, se întind într-o linie, iau o formă mecanică și, prin urmare, par a fi condiționate cauzal Criticând această teorie, Belo, printre altele, subliniază că Bergson refuză să dea o definiție exactă a libertății, căci de îndată ce lumea subiectivă este exprimată în cuvinte, întregul ei imediat este rupt și astfel din nou normele lumii exterioare sunt transferate la acesta Dar într-un asemenea caz, în lipsa unor definiții precise, ce ne garantează că Bergson nu amestecă, de exemplu, sentimentul de libertate cu libertatea însăși? Așa este, potrivit lui Belo, așa este Mai mult, indeterminismul psihic complet este contrar psihofizicii, pentru că într-un astfel de caz trebuie să negem în general că fenomenele psihice sunt condiționate de cele fizice În general, spune Belo, Bergson caută libertatea în locul greșit și în locul greșit Ea aparține celor mai înalte manifestări ale psihicului și nu fundamentelor sale E deRoberti, în articolul său Antinomies and Forms of the Unknowable in Evolutionary Philosophy, încearcă să arate printr-o serie de exemple că antinomiile sau contradicțiile necesare cu privire la natura "incognoscibilului" nu sunt deloc așa în realitate, adică deloc esenţa contradicţiei inevitabile Aceste contradicții imaginare pot fi rezolvate în cunoașterea pozitivă, iar în privința lor se poate constata căror factori sociologici și psihologici se datorează originea unor astfel de dileme imaginare; antinomiile nu sunt judecăți contradictorii ale spiritului, iar "incognoscibilul" nu este în niciun caz ceea ce știm cel mai puțin Laland, în remarcabilul său articol Note despre principiul cauzalității, arată că "conceptul de cauzalitate, în ciuda aparentei sale rigoare, este o idee incompletă și vagă, o aproximare grosieră, potrivită doar pentru viața de zi cu zi, dar care odată cu progresul cunoașterii va fi exclus! În primul rând, orice eveniment are, strict vorbind, un număr infinit de cauze Bărbatul este zdrobit de trăsură Unde este motivul? Putem considera aceasta mișcarea trăsurii și

distragerea atenției unui trecător și distragerea atenției coșerului și greutatea trăsurii și frica cailor și alunecarea pavajului etc "Avem să ne oprim în această enumerare de motive, dar nu pentru că Biblioteca Runiverse REVUE FILOSOFICA ca să-l putem termina, ci pentru că este infinit O încercare de a elimina această perplexitate prin distingerea cauzelor de cauze, evident, nu rezistă criticilor În al doilea rând, caracterul vag și aproximativ al principiului cauzalității este și mai remarcabil dacă luăm în considerare implementarea lui în timp Miezul lovește armura metalică și o încălzește Motivul încălzirii este mișcarea preliminară a nucleului Dar ce se înțelege prin această mișcare preliminară? Întregul zbor al miezului? Nu este nevoie de acest lucru, deoarece începutul zborului acționează doar indirect, iar încălzirea armurii depinde de viteza zborului în ultimul moment Dar, până la urmă, viteza de zbor în ultimul moment nu este nici măcar un fenomen fizic, este o abstractizare pur matematică (limita la care viteza medie de zbor în ultima parte a curbei se apropie la infinit, când lungimea acestei părți devine egal cu zero) Așa că suntem obligați să acceptăm drept cauză "limita", abstracția din abstracție, nimicul pur în sensul fizicului În cele din urmă, în al treilea rând, relația cauzală se datorează separării fenomenelor unele de altele Fără o astfel de împărțire, nu există cauze și efecte Dar, după cum arată Lalande, toate aceste diviziuni sunt pur nominale și condiționate Nu există limite definite în natură Legea unității forțelor fizice conectează fără întrerupere oricare două stări, indiferent cât de diferite ar părea aceste stări sentimentelor noastre Cunoașterea noastră incompletă este adevăratul motiv pentru separarea evenimentelor; în realitate nu există sărituri și pauze (natura non facit saltum) Din toate aceste consideraţii Lalande deduce: i) conceptul de cauzalitate este doar o aproximare foarte incompletă, o formulă empirică) Ideea de cauză, ca principiu activ, este un concept artificial și o "boală a vorbirii" Acest concept ia naștere din separarea artificială a unui fenomen de altul, iar ceea ce urmează este în mod necesar datorat "puterii" antecedentului, căci acest antecedent își dezvăluie influența acolo unde nu este el însuși) Pe baza acestor considerații, Lalande își construiește teoria inducției, care însă nu poate fi rezumată pe scurt N Lange Biblioteca "Runivers" A mea Mintea, , aprilie, nr Shadworth H Hodgson Liberul arbitru Pentru adepții "eticii fericirii", spune autorul, problema liberului arbitru nu are nicio importanță, dar este foarte importantă pentru adepții "eticii datoriei", la care se numără autorul Pentru aceștia din urmă, criteriul a ceea ce este doar nu constă în finalul de realizat, ci în actul însuși, considerat ca operație a unui agent, din a cărui natură ia naștere și a cărui natură se schimbă Aici, nu este vorba despre rezultatul alegerii care contează, ci alegerea în sine Pentru a avea cunoaștere pozitivă a realității libertății, trebuie să avem cunoaștere pozitivă a realității activităților în care aceasta este întruchipată, iar pentru aceasta trebuie să avem cunoaștere pozitivă a agentului real În această privință, atât indeterminiștii, cât și deterministii compulsivi cad în aceeași greșeală: ei iau drept agent real un eu abstract, adică, în esență, un cuvânt ipostatizat, gol "Sofismul indeterminiștilor" constă în faptul că ei consideră acest eu ca activitate pură, ca inițiator al oricărei acțiuni; "Sofismul deterministilor coercitivi" constă în faptul că ei consideră eul ca pasivitate pură, ca un receptor inert al impulsurilor În același timp, indeterminiștii consideră că acțiunea liberă nu este supusă legii naturii, iar determiniștii coercitivi consideră această lege a naturii

ca fiind obligatorie în maniera începerilor civile Este necesar să se facă distincția între voință și dorințe sau motive Un act de voință constă în discutarea și alegerea dintre motive Dar cum se determină alegerea? Determinanții forțați consideră că motivul victorios a fost cel mai puternic de la început, dar cel mai apropiat de aliniere, aparent, se vorbește la concluzia că motivul, care era cel mai puternic la momentul alegerii, datorează această superioritate, conform la extrem, același proces de discuție cum și puterea sa inițială Întrucât actul de voință constă în discuție și alegere, atunci libertatea lui constă în absența obstacolelor în calea discuției și alegerii; trăsătura caracteristică esenţială a actului volitiv este autodeterminarea acestuia Voința constă nu în alegere, ci în posibilitatea alegerii Liberul arbitru constă pur și simplu în posibilitatea de a avea voință Biblioteca "Runivers" REVISTA INTERNAȚIONALĂ DE ETICĂ A F Shand Natura conștiinței Conștiința, dacă o separăm de alte acte legate de ea, se dovedește a fi o judecată Ca act de judecată, este simplu și de necompunet; dar aceasta nu înseamnă că conștiința în ansamblu este simplă, căci conștiința este combinația dintre un act și un obiect Ca act, este simplu; ca o combinație de act și obiect, este complex În ansamblu, este o judecată: un act de judecată combinat cu obiectul judecății Această hotărâre conține și distincția dintre actul său și obiectul său Prin aceasta se deosebește de judecata transcendentală, care nu este o combinație de act și obiect și nu conține nici obiect, nici distincție între act și obiect Autorul susține apoi că subiectul, "acest lucru misterios", nu poate fi redus la o asociere de reprezentări, nici la nici una dintre aceste reprezentări și nu poate fi obținut prin abstracție din ele În aceeași carte există și: GF Stout, Thought and Language; J R N Land, Arnold Geylinks și lucrările sale P Mokievsky Revista Internațională de Etică dedicată Avansării cunoștințelor și practicii etice, vol I, nr ï- , - Londra În anii au apărut o serie de Societăți Etice în Statele Unite, apoi în Anglia, cu obiective destul de precise pentru ele însele Fondatorii lor credeau că printre oamenii cu cele mai diverse convingeri filozofice și religioase, există persoane care mărturisesc același ideal etic sau cel puțin se străduiesc sincer și serios să dezvolte un astfel de ideal Ei au descoperit, în plus, că, cu cât numărul acestor persoane este mai limitat într-o anumită societate, cu atât mai dureros ar trebui să simtă fragmentarea și dezbinarea eforturilor lor Având în vedere acest lucru, societățile etice își propun scopul de a "aduna oameni cu convingeri și credințe diferite pe baza unei dorințe comune de a dezvolta principii morale; contribuie la stabilirea unor idei mai clare despre bine și rău; studiați cu zel sarcinile practice ale eticii sociale, politice și individuale și încercați să întruchipezați noi puncte de vedere în obiceiuri * Biblioteca "Runivers" G P A П E PH A instituții" În Anglia, acestei mișcări i s-au alăturat de la început reprezentanții științei universitare și ai bisericii de masă, deși societățile etice, în scopul deja menționat, evită cu grijă tot ceea ce poate da activității lor o anumită culoare religioasă Printre lectorii primei Societăți Etice Engleze din Londra găsim numele profesorilor Caird, Carpenter, Sedgwick, Wallace, Selley și alții În prezent există șase Societăți Etice în Regatul Unit, trei dintre ele la Londra Pe lângă prelegeri și discuții pe teme etice, se organizează școli, cluburi pentru muncitori, prelegeri de educație generală pentru ei etc La sfârșitul anului trecut, societățile etice și-au dobândit propriul organ, publicat de ori pe an, sub denumirea "; Acest jurnal este editat de o comisie din

care face parte, printre altele, celebrul om de știință german, prof Gizhitsky și autorul unei lucrări solide despre istoria eticii, profesorul din Praga pr Iodl Conform programului stabilit de societățile etice, Jurnalul Internațional de Etică își propune, aparent, pe lângă articolele teoretice, să dea o serie de studii pe probleme de etică practică Această categorie din cele două cărți ale revistei primite de noi cuprinde articole: prof Sedgwick, Despre etica războiului, prof Clark "The Ethics of Land Tenure", Ritchie "On the Rights of the Minority", prof Giddings "Etica socialismului", etc Toate se disting prin moderația și caracterul practic caracteristic englezilor Această caracteristică este deosebit de izbitoare în articolul menționat mai sus al Prof Sedgwick, autorul lucrării excelente și foarte populare în Anglia "Metode de etică": nici urmă de "utopii" într-un articol care tratează o întrebare în legătură cu care gânditorii teoretici, chiar și cei mai puțin infectați cu utopii, au devenit mereu în contradicție acută cu realitatea înconjurătoare! Limitându-se la o singură mențiune a articolelor din această categorie, care oferă cititorilor Jurnalului Internațional de Etică un fir călăuzitor pentru înțelegerea evenimentelor publice în curs (ideea naționalizării pământului, de exemplu, are mulți susținători în America și Anglia), problema drepturilor minorităților este una dintre cele mai presante în practica statelor constituționale Biblioteca "Runivers" REVISTA INTERNAȚIONALĂ DE ETICĂ etc), vom da o relatare mai detaliată a conținutului unor articole deosebit de remarcabile de natură pur teoretică Articolul lui Gefding: Legea relativității în etică (nr ï, octombrie), se caracterizează prin concizie, aproape concizie a prezentării, ceea ce face extrem de dificilă transmiterea pe scurt a conținutului său bogat Atingând pe scurt relativitatea psihică a legilor morale ("acestea sunt valabile numai cu privire la o anumită bază psihică și atunci când aceasta există") și relativitatea istorică ("legea morală universală nu poate prevedea toate circumstanțele posibile în care o persoană va trebui să tragă o decizie finală, o lege universală, în temeiul căreia ar trebui să fie potrivită pentru toate cazurile, se dovedește curând a fi inaplicabilă într-un caz particular, cert și izolat"), G se oprește mai detaliat asupra relativității individuale a legilor morale, dezvoltând aici prevederile conturate de el în marea sa lucrare Cu o diferență de abilități și înclinațiile oamenilor, aceleași cerințe care le sunt impuse au pentru ei o semnificație practică extrem de diferită Ceea ce face cineva fără cel mai mic efort, este dat altuia numai după o luptă interioară grea și îndelungată, în timp ce un al treilea, poate, se dovedește a fi complet neputincios să-și depășească înclinația naturală Legea morală nu este așadar cu adevărat aceeași pentru aceste trei persoane Între timp, legea morală se deosebește de legea teologică și juridică prin aceea că nu vine din exterior, ci își are originea în natura umană însăși; ea nu poate fi, așadar, compusă prin deducere din principii generale și împrejurări obișnuite, fără referire la idiosincraziile indivizilor O lege morală reală nu trebuie să se aplice doar individului, ci trebuie individualizată în așa măsură încât însăși esența individului, prin punerea în aplicare a legii, să ajungă la cea mai înaltă dezvoltare Numai în cazul în care legea este exprimată diferit pentru persoane diferite, aceasta va cere la fel de la acestea Legile juridice sunt aceleași pentru toți, iar după modelul lor se întocmesc legile morale actuale Flerul fin pentru diferențele individuale - cantitative și calitative - este extrem de rar Între Biblioteca Runiverse G NEPÁVNA Totuși, același proces de gândire care ne-a determinat să trecem de la

judecata morală a acțiunilor la judecata motivelor trebuie să facă un pas mai departe și să treacă la o considerație a facultăților și înclinațiilor care provoacă apariția unui motiv Mai mult, motivul nu se poate manifesta numai la diferite persoane cu intensitate diferită, ci și interacționa cu o serie de alte motive de diferite grade și forțe Deci, de exemplu, la doi oameni sentimentul de compasiune poate fi dezvoltat în același grad, dar la unul sentimentul de ambiție sau răzbunare poate fi mult mai puternic decât la celălalt Din punct de vedere etic, aceste două persoane sunt departe de a fi în aceeași poziție , O astfel de formulare a întrebării nu duce la două alternative la fel de nedorite? Riscăm, pe de o parte, să cădem în subiectivismul etic, în care o lege morală cu forță universală este de neconceput, întrucât legea trebuie formulată diferit pentru diferite persoane; pe de altă parte, nu va apărea o prăpastie între etica personală și cerința morală a vieții sociale a omenirii? Luarea în considerare a întrebării îl conduce pe G la un răspuns negativ Pericolul subiectivismului este eliminat prin faptul că, deși legea morală poate lua multe forme în și cu indivizi diferiți, direcția, scopul final, poate rămâne totuși aceeași Punctul de vedere obiectiv nu dispare astfel odată cu individualizarea legii morale Aceasta din urmă, este adevărat, îngreunează dezvoltarea eticii ca știință, dar această dificultate indică nu numai limitele gândirii noastre, ci și varietatea bogată a fenomenelor de viață care nu se încadrează în cadrul de clasificare, în ciuda faptul că sentimentele majorității oamenilor sunt îndreptate către un singur scop final Și acest scop este atât de înalt încât diferențele individuale în realizarea idealului își pierd aproape toată semnificația Teama de conflict între individ și societate are sens numai dacă relațiile lor reciproce sunt greșit înțelese Individul în sensul deplin al cuvântului este o parte a societății; viața socială este de conceput numai așa cum este conținută în membrii societății Scopul pe care umanitatea și-l stabilește nu este atins până când nu sunt chemate cerințele pentru individ Biblioteca "Runivers" REVISTA INTERNAȚIONALĂ DE ETICĂ evocă în el o luptă interioară ireconciliabilă Dacă voința publică nu poate fi realizată fără umilirea sau distrugerea individului, atunci aceasta indică prezența unor imperfecțiuni în ordinea socială Idealul poate fi considerat atins numai atunci când eforturile individului în baza serviciului public contribuie la dezvoltarea liberă și armonioasă a abilităților și înclinațiilor sale Această formulare a întrebării nu își pierde forța chiar dacă admitem că legea morală este derivată din conceptul de bine comun, care trebuie să stea deasupra intereselor indivizilor Individul este o parte a acelui organism al cărui bine este scopul ultim, iar cel mai înalt bine comun este atins numai dacă fiecare individ se dezvoltă în felul său și îi încurajează pe alții la o dezvoltare similară Dacă punem individului solicitări inexorabile care îi depășesc puterile, atunci provocăm un dezacord între el și societate, contrar însuși principiului binelui comun și adesea din cauza unor cauze aflate în afara individului Suferința provocată individului de diferența ireconciliabilă dintre natura sa și cerințele sociale trebuie privită nu numai ca o pedeapsă, ci și ca o nenorocire Știința criminală a arătat că schimbările în ordinea socială și schimbarea asociată a condițiilor de viață ale individului afectează adesea frecvența infracțiunilor mai mult decât reforma legilor penale Este clar, așadar, că ar fi nedrept să considerăm aceste cerințe sociale ca fiind absolut corecte, iar individul și natura și înclinația lui ca fiind absolut responsabili Individul, în relație cu societatea, este atât cauză, cât și efect și,

cel mai important, efect înaintea cauzei G vede confirmarea corectitudinii formulării sale a întrebării în faptul că chiar teologia și jurisprudența, în ciuda opoziției lor hotărâte a dreptului obiectiv față de individ, fac concesii în favoarea principiului pe care îl dezvoltă G vede aceste concesii, de o parte, în știința grației și a mântuirii, cu cealaltă, în dreptul la iertare, care are întregul, după expresia lui Anselm Feuerbach, "coordonează cu înțelepciune severitatea fermă a invariabilului legea cu inconsecvența vinovăției individuale și astfel împacă dreptatea cu adevărul" Biblioteca "Runivers" G P A P E PH A În concluzie, G arată că progresul omenirii nu poate fi înțeles decât din punctul de vedere al principiului pe care îl dezvoltă În domeniul etic, ca și în domeniul biologic, procesul de evoluție se realizează prin apariția unor noi varietăți Cei în care laturile de caracter cerute de legea morală se manifestă cu cea mai mare putere și în cel mai înalt grad, nu stau, poate, mai sus decât semenii lor, care depun eforturi încăpățânate pentru a se menține la nivelul moralității acestei epoci și merg mai ales pe căile călcate ale vieții, dar acestea sunt tipuri care pot conduce înainte, încuraja și consola Ele nu indică doar calea și direcția, ci și posibilitățile conținute în natura umană "Ceea ce astăzi, potrivit lui G Spencer, caracterizează personalități excepțional de exaltate, în viitor, poate, va fi proprietatea fiecăruia, întrucât ceea ce este realizat de cineva se află în limitele a ceea ce este realizabil pentru umanitate în general " În cea mai mare parte, persoanele care au fost modele morale multă vreme nu erau bogate în contradicții interne, nu purtau pecetea luptei interne; erau, în cele mai multe cazuri, suflete armonice care trăiau în întregime în marea idee, căreia celelalte părți ale naturii lor se supuneau fără luptă aspră Acest lucru este de înțeles, deoarece cei a căror forță a fost cheltuită în lupta internă cu greu le-ar putea oferi altora o imagine a unui tip uman perfect și a eforturilor personale puternice îndreptate către un scop important Partea cazuistică a articolului are mare merit, unde Gefding examinează principiul pe care îl are în vedere în aplicarea unor probleme etice particulare - la etica vieții sexuale, reforma afacerii penitenciare - și face câteva remarci critice valoroase cu privire la importanța practic aspecte ale cheniya ale școlii antropologice italiene de criminologi Yodd Etica în istorie (nr , ianuarie) Când gândirea filozofică s-a îndreptat pentru prima dată către studiul conștiinței morale, un lucru părea destul de sigur: independența legilor morale față de arbitrariul individului, caracterul lor indestructibil, neschimbabil Este ușor de observat că o iluzie optică a jucat un rol nu mic în apariția unei astfel de vederi Principiile comportamentului moral sunt insuflate de autor Biblioteca "Runivers" REVISTA INTERNAȚIONALĂ DE ETICĂ puterea unor grupuri sociale mai mult sau mai puțin extinse și, în final, autoritatea conștiinței, care reprezintă în esență proprietatea individului, dar care, grație relațiilor sociale, este umplută cu un conținut care are forță universală Fiecare membru al unei societăți organizate, intrând în ea, întâlnește acolo o anumită voință socială, principii gata făcute ale eticii practice; nu a participat la crearea acestora, nu-l întreabă dacă este de acord să le accepte; la prima încercare de a le schimba, el intră în conflict cu voinţa socială incomparabil de superioară În acest fel, apare acea iluzie optică, despre care am discutat mai sus Ceea ce nu am văzut ieșind la ființă ni se pare că nu are început; ceea ce nu avem putere ni se pare neschimbat Între timp, în lumea morală, același proces de evoluție are loc în mod constant ca și în lumea fizică Între principii reprezentând diferite grade de perfecțiune are

loc o luptă, în urma căreia prevalează noi principii și idealuri Procesul de evoluție în sens biologic constă în adaptarea organismului la condițiile de mediu în schimbare În același mod, suma totală a principiilor etice în simpatie comună în prezent reprezintă tot ceea ce societatea consideră necesar să ceară de la membrii săi în interesul societății însăși și al indivizilor care alcătuiesc componența sa Este clar că armonia completă între nevoile unei epoci date și etica ei este un fenomen de tranziție Principiile nou apărute ale comportamentului moral își datorează originea acelorași condiții care dau naștere la noi organe în lumea animalelor și a plantelor Ele trebuie să răspundă nevoilor tot mai mari; ele trebuie să aibă rădăcini în relaţiile vitale ale organismului social; oamenii trebuie să simtă că noile principii trezesc în ei o energie proaspătă și pun capăt vechiului neadevăr Din acest punct de vedere, trebuie să recunoaștem ca fiind la fel de eronate atât părerea celor care, împreună cu Bockle, recunosc imuabilitatea absolută a principiilor morale, cât și opinia scepticilor, precum Hume, care neagă existența unei baze morale comune și permanente în umanitate Unii dintre ei au văzut doar scheletul repetat în morală Biblioteca "Runivers" G P A P E PH A principii ale tuturor epocilor și nu i-au văzut modificările, alții, din cauza diversității fenomenelor pe care le-au observat, și-au pierdut din vedere unitatea Dar dacă morala, așa cum a fost definită de Jodl mai sus, este suma cerințelor formulate de un organism social în interesul autoconservării și dezvoltării indivizilor constitutivi, realizate în conștiința umană, atunci este firesc ca binecunoscutul tipic trăsăturile acestor cerințe se vor repeta în orice organism social ѣ cu aceeași corectitudine cu care se repetă formele de bază cunoscute în lumea plantelor și animalelor Dar aceste trăsături tipice constituie la fel de puțin moralitatea concretă a unei culturi date, precum tipul fundamental organic al unei ființe vii date Acest tip conține doar condițiile fiziologice generale necesare existenței vieții organice în general În ceea ce privește diversitatea structurii morfologice, aceasta depinde de condițiile schimbătoare de dezvoltare în fiecare caz dat Dar dacă ideile morale ale unei epoci date sunt produsul unei anumite etape de dezvoltare, atunci se poate vorbi de un progres în morală? Așa cum omul de știință natural va începe să acorde preferință echinodermelor față de celenterata, tot așa și istoricul eticii nu are dreptul să compare lucruri atât de incomensurabile precum etica culturii indo-brahmane cu etica mahomedanilor sau grecilor Fiecare dintre ele corespundea unor condiții diferite, niciuna dintre ele nu poate fi considerată mai proastă sau mai bună decât cealaltă Cineva se răzvrătește energic împotriva unei astfel de opinii Naturistul, constatând în diversitatea ființelor vii diferențierea și integrarea tot mai mare a organelor, cu cât succesul lor este mai mare în îndeplinirea funcțiilor vitale ale organismului, are dreptul de a construi curbe ascendente și descendente, de a aranja organismele în funcție de grad a perfecțiunii lor Are acest drept, întrucât nu introduce categorii extraterestre din exterior, ci măsoară natura prin ea însăși, prin propriile ei produse La fel, studiind istoria moralei, observăm involuntar idealul vieții morale, spre realizarea căruia se îndreaptă întregul proces de evoluţie Ne imaginăm în prezent posibilitatea apariției unor asemenea condiții în care dominația omului asupra naturii să nu fie însoțită de sclavie și mizerie Biblioteca Runiverse REVISTA INTERNAȚIONALĂ DE ETICĂ cea mai mare parte a omenirii, în care relațiile individului cu societatea vor fi reglementate în așa fel încât individul aflat într-o poziție să-și

dedice forțele cele mai bune în serviciul societății și al societății, cu resursele enorme de care dispune, va contribui la dezvoltarea cât mai deplină posibilă a personalităţii individului Cercul oamenilor devine din ce în ce mai larg, în aplicarea căruia principiile comportamentului moral sunt recunoscute ca fiind obligatorii; idealul moral a depășit limitele familiei, tribului, grupului religios, moșiei; chiar începe să depășească granițele marilor națiuni și se trezește un sentiment cosmopolit de solidaritate între întreaga omenire Direcția evidentă a dezvoltării morale în această direcție poate servi drept criteriu pentru aprecierea înălțimii unuia sau altui sistem etic Întrebarea dacă există progres în domeniul ideilor morale devine identică cu întrebarea dacă umanitatea progresează deloc Potrivit lui Jodl, doar o persoană nevăzătoare poate răspunde negativ la această întrebare Ne apucăm acum de soluționarea unor întrebări la care nu ne-am gândit deloc în trecut, cu forțele unite de organizare socială încercăm să ducem la îndeplinire ceea ce până acum stătea în întregime pe umerii slabi ai individului Dar problema progresului moral poate fi prezentată și din alt unghi Dacă principiile morale au devenit mai înalte, oamenii au devenit mai buni? Noțiunea de puritate a moravurilor popoarelor primitive și de corupție a umanității civilizate este complet lipsită de temei? În ceea ce privește "puritatea și simplitatea" moralei temporis acti, acestea par a fi deloc tentate Acestea au fost în cea mai mare parte perioade de condiții de viață extrem de primitive și nedezvoltate, care au solicitat puțin capacitatea de adaptare a individului În general, se poate spune că în fiecare epocă omul mediu reprezintă un grad mediu de adaptare la idealul moral al epocii sale, că un număr relativ mult mai mic de persoane sunt sub tipul moral normal, iar un număr și mai mic îl reprezintă implementare completă; în cele din urmă, cel mai mic procent sunt oamenii care își avertizează contemporanii și întruchipează ideile morale ale viitorului Relațiile numerice dintre oameni Biblioteca "Runivers" G P A P E G H A Valorile unuia sau altuia se vor schimba, desigur, în perioadele de reacție și de muncă mentală energetică, dar dacă luăm în considerare perioade semnificative de timp, atunci rapoartele de mai sus pot fi considerate corespunzătoare realității Cu toate acestea, trebuie să admitem că moralitatea subiectivă - conformitatea acțiunilor unui individ cu ideile sale morale - devine într-adevăr mai scăzută pe măsură ce idealurile morale cresc Acest lucru se explică prin faptul că viața nu are timp să se adapteze la cerințe morale din ce în ce mai mari, iar ceea ce era normal ieri este astăzi contrar noilor cerințe ideale Pe de altă parte, creșterea morală nu este doar intensă, ci și extinsă, captând tot mai multe grupuri de oameni, iar idealul moral, care a avut o influență decisivă asupra comportamentului majorității, atâta timp cât s-a limitat la un cerc restrâns de clasă sau un grup social restrâns, pare aproape o utopie fără speranță când încercăm să extindem acțiunea sa la grupuri sociale mai mari În loc de armonia anterioară, avem discordia în fața noastră, dar în această discordie este o garanție a viitoarei moralități superioare G Paperna Creierul Journal of Neurology, Partea LIII Fiind un organ al societății neurologilor, ai cărui membri includ nu numai medici și fiziologi, ci și psihologi și metafizicieni, Brain publică pe paginile sale, printre altele, articole referitoare la probleme de filozofie și psihologie În prima carte pentru , sunt vizitate următoarele articole, care sunt de un asemenea interes general: Shadworth H Hodgson Relația dintre neurologie și filozofie Studiul materiei nervoase și al fenomenelor nervoase este sarcina neurologiei,

adică acel domeniu superior al biologiei, v care coincide cu sarcinile de biologie și psihologie și în care ar trebui să se caute explicații pentru toate problemele psihologice Așa cum, pe de o parte, domeniile biologiei și chimiei se acoperă reciproc, una și aceeași substanță, aparținând domeniului chimiei cu alcătuirea ei, aparține domeniului biologiei cu manifestările sale vitale, tot așa, pe de altă parte mână, aceeași substanță, fiind vie, poate fi asociată cu conștiința Conexiunea este Biblioteca "Runivers" ü B, AI X calea dintre neurologie și psihologie este cea mai apropiată Stările și procesele conștiinței depind direct de starea și procesele substanței nervoase, deși reprezintă fenomene de două feluri esențial diferite, materiale și nemateriale În mod similar, domeniile psihologiei și filosofiei se acoperă reciproc, întrucât subiectul de studiu al unuia și al celuilalt este fenomenul conștiinței Dar conștiința poate fi considerată fie ca o serie de fapte ale existenței psihice, complet dependente de procesele nervoase, fie ca cunoaștere a întregii existențe În primul caz, este domeniul psihologiei, în al doilea, domeniul filosofiei Astfel, psihologia conectează neurologia cu filosofia JS Bristowe Despre natura și corelația dintre spirit și creier Acest discurs introductiv al președintelui Societății Neurologilor are un merit oratoric incontestabil și este plin de interes filozofic Spațiu și timp, materie și forță, teoria atomistă, pe care autorul nu o consideră absolut dovedită și pe care o consideră doar o ipoteză necesară în starea actuală a cunoștințelor noastre chimice și fizice, materia vie și forța vie, sistemul nervos și funcțiile sale, creierul și conștiința - acestea sunt întrebările, a căror soluție, în ce măsură le oferă cunoștințele științifice moderne, este rezumată pe scurt și viu de autor "Conștiința, deși potențial poate fi inerentă oricărei forțe a naturii, dar ca conștiință activă nu poate exista decât în condiția lumii materiale sau a unei organizații echivalente cu aceasta " "Conștiința este atributul ascuns al forței elementare, la care, s-ar putea presupune, toate forțele naturii vor fi reduse " În concluzie, autorul admite că nu este în întregime convins de propriile argumente și adaugă cu inteligență că în orice caz nu este atât de prost încât să creadă că explicația misterului misterelor i-a fost lăsată James Ross Despre memorie Autorul face următoarele trei propoziții în acest eseu: i) Memoria este un fapt cunoscut al conștiinței și, prin urmare, nu se poate vorbi de memorie inconștientă) Cunoașterea primară a memoriei se obține prin introspecție; referitor la memoria celorlalţi, concluzionăm doar din observarea manifestărilor acestei facultăţi în Biblioteca "Runivers" N ABRIKOSOV noi insine Astfel, memoria este un fapt de necompunet al conștiinței noastre; ea nu poate fi descompusă în elemente care nu presupun ceea ce urmează a fi explicat și, în consecință, însuși conceptul de memorie nu poate fi aplicat la explicarea fenomenelor obiective complexe) Memoria, fiind un fapt cunoscut al conștiinței, poate fi separată de alte fapte ale conștiinței noastre Toate acțiunile noastre automate, toate curentele conectate automat ale sentimentelor și gândurilor noastre, deși au început cu ajutorul memoriei, încetează să mai fie fapte ale memoriei de îndată ce devin automate În același mod, în formarea conceptelor, clasificărilor, judecăților și concluziilor, ceea ce la început necesita participarea memoriei, în cele din urmă încetează să mai aibă nevoie de ea aproape complet O serie întreagă de exemple confirmă faptul că evenimentele care ni s-au întâmplat adesea, într-o legătură inevitabilă, neschimbătoare și inseparabilă, încetează să mai facă parte din memoria noastră, iar în actele obișnuite ale amintirilor

noastre doar cele mai complexe, rare, evenimente combinate aleatoriu ale viața noastră apare La finalul articolului, autorul subliniază acele modificări moleculare ale creierului care însoțesc creșterea, dezvoltarea și declinul memoriei Aceste trei lucrări, care ocupă mai mult de o treime din volumul revistei speciale de neurologie, au un caracter atât de general și tratează probleme psihologice și filozofice atât de generale, încât pot fi un indiciu al interesului considerabil manifestat față de ele de către Societatea Neurologilor din Londra Nikolai Abrikosov Lista articolelor din ultimele cărți ale revistelor filozofice străine Revue philosophique aprilie, cap bogat Ce este fiziologia generală? - B r a c h a r d Filosofia lui Bacon -J a n e t (Pierre) Cazuri de abulie și obsesii -J Delboeuf De ce murim?-Mai E de R -b e g ty O problemă controversată în teoria cunoașterii -G Noel Nume și concepte - G Dumas Asocierea ideilor în pasiuni -Th F aproximativ și g η aproximativ la Activitate mentală și fiziologie generală -S Piat Intelect și idei active - IUNIE W Bourdon Rezultatele teoriilor moderne de asociere de idei - J Payot Cum devine un sentiment o idee? - Durand (de Gros) Ce este fiziologia generală? - iulie F Milhoud Conceptul de limită în matematică -L an n e s O privire asupra istoriei filozofiei în Rusia -P ' R e g p a u d Izvoarele filozofiei Indiei -August G, Mou g et Egalitatea matematică -L A g g e a t Ereditatea printre pictori -A Espinas Tehnologia artificială -A Bertrand Precursor al hipnotismului Biblioteca "Runivers" II Recenzie de cărți Neue Grundlegung der Psychologie und Logik von Gustav Teichmüllep Breslau , XII - Autorul acestei cărți este regretatul profesor la Universitatea Derpt în cadrul catedrei de filozofie și pedagogie, care a ocupat-o din până la moartea sa în , cunoscut cercetător în istoria filosofiei antice *) Cartea a fost publicată pe baza semnăturii autorului și a fost publicată de unul dintre elevii regretatului dl Oze "Psihologie și logică" trebuia, de fapt, să fie o introducere într-o lucrare vastă - "Teologia", sau doctrina filozofică a lui Dumnezeu În timpul vieții autorului au fost publicate ca părți ale unui sistem planificat: "Lumea reală și lumea aparentă" și "Filosofia religiei" În plus, lucrările pregătitoare și introductive au fost prezentate popular cu pamflete despre nemurirea sufletului și esența iubirii, precum și un discurs despre "Darwinism și filozofie" "Psihologie și logică" servește parțial ca o dezvoltare și clarificare ulterioară a ideilor principale exprimate sau doar conturate în alte lucrări și le completează parțial cu altele noi La prezentarea conținutului, I *) Informații despre viața și activitățile sale pot fi găsite în necrologul meu (Rus Ved , , mai, nr) mier de asemenea raportul domnului Lutoslavsky în "Necrologie ch es Jahrbuch" npH "Bursian's Jahresbericht" pentru Recenzii despre personaj-P Tappegu în "Arhiv íur Gesch d Philos u Π, și L Herr în "Revue philos/" pentru Biblioteca "Runivers" asa de OVZOR de cărți nevoia de a se limita la a transmite cele mai esenţiale Teichmüller a fost un stilist excelent și a putut să-și exprime gândurile foarte concis și clar, drept urmare aproape că nu poate fi indicată o singură frază de prisos în carte În ciuda volumului relativ mic, opera lui Teichmüller este foarte bogată în conținut, astfel încât alegerea celor mai interesante gânduri este plină de unele dificultăți Teichmüller creează un nou sistem filosofic, "filozofia personalismului", deoarece la baza oricărei filosofii și a oricărei metafizici este individul, sinele separat Prin filosofia sa, el vrea să se ridice deasupra unilateralității curentelor opuse din istoria filozofiei, senzaționalismului și idealismului, pentru a indica în care ambele direcții sunt corecte și despre ce sunt greșite Există trei feluri de ființă: i) A fi substanțială, aparținând l-ului meu, ca

un dat al conștiinței imediate Eu sunt prototipul fiecărei substanțe, iar existența altor sine sau substanțe o concludem doar prin analogie) Fiind real, aparținând funcțiilor lui I Aceste funcții pot fi de trei feluri: cognitive, funcțiile de simțire și voință și funcțiile de mișcare; concepte, idei, motive etc Pentru întemeierea unui sistem nou și adevărat, a fost necesar: i) să se înțeleagă unitatea voinței și sentimentului;) să deducă senzații din domeniul capacității teoretice sau cognitive și să demonstreze că senzațiile sunt acte conștiente (bewusstwerdende) ale capacității sau funcției motorii;) pentru a demonstra că cunoașterea, simțirea (voința) și mișcarea sunt funcții simple care stau între ele tu însuți în coordonare;) distinge între conștiință și funcția cognitivă;) să demonstreze că aceste funcții aparțin unui sine, fără de care nu ar avea nici un sens și existență prin ele însele "Personalismul poate fi numit acest sistem deoarece este recunoscut în mod direct ca unitatea personalității, iar toate cele trei funcții primesc existență reală doar ca rezultat al apartenenței la un singur eu " De menționat că conceptul de "principii" este unul dintre cele mai importante din sistemul lui Teichmüller și joacă un rol principal atât în psihologie, cât și în logică Toate funcțiile mentale sunt coordonate între ele, astfel încât un anumit gând provoacă un anumit sentiment și o anumită mișcare coordonată cu acesta Coordonarea este explicată după cum urmează Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE numit mecanismul activităţii mentale În domeniul cognitiv, orice concluzie se face și numai prin coordonarea a două sau mai multe puncte relative (Beziehungspunkte), dintr-un anumit punct de vedere, într-o unitate de relație Astfel, fiecare concluzie este adusă sub tipul general de silogism, căci punctului de vedere corespunde termenului mijlociu, corelativului punctează cel mai mare și cel mai mic, iar unitatea concluziei După acest model, în general, se construiește orice produs de gândire, pentru elementele indicate, din care se acumulează, peste tot pe față "Există o singură modalitate de a gândi, care este să găsești un sistem cunoscut de coordonate" Începutul cunoașterii este conștiința dată, lipsită de cunoaștere Pentru a înțelege această propoziție, trebuie să ne amintim cu fermitate diferența dintre cunoaștere și conștiință Conștiința este un grad special de intensitate al uneia dintre funcțiile spirituale elementare; înseamnă și suma tuturor actelor omogene și simultane (coordonate) Prin urmare, predicatele "fals" sau "adevărat" nu pot fi aplicate conștiinței, deoarece se pot referi doar la o ființă ideologică, subiectul unei funcții cognitive, și cu funcțiile în sine și cu conștiința, ca grad al puterii lor, numai conceptele de realitate sau non-realitate pot fi coordonate Începutul cunoașterii este format din cunoașterea care nu își dă cunoaștere - datele conștiinței directe, care sunt combinate în combinații care nu dau cunoștințe (asocieri de idei) Urmează actele legate de conștiința inconștientă a sinelui Al treilea pas este deja cunoașterea, conectarea punctelor corelate "Fiecare gând devine o unitate în virtutea faptului că combină într-o singură relație anumite puncte corelând într-o anumită ordine, iar un gând diferă de altul prin faptul că conține fie alte puncte de relație, fie alte puncte de vedere, adică ordine diferită de corelare "Un gând stă în legătură cu altul ceea ce conține în sine fie o parte, fie un întreg al altuia, adică sau are aceleași puncte de relație, dar de altă ordine, adică un alt punct de vedere, sau același punct de vedere, dar diferite puncte de corelare sau, în sfârșit, un cu totul alt gând, i e intreaga unitate a relatiei se face intr-un sistem de coordonate, i e în primul gând, un punct de vedere, sau unul dintre punctele de relație

Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE I este definit ca "un punct de corelare, comun cu tot ceea ce este dat în conștiința ființei reale și ideologice, căci, deși orice altceva poate fi coordonat între ele, dar fără coordonare cu Eu, nimic nu poate fi conștient sau imaginabil" I-ul rămâne identic cu sine ca calitate Diferența se extinde numai la funcțiile lui l, sau la conținutul acestor funcții (existența ideologică) Sunt ceva simplu, fără calități, pentru că ea precede (logic) fiecare calitate Un eu sau o persoană diferă de un alt eu sau de altă persoană numai în raport cu activitățile lor Astfel, eu sunt identic ca natură, dar diferă doar în raport cu numărul Dar fiecare eu separat este identic cu el însuși și ca număr, adică rămâne mereu la fel aceeași Ne proiectăm reprezentările și le numim lumea exterioară Universul este format dintr-o multitudine nenumărate, ființe separate, monade, ființe, sau, l^ Corpul nostru aparține și el lumii exterioare și poate fi considerat^ ca un complex de ființe separate, unite sub puterea> unei monade, una (> cel mai puternic între ele (t al sufletului nostru) Corpul este un sistem coordonat de forțe vii ale funcției motrice l, în măsura în care acest sistem se menține efectiv prin intermediul funcțiilor altor ființe subordonate multe, aceleași și altele : "corpul este unul și identic cu el însuși - în sensul că sistemul coordonat al noilor forțe ale funcției noastre motrice este neschimbat - corpul devine mult și diferit, datorită veșnicei schimbări a lucrătorilor altora din gospodăria noastră " , deoarece fiecare creatură are propriul ei focus, asemănător cu al nostru, se poate confrunta între despre stă în coordonare cu o altă ființă "Esența corpului nu constă în părți, adică nu în ființele cu care intrăm în relație prin intermediul metabolismului, ci în funcția motrică a lui l și, în consecință, aparține lui l sau sufletului însuși - cu alte cuvinte, corpul este un produs tehnic și presupune în suflet o artă deja dobândită Și de aceea pentru suflet este necesar să postulăm ·· preexistență Astfel, știința naturii: teoria evoluției este adevărată, dar nu în raport cu întregul gen Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE sau specie (în sensul lui Darwin și adepților săi), dar în relație cu fiecare individ; căci tot progresul și toată dezvoltarea pot fi făcute de indivizi atemporal (zeitlosen) personalist "Tehnica economică (adică "construirea casei") a sufletului nostru este la fel de inconștientă ca și mecanismul citirii, mersului " Sufletul dobândește această tehnică treptat în comunicare cu alte ființe Boala și moartea sunt explicate din același principiu: atunci când orice element, în virtutea propriei sale funcții motrice, nu se supune lui, atunci produce inevitabil confuzie, dezordine sau chiar distrugerea întregii noastre lucrări tehnice, adică boală și moarte Dar, pe lângă cele externe, există și motive interne ale morții sistemului tehnic Fiecare lucrare de tehnologie este un întreg, împărțit într-un început, un mijloc și un sfârșit În același mod, fiecare funcție devine mai slabă odată cu trecerea timpului, iar puterea asupra subordonaților nouă, ființe extraterestre care lucrează pentru noi, slăbește, până când legătura eului nostru cu ființele extraterestre care alcătuiau corpul nostru vizibil este în sfârșit întreruptă Alte ființe, prin inerție, își continuă de ceva timp munca, la care tehnologia noastră le-a forțat, dar motive cunoscute le obligă în curând să intre în noi sisteme de coordonate, iar corpul nostru dispare Aici ar fi potrivit să abordăm problema conexiunii cauzale a ego-ului nostru cu alte ființe, adică întrebarea cât de mult și cum sunt un făcător, precum și să ating categoria cauzalității în general Activitatea sau funcția mișcării poate fi împărțită în trei categorii: potență (posibilitate), act și

forță de muncă Când observăm în noi înșine sau în alții anumite funcții pe care nu le observăm la alții, atribuim unor astfel de ființe o potență sau capacitatea de a îndeplini actele menționate Punctul de plecare pentru recunoașterea unei astfel de capacități este întotdeauna funcția sau actul însuși Cu această posibilitate sau abilitate, nu introducem nicio cauză misterioasă care ar explica în sine ceva - această categorie acoperă doar anumite serii de acte care pot avea loc sau pot rămâne în în picioare, apar în unele ființe și nu există în altele "Nu contează dacă funcția este efectuată o dată sau nu- * cât de mult, prin repetare frecventă, apare o anumită intensificare, care se mai numește și obișnuință Această categorie atribuie agentului, într-un astfel de caz, "forță vie", întrucât el, fără inițiativa altcuiva, poate efectua o anumită serie de acțiuni conexe; se numește și se exprimă diferit, în funcție de domeniul în care se aplică: obișnuință, virtute, viciu, înclinație, pasiune, mod de gândire, știință și artă Achiziția de forță de muncă este și scopul pedagogiei Să trecem la distingerea structurii logice a conceptelor, temeiurilor și efectelor, pe de o parte, și a conexiunii reale, cauzelor și efectelor, pe de altă parte În temeiuri trebuie să înțelegem punctele de corelație, iar sub consecințe logice, unitatea raportului Sistemul de coordonate în sens logic se extinde numai la zona ființei ideologice, adică asupra cunoaşterii ca atare Dar, pe lângă cunoașterea pură, avem și alte funcții reale care nu trec și nu se transsubstanțiază în cunoaștere Despre această ființă reală suntem, atâta timp cât rămâne inconștientă, adică până când aceste funcții au atins o anumită intensitate, nu avem deloc cunoștințe, sau doar cunoștințe ipotetice; când aceste funcții ajung la conștiință, atunci avem doar această conștiință despre ele, care nu este încă cunoaștere Dar dacă facem din această conștiință unul dintre fundamentele sau unul dintre punctele de corelare a capacității noastre cognitive, atunci putem trece și la cunoașterea ființei reale, care însă nu poate explica în niciun fel realitatea (sau totalitatea ființă reală) numai din elemente ideologice, dar nu poate decât să sugereze realitatea și să ne ofere doar cunoștințe semiotice, căci în acest caz suntem întotdeauna forțați să suplimentăm obiectul aluziei din propria noastră conștiință și fără o astfel de conștiință am percepe numai cuvinte fără sens Prin această relație a cunoașterii cu funcțiile reale se obține o categorie care constituie o caracteristică pentru ființa reală și anume categoria cauză și efect Deoarece nimic nu poate fi gândit fără coordonare, atunci orice funcție reală trebuie pusă în legătură cu altă funcție reală, altfel ar trebui să refuze să aibă orice fel de cunoștințe La fel ca spațiul și timpul, așa ordinea cauzei și efectului nu există, ca un lucru în lumea sensibilă; sub el nu înțelege nimic real, adică o funcție reală, dar la fel cum timpul și spațiul sunt forme de ordine mai întâi de perspectivă, care sunt ulterior transformate în unele obiective, tot așa cauza și efectul sunt mai întâi proiectate de noi în perspectivă și apoi extinse într-un sistem obiectiv de cunoaștere De îndată ce această categorie, indiferent de subiectul gânditor, este aplicată tuturor ființelor și funcțiilor lor, atunci ne vedem nevoiți să aranjam întregul conținut al conștiinței după conceptele de timp, în timp ce aceste concepte în sine sunt complet abstracte și fără conținut, nu înseamnă nimic real și nu conțin idei specifice de cunoaștere Dar nici această aranjare în timp, legată de conștiința funcției și conținutului nostru, nu poate fi separată nici de aceste funcții, nici de conținutul lor sau de punctele lor de corelare Așadar, categoria cauzalității

numai în cadrul acestei ordini necesare odată pentru totdeauna poate introduce un nou punct de vedere, din care aceleași funcții, indiferent de ordinea lor cronologică, stau și ele în dependență cauzală Acea ordine a funcțiilor noastre, conform căreia nu există o singură mișcare fără sentiment sau act de voință (Teichmüller reduce sentimentul și voința la o singură capacitate mentală) și nici un singur act de voință fără reprezentare, o numim legătură cauzală și transferăm această coordonare la ființele cu care intrăm în relații și, în general, cu natura cu toate fenomenele ei Conceptul de cauză trebuie căutat în ego, care, sub o reprezentare dată, experimentează un anumit sentiment și produce cutare sau cutare mișcare Această mișcare este acțiunea, eul, având o anumită idee și sentiment, este cauza Deoarece cu siguranță trebuie să gândesc ceva și să-mi doresc ceva înainte de a acționa, de exemplu mișcare, atunci în aceste coordonate se află conceptul de drept Vedem că eu, ca cauză, este conectat printr-o anumită lege, care în sine nu este o cauză, ci o bază (logică), deoarece, deoarece avem conștiință de sine, putem cunoaște reprezentări și sentimente și găsim forme comune de coordonare Aceste sisteme de coordonate sunt confirmate peste tot, doar noi, în a face cu ființe ca noi, le asumăm pentru a explica acțiunile și mișcările Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE, nici una dintre aceste ființe Întâmpinăm dificultăți doar în trecerea către alte sfere ale naturii, care nu dau semne de viață psihică Putem doar observa pur și simplu succesiunea corectă a fenomenelor Dar din moment ce conceptul de succesiune temporală este deja plin de cauzalitate, atunci, în conformitate cu ego-ul nostru, trebuie să acceptăm existența și în toată natura ființelor individuale, atomilor, monadelor, genadelor, oricum vreți să-i numiți, paralel cu l, pentru a putea explica rațional legătura dintre fenomene Dar nu le putem simți în niciun fel funcțiile, ci trebuie să concluzionam despre ele din senzațiile care apar în conștiința noastră atunci când comunicăm cu ele Un fenomen este înțeles ca un efect, pentru care cauza trebuie să fie corpul care l-a produs, un complex de atomi de orice fel Din conceptul de cauză sunt explicate diverse categorii De exemplu, întrucât l, ca cauză, nu produce un efect, ci doar îl prezintă singur, își atribuie putere; cauzalitatea în acest caz are doar o existență ideologică Conținutul ideologic al ideii se corelează cu sentimentul și devine dezirabil sau indezirabil În măsura în care este de dorit, adică este prezentat cu o asemenea aprobare a sentimentului încât, în conformitate cu aceasta, îmi folosesc puterea în afaceri, numim acest conținut un scop și un bun, un scop în raport cu mișcarea, rezultatul dintre care l reprezintă, bine, în raport cu un sentiment de acceptare Să atingem o altă diferență importantă între l^or zhostyr Nu totul este întotdeauna o persoană Personalitatea se află într-o anumită stare, într-un anumit stadiu de dezvoltare Personalitatea se bazează pe cunoașterea de sine, despre care l știu că are minte, voință, imaginație, își cunoaște caracterul, adică formele generale ale voinței sale etc În plus, cunoașterea metafizică este necesară unei persoane: l trebuie să se pună ființa în relație cu alte ființe În "noua dialectică" capitolul despre "întrebare" este deosebit de remarcabil J^ngoña este considerat motorul principal al dialecticii și științei Ea joacă același rol important ca și conceptul de contradicție în Hegel Întrucât întreaga persoană participă la munca științifică și întregul suflet lucrează, întrebarea are trei laturi: practică (morală), tehnică și logică Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE skuyu O întrebare este o acțiune care apare în anumite condiții de cunoaștere și simțire, care excită o fantezie reproductivă și creatoare, în urma căreia apar

combinații și ipoteze, care își găsesc expresia într-o propoziție interogativă, sau pur și simplu, ca stare internă, oferă lipsa anumitor coordonate, în timp ce abilitatea cognitivă nu va produce, din sutul ei, acte de critică, iar sentimentul nu se va exprima într-un fel sau altul, fie prin credință, fie prin îndoială, prin satisfacție sau anxietate În consecință, adevărul este coordonare Iată cum este înfățișată această stare de spirit: "oricine își imaginează mișcarea intelectuală a punctelor de corelare și le cunoaște unitatea într-o anumită ordine, în același timp armonia funcțiilor experimentează un sentiment de satisfacție logică și nu va găsi altul cuvânt ci "adevăr" pentru a desemna această coordonare generală a mișcării, cunoașterii și sentimentului corespunzător Și metoda dialectică generală cerută de cunoaștere este definită ca "acea ordine a funcțiilor spirituale, prin care coordonatele obiective ale cunoașterii dorite intră în conștiință" Fiecare element dat în conștiință este reținut (identitatea), se distinge de alte elemente (contradicție) și, ca o coordonată, se alătură altora (legea rațiunii suficiente), astfel încât toate cele trei legi descriu gândirea însăși Diferența dintre metodele inductive și deductive constă în faptul că în cazul metodei inductive în sisteme de coordonate, datele conștiinței directe servesc drept puncte de corelare, în timp ce în cazul metodei deductive conceptele (elementele de cunoaștere)) În inducție, fie se cere să se stabilească fapte, fie să se dea o definiție a conceptului unui fapt dat Deducerea se împarte și în metode sintetice și analitice În primul caz se caută unitatea pentru coordonate, în al doilea se cere descompunerea unității în coordonate În legătură cu aceasta, merită să facem distincția între cunoștințele semiotice și cele specifice Conținutul și subiectul celui de-al doilea sunt doar produse ale gândirii și cunoașterii, în timp ce primul folosește, ca materiale, datele conștiinței directe, adică datele tuturor celor trei funcții Autorul vede principalele semne ale dialecticii sale în faptul că i) se dă o metodă absolută, bazată pe coordonarea elementelor spirituale, datorită căreia numai ele pot Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE adevărul și certitudinea radiază, adică satisfacția sentimentelor sau consimțământul voinței, deoarece coordonarea absolută a lumii apare în coordonarea abilităților mentale;) au fost găsite forme elementare, adică au fost evidențiate diferite metode în puritatea lor elementară După cum a observat cititorul, terminologia lui Teichmüller este complet diferită de cea general acceptată, ceea ce face deosebit de dificilă transmiterea opiniilor acestui filosof Cu toate acestea, originalitatea și originalitatea neîndoielnică și profundă a vederilor au necesitat un limbaj special pentru exprimarea acesteia Evgheni Bobrov M Guyot Originea ideii de timp Studiu psihologic Tradus din franceză A I E-va Smolensk După cum se știe, în ultimii douăzeci și cinci, douăzeci de ani în Franța, gândirea și activitatea filozofică au dat semne ale unei puternice ascensiuni și ale unei mișcări vii, energice În această mișcare pot fi remarcate următoarele fenomene deosebit de remarcabile Pe de o parte, a avut loc o dezintegrare completă a școlii filozofice franceze care a dominat intervalul dintre cele două imperii, cunoscut sub numele de eclectism sau spiritism Pe de altă parte, pozitivismul lui Comte, care a jucat un rol semnificativ în anii - ai acestui secol, a început să-și piardă din ce în ce mai mult din semnificație Pe parcursul ultimilor douăzeci și cinci de ani, locul acestor două tendințe a fost înlocuit de câteva curente proaspete, care, deși au avut punctele de plecare în filosofia Angliei și Germaniei, au fost modificate în Franța și au primit mai mult sau mai puțin dezvoltarea

originală, datorită muncii m ei înșiși francezi, filosofi / reprezentând în Franța republicană modernă există mai multe grupuri de direcții și nuanțe diferite, grupuri care sunt semnificative atât prin numărul de reprezentanți, cât și prin energia și talentul lor Unul dintre aceste grupuri aparținea, iar Guyot, un gânditor încă tânăr și recent murit prematur; i se pot socoti și alții care se bucură de faima binemeritată a persoanelor, cum ar fi, de exemplu, Fuleg Tard și așa mai departe Dacă mi s-ar cere să dau acestui grup un NUME special, Atunci l-aș numi SEMI-POZITIVISM Pe- Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Bazele fundamentale ale opiniilor acestui grup se află în acea școală modernă a pozitiviștilor englezi care își are originile până la Hume și a cărei atât Mills (tată și fiu), Bain, cât și în mare măsură Spencer, Selley și alții au avut-o au fost reprezentanţi mai eminenti în ultima vreme La fel ca ei, un grup de semipozitiviști francezi se abate fundamental de la metafizică și vor să fie "științifici" și, desigur, ei, ca și englezii, au atât conceptul acestei "metafizici" respinse, cât și conceptul de "științific" "(și chiar știința) se dovedește a fi arbitrară, nedefinită și ezitant Dar diferența importantă dintre unul și celălalt este că, pentru englezi, aria experienței pozitive și fundamentele științei este epuizată în principal de senzațiile senzoriale, care stau și la baza vieții mentale; semipozitiviștii francezi, în schimb, acordă o mare și reală importanță altor sfere ale vieții mentale, de exemplu, voinței, sentimentelor și ideilor Amândoi, în principiu, neagă substanța, atât materială, cât și spirituală, și recunosc doar fenomene Dar odată cu această negare, din cauza nevoii, inevitabilă a oricărui fenomenism, a unui punct de sprijin pentru conceptul de ființă, care este necesar în filosofie, pozitiviștii englezi, sau, mai exact, senzualiștii, cad în materialism, deși uneori ei nu-și dau seama; semipozitiviștii francezi, din același motiv, cad atât în spiritism, cât și în idealism pe lângă materialism Prin urmare, în sistemele lor există trăsături în care de facto, parcă, sunt recunoscute ca idei reale, ființe spirituale și chiar substanță spirituală individuală sau eul nostru În special, ei nu sunt de acord cu pozitiviștii englezi în domeniul filozofiei morale Ei contestă hedonismul, utilitarismul și evoluționismul pozitivismului englez și pun în locul lor o morală care se apropie de teoriile religioase și metafizice ale moralității, deși susțin încă că învățătura lor morală este "științifică" și se bazează pe experiență În ceea ce privește Guyot în special, tocmai în domeniul filozofiei morale lucrările sale și-au făcut cunoscut numele în primul rând Cu toate acestea, făcând dreptate deplină talentului de prezentare a subiectului, înălțimii gândirii, erudiției tactului critic subtil, care au fost descoperite de Guyot în Biblioteca "Runivers" RECENZIA CARTEI În aceste scrieri, găsesc în ele un defect important, și anume, obscuritatea și nesatisfăcătoarea propriei sale teorii a moralității, defect care, într-o anumită măsură, s-a reflectat în critica sa față de opiniile altora Cartea lui Guyau aflată în analiză este lucrarea sa postumă și, probabil, prin urmare, neterminată În orice caz, această lucrare este semnificativ inferioară celorlalte lucrări ale sale, atât în absența ordinii logice și a acurateții în prezentare, cât și în lipsa de forță și claritate a gândirii, care este îndeosebi împiedicată de metafore și comparații, abundent împrăștiate pe tot cuprinsul carte Există chiar pasaje care prezintă o asemenea confuzie încât nu se poate înțelege deloc sensul lor În cele mai multe cazuri, punctele de vedere ale lui Guyot deocamdată sunt simple declarații, nesusținute de temeiuri suficiente și dovezi convingătoare Timpul, potrivit lui Guyot,

nu este obiectiv Dar, totuși, nu vedem dovezi adecvate ale acestei propoziții în el; dimpotrivă, există expresii și fraze obscure și metaforice în care, poate, timpul seamănă cu ceva real De exemplu, spunând că timpul este în embrion chiar și la animal "sub forma forței și efortului", Guyot se exprimă astfel: "viitorul este ceea ce este înaintea animalului și ceea ce se străduiește să ia; trecutul este ceea ce este în spatele lui și pe care nu îl vede Dar dacă timpul nu este o realitate și există doar "în conștiința noastră", atunci întrebarea este, ce este în această conștiință? Este o idee, răspunde Guyot, adică un fenomen aparţinând activităţii noastre cognitive Dar, totuși, lângă această afirmație întâlnim o altă expresie, conform căreia timpul nu este o idee, ci un sentiment, adică, aparține fenomenelor nu cognitive, ci a altor activități mentale Întâlnim un astfel de nume de mai multe ori, de exemplu, la paginile , , și așa mai departe Acest nume este deosebit de clar într-un loc (p), unde "ideea de timp" este chiar, parcă, opusă "sensului timpului" Dacă ne oprim la propunerea lui Guyot că timpul este o idee, atunci întrebarea este, care este conținutul acestei idei? La această întrebare vom găsi la Guyot mai multe *) Pagina Vezi și p , și mai ales p și Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți definiții exprimate foarte diferit și foarte adesea figurat, alegoric, astfel încât aceste definiții sunt greu de convenit între ele De exemplu, "forma timpului" este "ordinea reprezentărilor în același timp a diferitelor și similare, formând o pluralitate de grade" (p) "Timpul este o abstractizare a mișcării, κίνησις'α, o formulă prin care rezumăm totalitatea diferitelor sentimente și eforturi" ( ) La pagina , spațiul este numit "o imagine reală și strălucitoare", iar timpul "un vis vag" Deja din aceasta este clar că Guyot nu oferă o derivare adecvată și satisfăcătoare a ideii de timp Într-adevăr, teoria lui Guyot despre originea ideii de timp este atât de confuză încât este imposibil să discernem activitatea mentală pe baza căreia ia naștere această idee și să ne imaginăm în mod clar ordinea în care se dezvoltă din această activitate Un singur lucru este clar, că Guyot nu vrea să fie de acord cu kantianismul, care afirmă că intuiția timpului ne este dată a priori și că nici nu vrea să urmărească problema originii ideii de timpul pe urmele psihologilor englezi, în principal pentru că, conform teoriilor lor, ideea de timp precede formarea ideii de spațiu și constituie condiția necesară a acesteia Guyot, pe de altă parte, crede că ideea de timp se formează din ideea de spațiu În teoria sa despre originea ideii de timp, Guyot trece aleatoriu de la o activitate mentală a unei persoane la alta Se dovedește că, conform teoriei sale, toate servesc ca sursă de formare a acestei idei, că o persoană nu ar ști nimic despre timp și nu ar avea această idee dacă nu ar avea memorie, amintire, dacă nu ar avea sa aiba miscare, daca nu a facut eforturi pentru a evita suferinta si a primi placere, daca nu avea vointa si dorinte Dacă exprimăm toată această concluzie dezordonată și imaginară a lui Guyot în modul cel mai concis, atunci putem spune că o persoană știe despre timp, pentru că este o persoană, adică că are astfel de proprietăți și abilități Prin urmare, în teoria lui Guyot, rămâne complet neclar de ce animalele și copiii mici, în ciuda faptului că au memorie, amintiri, în ciuda faptului că acționează, se mișcă, fac eforturi pentru Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE să evite suferința și să obțină plăcere, își doresc, dar totuși nu au idei de timp Guyot confundă constant condițiile pentru formarea ideii de timp cu cauza originii sale și, deși printre sursele originii sale calculate de el indică și cauza, el nu separă clar această cauză de condiții Așadar, generând aleatoriu ideea sau conceptul de timp "din conceptele

de diferență, asemănare, pluralitate, grad și ordine", Guyot în mod clar nu își dă seama și, prin urmare, desigur, nu exprimă clar că toate aceste concepte, împreună cu timpul, sunt produse (categorii) speciale ale acelei activități a omului, care se numește gândire și prin care omul se distinge în mod specific de animale Desigur, fără capacitatea unei persoane de a senzații, sentimente, dorințe și mișcări, oamenii nu ar avea nici ideea de timp, nici alte concepte, dar totuși aceste activități, ca atare, nu produc în niciun caz ideea de timpul, adică ele nu sunt esența cauzelor sale În același mod, "conceptele de diferență, similaritate și așa mai departe" nu sunt cauzele ideii de timp, deși cu siguranță o preced atât logic, cât și în timp Motivul ideii de timp este capacitatea omului, ca ființă gânditoare, de a înțelege dintr-un punct de vedere special (adică dintr-un punct de vedere temporar) actele tuturor activităților sale și de a le aranja într-un ordin special (temporal) Dar aceleași acte, ca atare, ar putea exista fără a le aplica punctul de vedere al timpului, așa cum există la animale și la copiii mici *) În consecință, în loc să producă fără discernământ ideea de timp din toate activitățile mentale ale omului, Guyot ar fi trebuit să indice gândirea ca fiind cauza reală, specifică a ideii de timp, și acele momente din viața mentală a unei persoane în pe care această gândire face mai întâi, parcă, primul pas cu acel punct de vedere, care se numește ideea timpului, apoi, stăpânind din ce în ce mai mult conștiința actelor activității umane, clarifică și dezvoltă treptat această idee și în cele din urmă îl dezvoltă în deplinătatea ei, în care aduce sub ea tot felul de acte, *) Pentru o clarificare mai completă a gândului meu real, îmi voi permite să punct spre concluzia ideii de timp, făcută de mine în nr al ediției mele Svoye Slovo Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE care se întâmplă în lume și, astfel, o face centrul acelei științe umane care se numește istorie Acum voi spune câteva cuvinte despre un punct foarte ciudat din teoria lui Guyot, și anume că el derivă ideea de timp din ideea de spațiu În acest sens, psihologii englezi cărora le reproșează au dreptate Ideea de timp nu numai că nu provine din ideea de spațiu, dar nici nu poate să provină din aceasta, deoarece depășește ideea de spațiu prin bogăția conținutului său și lărgimea zonei sale de aplicarea Nu numai că timpul nu este, după Guyot, ceva asemănător cu o a patra dimensiune a spațiului, ci, dimpotrivă, spațiul nu este în principiu altceva decât un caz special de simultaneitate Fără a intra în discuții detaliate despre aceasta, ne putem limita la o singură remarcă Potrivit lui Guyot, spațiul este "o imagine reală și vie", iar timpul este "un vis vag" (un concept întunecat); dar este posibil ca o idee care provine dintr-o idee clară și strălucitoare să se transforme brusc într-una plictisitoare și întunecată Desigur, acest lucru este imposibil, deoarece conținutul clar al ideii de spațiu, după ce a intrat în ideea de timp, ar rămâne cu siguranță clar în el; și întrucât, potrivit lui Guyot, timpul nu este altceva decât o dimensiune extraspațială, este evident că această modificare nesemnificativă a ideii de spațiu (adică, în loc de măsurătorile) nu numai că ar întuneca ideea de spațiu în nimic , dar, poate, i-ar oferi și mai multă luminozitate și claritate A Козловъ Prof Dr Ludwig* Stein, Leibniz și Spinoza, o contribuție la istoria dezvoltării filozofiei leibniziane La nouăsprezece ineditis la moșia lui Leibniz, Berlin XVI+ , Qui me non nisi editis novit, non novit este expresia de sine a lui Leibniz într-o scrisoare către Plaktsiy L Stein pune o epigrafă lucrării sale, subliniind principala poziție metodologică după care s-a ghidat în studiul relației lui Leibniz cu Spinoza și geneza propriei filozofii a lui Leibniz Publicând

acum ani două scrisori de la Leibniz despre Spinoza, L Stein a scris: care este îndreptată spre înlocuirea treptată completă a istoriei speculative printr-o metodă mai exactă Cercetările acestor savanți sunt ghidate nu atât de posibile relații de gândire (gedankliche Beziehungen) între filosofi individuali, cât de relații scrise reale (schriftliche Beziehungen), care pot fi indicate și documentate justificate" (Archiv fur Gesch d Philos , III B , i heft) Dezvoltând aceeași idee în această lucrare, L Stein spune că sterilitatea fostei metode de cercetare istorică și filosofică, unde ipotezele și construcțiile dialectice au jucat rolul principal, a fost de mult recunoscută; nesfârşite dispute chiar şi despre cele mai fundamentale întrebări, care au dat naştere unei întregi literaturi, au arătat lipsa de convingere a concluziilor la care se ajunge prin această metodă, precum şi unele constatări întâmplătoare, precum, de exemplu, descoperirea tratatului lui Spinoza despre Dumnezeu, omul iar fericirea lui, a răsturnat aceste concluzii, dezvăluind fragilitatea și metoda în sine "Și așa", spune Stein, "fără zgomot, dar cu o conștiință a scopului, se lucrează acum o mică mișcare în istoria filozofiei, al cărei scop este să introducă în istoria filosofiei acea metodă istorică, care cu rezultate atât de strălucite a fost introdus în istorie Ranke, iar centrul de greutate al căruia se află în cercetarea arhivistică Căutarea sistematică a materialelor noi în arhive și studiul dezvoltării treptate cu opiniile lor - acestea sunt cele două trăsături principale ale noului curent din istoria filozofiei, care are și un organ special - Archiv fur Geschichte der Philosophie, editat de însuși L Stein *) Întrebarea dacă Leibniz a fost "spinozist" a fost dezbătută timp de aproape două secole și tocmai a fost eșecul primelor încercări de a elucida relația dintre Leibniz și Spinoza - eșecul pe care Stein îl explică prin nesatisfăcătoarea vechii metode de istoria filozofiei - care l-a determinat pe L Stein să preia Această întrebare este despre mijloacele noii metode A arăta superioritatea metodologică a noii direcții pe un exemplu specific al unei vechi probleme controversate este sarcina pe care și-o propune L Stein *) Mier nota noastră despre cartea Reicne, Lose Blãtter aus Kants Nachlass, în cartea I "Încercare Philos şi PsycholD p din a doua secţiune ' Stein însuși formulează rezultatele esențiale ale cercetării sale în felul următor: "i) Leibniz s-a familiarizat relativ devreme cu numele și lucrările lui Spinoza și le-a studiat cu zel pe acestea din urmă chiar înainte de întâlnirea sa personală cu el;) conversațiile personale ale ambilor gânditori nu aveau nicidecum acel caracter inofensiv, așa cum descrie Leibniz; dimpotrivă, alături de anecdote, au atins și cele mai profunde probleme filozofice; h) din , pentru o perioadă de aproximativ trei ani, Leibniz a fost remarcabil de ocupat cu învățăturile lui Spinoza, fără să-i manifeste vreo rezistență sesizabilă, astfel încât această perioadă poate fi numită prietenoasă cu Spinoza;) în cele din urmă, Leibniz și-a creat propriul sistem, pe care l-a dezvoltat în opoziție completă și conștientă cu Spinoza, bazându-se pe Platon, Aristotel, Toma d'Aquino și cercetările microorganice; a privit acest sistem până la sfârșitul vieții ca pe un puternic bastion împotriva naturalismului lui Spinoza, periculos pentru religie" (p) Unele dintre aceste rezultate vor părea probabil destul de nesemnificative și lipsite de sens De fapt, Stein a dovedit, și nu fără persuasiune, că Leibniz auzise de Spinoza puțin mai devreme, era puțin mai interesat de învățătura lui, îl văzuse puțin mai des, a avut conversații mai serioase cu el, de altfel, despre mișcarea și dovada existenței lui

Dumnezeu, - în general, stătea mai aproape de Spinoza decât crede oamenii de obicei; toate acestea au fost într-adevăr dovedite, în principal din documente, deși, desigur, nu fără ajutorul diverselor ipoteze meschine Dar toate acestea au vreo semnificație decisivă în întrebarea pe care și și-a pus-o Stein? Întrebarea în acest caz este următoarea Filosofia lui Leibniz, fondatorul spiritismului modern, s-a dezvoltat într-o formă matură, după cum se știe, prin - , când Leibniz avea deja aproximativ de ani; cunoașterea sa mai apropiată cu Spinoza și studiul său asupra filozofiei acestuia din urmă, sistemul naturalismului mecanic, datează din - , adică pe vremea când Leibniz nu avea o viziune stabilită asupra lumii, din câte știm noi; Întrebarea este acum dacă Leibniz, în această epocă a schimbărilor și reschimbărilor sale, a fost, în expresia lui, un spinozist, adică adept al acelei doctrine pe care o cunoaștem Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE este din "Etica" lui Spinoza deja finalizată la acea vreme? Deoarece, în confesiunile sale ulterioare, Leibniz exprimă uneori că "odată ce s-a înclinat spre spinozism", întrebarea este, care dintre propozițiile esențiale și caracteristice ale sistemului lui Spinoza a recunoscut Leibniz și ce influență a avut aceasta asupra formării propriului său sistem ? Acesta este sensul acestei întrebări, cum ar trebui pusă din punctul de vedere al direcției căreia îi aparține L Stein Din păcate, nu găsim un răspuns la această întrebare în Stein; aproape că nici măcar nu este setat Descriind acea perioadă a dezvoltării lui Leibniz pe care Stein o numește "prietenoasă cu Spinoza", Stein indică de mai multe ori "supletea tonului" cu care vorbește Leibniz, acordul său cu aceste sau alte propuneri ale lui Spinoza, care, totuși, pur și simplu nu se încheie orice caracteristic lui Spinoza, extrase pe care Leibniz le-a făcut din Etică, despre abundența notițelor cu care a furnizat-o etc Pe lângă aceste împrejurări destul de nesemnificative, Stein subliniază și examinează în detaliu doar două cazuri concrete în care vede influența neîndoielnică a lui Spinoza Spinoza pe Leibniz; aceasta este problema naturii corpului și a mișcării și așa-numita dovadă ontologică a existenței lui Dumnezeu Ambele cazuri sunt luate și elucidate cu hotărâre fără succes și, în plus, dezvăluie la Stein o ciudată neînțelegere, ca să nu spunem ignoranță, a învățăturilor filozofice ale lui Leibniz În scrisorile lui Leibniz din - , consacrate analizei filozofiei lui Descartes, printre principalele obiecții la adresa acesteia din urmă se întâlnesc, printre altele, următoarele: imposibilitatea definirii corpului ca doar extensie, derivarea incorectă a legile mișcării și atunci este, în general, imposibil să se obțină legile mișcării într-un mod pur geometric Stein crede că aceste obiecții în Leibniz au fost, dacă nu trezite, apoi întărite de Spinoza; el subliniază că Spinoza, tocmai în aceste puncte, s-a răzvrătit brusc împotriva lui Descartes; că aceste obiecții se întâlnesc în corespondența dintre Spinoza și Tschirngau, pe care Leibniz o cunoștea și în care Spinoza exprimă opinia că este imposibil să derivăm a priori diversitatea lucrurilor din conceptul unic de extensie Dar despre aceasta trebuie remarcat faptul că nu știm exact ce anume de fapt și Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți au existat obiecții ale lui Spinoza împotriva mecanicii lui Descartes; În ceea ce privește derivarea diversității lucrurilor din conceptul unic de extindere, Leibniz a dovedit imposibilitatea acestui lucru încă din , în Confessi(c) naturae contra atheistas, înainte de orice cunoștință cu Spinoza; într-adevăr, nu ştim deloc când Leibniz ar fi gândit contrariul În al doilea rând, Stein trece cu vederea faptul că -

Leibniz a petrecut studii intense în matematică și mecanică, a cunoscut cei mai mari matematicieni ai timpului său, iar în , înainte de o întâlnire personală cu Spinoza, era deja inventatorul calculului diferențial; în consecință, nesatisfăcătoarea legilor carteziene ale mișcării Leibniz a putut observa, și chiar a observat, fără nicio îndemnare din partea lui Spinoza Stein este infirmat aici de faptele pe care el însuși le citează În acea scrisoare, care constituie singura sursă din care reiese clar că Leibniz a vorbit cu Spinoza, printre altele, despre mișcare (în L Stein, p), Leibniz spune: "Spinoza nu prea a văzut deficiențele lui Descartes ' legile mișcării; a fost surprins când am început să-i demonstrez că aceste legi încalcă egalitatea dintre cauză și efect Să trecem la al doilea punct, în care Stein vede influența lui Spinoza asupra lui Leibniz, o dovadă ontologică a existenței lui Dumnezeu După cum se știe, Leibniz admite pe deplin că conceptul de ființă cea mai perfectă implică în mod necesar ființa sa, întrucât ființa este una dintre perfecțiuni; dar, în opinia lui, este încă necesar să se demonstreze că cea mai perfectă ființă este posibilă, adică că conceptul său nu conține o contradicție internă, cum ar fi, de exemplu, care constă în conceptul de mișcare cea mai rapidă Această posibilitate nu a fost niciodată dovedită nici de Descartes, nici de cartezieni și, prin urmare, dovada lor a existenței lui Dumnezeu, după Leibniz, nu este suficientă Această obiecție apare de nenumărate ori în scrierile lui Leibniz, de altfel, într-o conversație cu cartezianul Eckhard în , iar Leibniz însuși a făcut în mod repetat încercări în cele mai variate moduri de a dovedi absența contradicției în conceptul de ființă cea mai perfectă - Întrebarea este dacă se poate vedea măcar o oarecare influență a lui Spinoza asupra lui Leibniz în acest sens punct? Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărţi L Stein înfățișează starea lucrurilor în felul următor: în timpul unei întâlniri personale cu Spinoza, Leibniz "a apărat cu cea mai mare ardoare presupunerea lui Descartes că există o ființă perfectă (quod ens perfectissimum existir) Dar ce schimbare a avut loc în cele patru luni dintre conversațiile cu Spinoza și Eckhardt! Acum respinge complet dovada carteziană, deoarece Descartes a construit-o pe conceptul de cea mai perfectă ființă Ce formulă de probă oferă el în locul celei respinse? Și iată una: O ființă, căreia îi aparține existența în esență, există în mod necesar; Dumnezeu este o ființă Și etc , prin urmare, Dumnezeu există în mod necesar Această dovadă coincide aproape textual cu cea pe care Spinozh, cu mai bine de zece ani înainte, a expus-o în scrisorile sale către Chr^ Huygens" (p ; cursive ale autorului) Din aceasta Stein deduce că aici Leibniz stătea "pe pământul spinozismului" (p); Și că a văzut insuficiența formulei carteziene datorită influenței personale a lui Spinoza (p) Recunoaștem că ni se pare chiar ciudat cum a fost posibil* să distorsionăm fapte care sunt complet evidente într-o asemenea măsură Starea de fapt "documentară" este următoarea În timpul întâlnirii lor de la Gaga, Leibniz i-a citit lui Spinoza dovada sa de "quod ens perfectissimum existir" (este publicată în anexele lui Stein, p , și în colecția lui Gerhardt, vol VII, p); scopul său este să dovedească tocmai premisa căreia îi lipsea lui Descartes, adică că toate perfecțiunile sunt compatibile, compatibile între ele (composibiles sunt omnes perfectiones), din care Leibniz derivă posibilitatea subiectului tuturor perfecțiunilor (datur ergo subjectum omnium perfectionum, sive ens perfectissimum) Apoi, într-o conversație cu Eckhard, expusă de însuși Leibniz (colecția lui Gerhardt, vol I, p și urm), acesta din urmă dovedește insuficiența argumentului cartezian o ființă Ens perfectissimum; Pentru aceasta,

Leibniz îl aduce mai întâi într-o formă mai concisă - exact cea pe care am dat-o mai sus în extrasul din Stein (mihi vero videri hoc argumentuni reddi posse compendiosius, sublata perfectionum mentione, si scilicet sic argumentemur: Ens, de cujus essentia est) existentia și etc); şi apoi obiectează: se poate îndoi dacă fiinţa contradictorie nu conţine în sine, esenţei căreia îi aparţine Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE existență vie (respondeo, dubitari posse, an Ens, de cujus essentia est existentia, non implicat contradictionem) și, în consecință, rămâne de demonstrat posibilitatea unui astfel de concept (superest ergo, ut ostendamus, talem conceptum possibilem esse) Atunci aceeași obiecție se ridică împotriva primei formule a dovezii, bazată pe conceptul de ființă cea mai perfectă Astfel, atitudinea lui Leibniz față de dovada carteziană a existenței lui Dumnezeu este literalmente aceeași, atât la o întâlnire cu Spinoza, cât și la o conversație cu Eckhard Leibniz nu numai că nu "stătea pe terenul spinozismului", dar a îmbrăcat argumentul lui Descartes în forma dată lui de Spinoza doar pentru a-l infirma cu atât mai evident Între timp, presupusa schimbare a lui Stein în atitudinea lui Leibniz față de dovezile ontologice este dată ca un argument decisiv în favoarea influenței profunde a lui Spinoza asupra lui Leibniz în această eră În același mod, indicațiile mai generale ale lui Stein sunt complet de nesuportat, parcă sub influența unei întâlniri cu Spinoza, în prima oară a șederii sale la Hanovra, Leibniz a avut o viziune mecanică asupra fenomenelor naturii, de parcă el, sub influența "Eticii dovedite printr-o metodă geometrică", a exprimat următorul e arată ca, de exemplu, într-o scrisoare către Conring: "fizica este la fel de înțeleasă, pe atât de redusă la geometrie Știința naturii (philosophia natuíalis) este nimic altceva decât, ca să spunem așa, matematică concretă", etc etc (L Stein, p -) Aceasta este o serie întreagă de neînțelegeri semnificative În primul rând, între viziunea matematică asupra lumii și metoda demonstrației, așa cum este aplicată în Etica lui Spinoza, există o diferență enormă: nu există nimic "matematic" în sensul propriu în Etică; iar Leibniz a înțeles perfect această diferență În al doilea rând, deși Leibniz a insistat în mod constant, încă de la început, asupra necesității unor dovezi riguroase ale lui ii și forma, el, ca și Descartes, nu a apreciat niciodată foarte mult însăși metoda de argumentare pe care Spinoza a numit-o geometrică În al treilea rând, metoda "geometrică" nu este nicidecum o trăsătură originală a lui Spinoza, ci a fost o metodă foarte comună de demonstrare în secolul al XVII-lea în general; apropo, Leibniz, deja în primele sale scrisori și scrieri, cu mult mai devreme decât cunoștința lui reală cu Spinoza, dă adesea un exemplu, într-un oarecum ironic * Biblioteca Runiverse PREZENTARE GENERALĂ knpg tone, al unui anume Abdias Trey, care a expus fizica aristotelică prin metoda geometrică, pentru ca nu numai cartezienii să se laude cu această metodă - ne soli cartesiani geometrica methodo gloriarentur În cele din urmă, una dintre cele mai timpurii idei ale tânărului Leibniz a fost, după cum se știe, ideea sa despre o știință universală și o metodă universală, scientia generalis și calculas universalis, dintre care el considera geometria și algebra însăși ca fiind o specialitate caz Într-un cuvânt, nu poate fi vorba de vreo influență în atitudinea de mai sus a lui Spinoza asupra lui Leibniz Este și mai adevărat atunci când este aplicat la viziunea mecanică asupra lumii a lui Spinoza, a cărei influență, potrivit lui Stein, s-a reflectat în Leibniz Spinoza nu a fost nici singurul și nici măcar cel mai caracteristic reprezentant al acestei tendințe Explicația mecanică a lumii a fost sloganul întregului secol al XVII-lea; a fost

plasat pe un teren științific sănătos de lucrările celor mai mari gânditori ai secolului al XVII-lea, Galileo, Descartes, Boyle, Hooke, Huygens, ca să nu mai vorbim de o mulțime de reprezentanți mai puțin cunoscuți ai științei din acea vreme Spinoza nu a luat parte direct la această mare mișcare științifică a secolului al XVII-lea, care a creat știința matematică modernă Leibniz nu numai că a cunoscut și înțeles această mișcare științifică cu mult înainte de orice cunoaștere cu Spinoza, dar încă din a construit pe principii pur mecanice un întreg sistem al lumii, în felul Principia philosophiae a lui Descartes - în Hypothesis physica nova; Leibniz a aderat la principiul unei explicații mecanice a proceselor concrete ale naturii și a cerut întotdeauna, până la sfârșitul vieții sale, să nu-l schimbe niciodată; Originalitatea lui Leibniz constă în faptul că, în același timp, a văzut în legile mecanice și, în general, în toate legile fundamentale ale naturii un oportunitate imanentă, aplicând acest principiu cu o inteligență remarcabilă chiar și în dovezile pur matematice ale teoremelor fizice (pentru de exemplu, teoreme ale opticii) Dar această ultimă împrejurare nu are nicio semnificație în întrebarea de față, întrucât Leibniz, atât înainte, cât și după cunoașterea lui Spinoza, a dat lumii într-o formă sau alta o semnificație teleologică generală, păstrând în același timp pe deplin caracterul mecanic al fenomenelor și proceselor sale concrete ; amintiți-vă expresia tinerească Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Soția lui Leibniz: lumea este horologium Dei Într-un cuvânt, Spinoza nu a jucat absolut niciun rol în viziunea mecanică a lui Leibniz: Leibniz l-a luat din mișcarea științifică a secolului al XVII-lea, a cărei el însuși a fost unul dintre cei mai mari reprezentanți Astfel, ajungem la concluzia că L Stein nu a făcut nici un pas spre rezolvarea problemei relației dintre filozofiile lui Leibniz și Spinoza Ca urmare, capitolul despre geneza doctrinei monadelor își pierde și el din semnificație, datorită unei acoperiri complet incorecte a acestei probleme Dacă L Stein consideră că există un gol în istoria cunoscută a dezvoltării lui Leibniz care poate fi umplut doar prin asumarea influenței lui Spinoza (pp -), atunci acest decalaj se datorează parțial faptului că istoria a dezvoltării lui Leibniz a devenit subiect de studiu abia recent - parțial pentru că avem material relativ sărac din acea epocă în care viziunea lui Leibniz asupra lumii se maturiza liniștit și treptat, parțial - și în principal - prin faptul că Stein, în studiul său, a pierdut din vedere doi dintre cei mai esențiali factori care au influențat formarea sistemului Leibniz: aceasta este fizica matematică (în sensul cel mai larg) a secolului al XVII-lea și ideile lui Leibniz despre știința universală și metoda universală Cum ar putea Stein să nu se gândească la următoarea întrebare: oare Leibniz, a cărui minte puternică deținea toate cunoștințele timpului său și se străduia să aducă totul în armonie, ar putea nervul vital al științei epocii sale și propriul său vis cel mai intim să treacă fără un urmă pentru filosofia lui? Cum ar trebui, deci, să răspundem la întrebarea dacă Leibniz a fost "spinozist"? În primul rând, Leibniz nu a fost niciodată un adept complet al viziunii despre lume a lui Spinoza, iar aceasta din urmă nu a fost niciodată un "moment de tranziție necesar" în dezvoltarea lui Leibniz; asa, cel putin, este concluzia din toate datele directe si indirecte cunoscute de noi Între timp, Leibniz vorbește despre sine că la un moment dat s-a înclinat spre spinozism; în scrisorile sale el spune destul de des că este de acord cu multe dintre opiniile și dovezile lui Spinoza Se pune întrebarea, în ce măsură și în ce direcții "a tins Leibniz către spinozism"? Nu avem date directe, "documentare" pentru a rezolva

această problemă Dar în primul rând Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE În cele din urmă, știm spre ce laturi ale spinozismului probabil nu s-a înclinat Leibniz Într-o scrisoare către Justel, scrisă la un an după moartea lui Spinoza, Leibniz numește "paradoxale" printre altele următoarele opinii ale lui Spinoza: că Dumnezeu gândește, dar nu are nici rațiune, nici voință, că totul se întâmplă cu o necesitate fatală, că Dumnezeu nu acționează după un scop, dar după necesitatea naturii etc Acestea sunt aceleași propoziții pe care Leibniz le consideră că decurg din filosofia lui Descartes și la care obiectează constant în scrisorile sale referitoare la aceeași perioadă Este ușor de observat că aceasta este exact cealaltă latură a filozofiei lui Spinoza, care a contrazis cel mai puternic viziunea teleologică asupra lumii a lui Leibniz, unde Dumnezeu este văzut ca cea mai înaltă minte, începutul regularității și oportunității, o substanță spirituală care produce și aranjează lume, ca un întreg armonios e, o viziune care în diferite forme trece prin toate perioadele filosofiei lui Leibniz Aici, deci, Leibniz nu a fost adeptul lui Spinoza În al doilea rând, mai târziu, când lui Leibniz i s-a reproșat "spinozism", el a susținut constant un punct al filozofiei lui Spinoza și a obiectat că tocmai monadele au distrus învățătura lui Spinoza și că Spinoza ar avea dreptate dacă nu ar exista monade Ce este distrus de monade? Negarea independenței ființelor finite, doctrina că ele nu constituie decât determinări trecătoare ale Divinului Nu a fost oare Leibniz la un moment dat un adept al tocmai acelei laturi a spinozismului, de care a tratat mai târziu cel mai delicat și mai pasional? Aceasta este o presupunere foarte probabilă Apoi, în consecință, Leibniz și-a imaginat pe Dumnezeu ca o substanță unică (dar, conform concepției sale de bază, Substanță-Rațiune), ale cărei definiții trecătoare (gândurile) sunt esența ființelor finite, lipsite de independență, substanțialitate Urmele unei astfel de vederi sunt clar vizibile în Discours de la métaphysique din *, în care filosofia lui Leibniz este deja stabilită în general; există o reflectare a acesteia chiar și în Monadologie **), ultimul dintre *) de exemplu § XIV: "Substanțele create depind de Dumnezeu, care le păstrează și chiar le produce continuu printr-un fel de emanație, așa cum ne producem gândurile* mier Vezi și § XXVIII, definițiile substanței în § VIII și multe altele Prietene **)-cf §■ Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE publicaţiile lui Leibniz Și într-adevăr, Leibniz a putut depăși această latură a spinozismului în cele din urmă și într-un sens pozitiv numai atunci când a elaborat pe deplin conceptul de substanță individuală - monada, deși Leibniz a început să se răzvrătească împotriva unei astfel de învățături foarte devreme, ca aceeași scrisoare către Justel , la care am arătat deja, arată subliniat mai sus Desigur, "ar putea exista şi alte prevederi din învăţăturile lui Spinoza despre cunoaştere, despre afecte, cu care Leibniz a fost de acord; dar nu avem suficiente date pentru a le determina, iar acest lucru nu este decisiv în întrebarea pe care o investigăm Ne-am oprit așadar cu atât de amănunte asupra cărții lui L Stein, pentru că el este unul dintre cei mai importanți reprezentanți în acea direcție din istoria filosofiei, purtătorul de cuvânt al căruia este Archiv für Geschichfe der Philosophie; Din păcate, întregul jurnal al lui Stein suferă considerabil de neajunsuri Citind cartea lui Stein, care dezvăluie, fără îndoială, la autor o foarte mare erudiție, se simte adesea cât de des în ea se uită scopul cercetării în spatele "metodei", iar uneori pur și simplu amestecat cu etapele preliminare ale dezvoltării materiei prime Am subliniat mai sus ipotezele metodologice ale lui Stein: și în ele multe ridică îndoieli Este

posibil ca meritele științifice ale lui Ranke să se bazeze doar pe faptul că era tânăr lucrând la material "de arhivă" și "cercetarea arhivistică" este într-adevăr atât de importantă pentru o nouă direcție în istoria filozofiei? Cu siguranță, de îndată ce acest material "de arhivă" va fi publicat, de îndată ce ineditul va deveni editat, va dispărea și latura esențială a metodei? Și apoi, până la urmă, din arhive este încă foarte departe de știință, ca de la temniță la cer În plus, dorința de a studia schriftliche Beziehungen în loc de gedanklichc JBeziehungen trece foarte des în Stein în uitarea completă a acestuia din urmă, într-o comparație meschină a cuvintelor individuale, fragmente de fraze, adesea fără nicio legătură cu ceea ce sta înainte și după, ca să nu mai vorbim legătura cu întreaga viziune a gânditorului sau direcția vârstei sale; de aceea se întâmplă ca Stein, punându-și drept scop cercetarea microscopică, să facă o mulțime de greșeli, uneori grosolane, în aceleași fleacuri Exprimând disprețul față de ipoteze, care, desigur, constituie sufletul oricărei cercetări, Stein de fapt Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE recurgând în mod constant la o serie întreagă de ipoteze mărunte, de multe ori chiar construindu-le una peste alta, ca și case de cărți În loc de o încercare de a investiga dezvoltarea gândirii filosofului, întâlnim o înșiruire minuțioasă pe un fir cronologic de fapte mici și fraze individuale; Stein subliniază o serie de propoziții complet* neimportante pe care Leibniz le-ar fi împrumutat acum de la un scolastic, acum de la altul și, între timp, trece cu vederea toată influența asupra filozofiei lui Leibniz a cercetării sale științifice sau repetă cu încăpățânare în diferite locuri că Leibniz a fost îndepărtat din biserica lui Spinoza prejudecățile sunt un neajuns de care Leibniz a suferit foarte puțin Cultul fleacurilor de dragul fleacurilor, faptului de dragul faptului și chiar metoda de dragul metodei, duce inevitabil la faptul că importantul pierde orice distincție față de neimportant Este remarcabil faptul că cel mai bun loc din cartea lui Stein este acolo unde el investighează istoria originii termenului de monada la Leibniz; Stein dovedește foarte temeinic și nu fără inteligență că acest termen a fost împrumutat de Leibniz nu de la J Bruno, nu de la Nicolae de Cuza, ci de la pr M van Belmont, pe la mijlocul anului ; împrumutul viza doar cuvântul și nimic mai mult În consecință, acest fapt de a împrumuta în mod decisiv termenul nu lămurește nimic în doctrina monadei, așa cum recunoaște însuși Stein Între timp, această întrebare terminologică a fost clarificată ireproșabil, chiar și elegant din punct de vedere al metodei Dar astfel de exerciții metodologice pe chestiuni nesemnificative sau chiar complet inactiv (fenomen, din păcate, prea des întâlnit în știința istorică și filologică modernă), nu este ceea ce francezii numesc minauder dans le vide? V Preobrajenski M I Karinekiy Anaximandru infinit SPb gr p Interesul monografiei științifice prof Karinsky este departe de a fi epuizat explicând subiectul indicat în titlul său Îndreptându-se spre scopul său principal, el exprimă multe observații foarte valoroase despre înțelegerea infinitului de către alții: cei mai vechi gânditori, astfel încât, conform monografiei sale, se poate urmări aproape fără întrerupere soarta acestui concept al lui Fg Thales până la Aristotel inclusiv În ceea ce privește natura fazelor - Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE a operei în cauză, atunci trăsătura sa distinctivă este independența sa deplină Autorul cunoaște o singură autoritate, mărturiile celor mai vechi scriitori (Aristotel, comentatorii săi și doxografii de mai târziu) și își dezvăluie viziunea asupra infinitului

lui Anaximandru într-o serie întreagă de analize istorico-critice magistrale ale acestor mărturii Cu toate acestea, el nu ocolește în niciun caz sursele "a doua", ci le tratează întotdeauna critic, uneori completându-le, alteori corectându-le, alteori respingându-le complet Călăuzit de un tact științific corect, autorul își începe cercetarea de la cele mai simple, din acea "latură a doctrinei infinitului a lui Anaximandru, a cărei explicație nu are nevoie de referire la celelalte opinii ale sale" Și anume, el arată că Anaximandru a privit originea a tot de la început, ca pe un proces de separare (și nu rarefacție și compactare - aceasta este punctul de vedere al unui alt grup de fizicieni), iar separarea pentru el nu era un termen abstract, deoarece "Ideea separării a fost realizată de el în mod consecvent și puternic chiar și în detaliile procesului de formare a lumii De aici, desigur, a rezultat că "infinitul cumva din timpuri imemoriale conține, conține în sine acea diversitate de calitate, din care constă lumea", că este, așadar, una, deși capabilă să se descompună în multe, sau, exprimată în ceea ce privește Aristotel, o singură parte complexă și egală, i e complet omogen, ca urmare a amestecului perfect al ingredientelor sale, fiind (εν σύνθετον, ¿¡χοιομερές) Combinația în gândire de omogenitate și compozit (tm) oferă o idee despre medie, intermediară între calitățile (elementele) ființei sau - din nou în termenii lui Aristotel - a "intermediarului dintre elementele corpului" Și întrucât, potrivit lui Aristotel, în sistemele lumii antice, ideea compoziției primului principiu a fost de fapt combinată cu înțelegerea acestuia ca substanță intermediară între foc și aer, la fel ca ideea de simplitatea începutului, cu înțelegerea ei în sensul substanței mijlocii dintre aer și apă; apoi, în opinia autorului, trebuie să ne gândim că Anaximandru privea infinitul, ca la "o substanță mijlocie între foc și aer" Gândind pe bună dreptate că "o explicație a concepției lui Aristotel despre infinitul lui Anaximandru poate, în acest caz, să atingă completitatea dorită, eliminând orice nedumerire, Biblioteca Runiverse RECENZIE carte când se va numi numele reprezentantului (necunoscut până acum) al "doctrinei" mediei simple, adică intermediar între aer și apă, autorul unei serii de presupuneri complexe și pline de duh ajunge la asimilarea acestei învățături de către Archelaus, iar în ochii lui Archelaus vede o corectare logic necesară a înțelegerii necritice a începutului lui Anaxagora în sensul de "amestecare" Ieșirea rezultată, de ex că infinitul lui Anaximandru, spre deosebire de începutul simplu al lui Archelaus, era intermediar între foc și aer, o parte egală a ființei compuse și că, în consecință, nu se poate vorbi, așa cum fac majoritatea istoricilor filosofiei (Schleiermacher, Brandis, Zeller, Hathorp), despre nedeterminarea lui Anaximandrov infinită în sensul lipsei sale totale de calitate - această concluzie autorul o confirmă indirect apoi analizând dovezile lui Teofrast După ce a finalizat astfel elucidarea unei părți a întrebării, și anume, viziunea lui Anaximandru asupra naturii infinitului, autorul trece la cealaltă parte a acesteia și, cu o mână fermă, în câteva mișcări convexe, conturează doctrina mișcării perpetue a lui Anaximandru în infinit şi în însăşi infinitul său Și mai presus de toate, alături de Teichmüller, el determină sensul termenului "mișcare" folosit în mărturia lui Anaximandru despre infinit în sensul mișcării spațiale sau de rotație Cu toate acestea, el nu găsește deloc posibil să afirme, împreună cu Teichmüller, că infinitul în întregime este cufundat în procesul mișcării de rotație și este îmbrățișat de o singură mișcare El susține mult mai puțin, și anume că, potrivit lui Anaximandru, "mișcarea de rotație a cerului (a noastră, precum și a altor lumi) se referă la

mișcarea veșnică, este inclusă în alcătuirea ei", sau, cu alte cuvinte, actele de " mișcarea de rotație, care generează și distruge lumi, trebuie să se refere la acte de mișcare perpetuă Dintr-o comparație a doctrinei lui Anaximandru despre mișcarea perpetuă cu doctrina sa, la fel de neîndoielnică, a limitărilor (spațiale și temporale) ale noastre, precum și ale tuturor celorlalte lumi, prof Karinsky trage o concluzie subtilă și plină de duh din doctrina lui Anaximandre "despre nenumăratele lumi, a căror viață fantezică trebuie să umple eternitatea", și mai departe, despre infinitatea spațială a începutului, postulată de etern alternarea lumilor Aristotel s-a uitat la "prietenul" în schimbare Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE despre "dezvoltarea din diverse" mișcări perpetue, era în ochii lui Anaximandru Prietenul lumii al lui Anaximandru, ca unele părți ale infinitului, "atât de zdrobite în întregime, de mișcarea succesivă a proceselor de formare a lumii din ce în ce mai departe în adâncurile infinitului său" Acesta este, în termeni generali, conținutul monografiei prof Karin-skago Determinând în concluzie sensul doctrinei infinitului a lui Anaximandru, autorul, printre altele, spune că iată că ne aflăm "la sărbătoarea marii descoperiri a infinitului ființei", a cărei lumină a dat o mare satisfacție conștiinței gânditoare a acelei epoci Ni se pare că munca mult învățată a autorului asupra istoricului modern al filosofiei ar trebui să facă o impresie similară În fața ei, în istoria Chestiunii Anaximandru a domnit un haos inimaginabil Chiar și cunoscătorii problemei au fost adesea încurși în contradicții, ca să nu mai vorbim de nespecialiști care, în interpretările lor ale filozofiei lui Anaximandru, ajungeau uneori la absurdități pozitive și la autocontradicții Contradicțiile autorului sunt rezolvate, confuzia dispare, haosul este luminat și, probabil, monografia lui aruncă lumină în zona întunecată a întrebării noastre nu mai puțin strălucitoare decât cea cu care, conform interpretării sale, descoperirea lui Anaximandru însuși a luminat gândire străveche Aceasta nu înseamnă însă că concluziile venerabilului profesor sunt la fel de solide peste tot Înțelegerea sa a infinitului lui Anaximandru în sensul de a fi unul, compus și egal, deducerea sa a infinitului primului principiu din doctrina mișcării perpetue, interpretarea sa a infinitului ca fiind exact spațial - toate acestea, în opinia noastră, sunt ferm fundamentate și ar trebui să intre în știință ca propoziții incontestabile Dar este foarte îndoielnic că Anaximandru a găsit în infinitul său acea certitudine calitativă pe care autorul i-o asimilează - că vedea în ea "un corp intermediar între foc și aer" Ceea ce ne frapează în discuțiile ample ale autorului pe acest subiect (-) este o împrejurare: el are o masă de considerații indirecte, foarte subtile și pline de duh, și nici un singur argument decisiv, de nerefuzat, nici o singură dovadă clară care să nu poată fie înclinat și el și în opus ^Ţp^gry În special, ne întrebăm cum autorul, Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărţi de obicei foarte sensibil la anacronisme, în acest caz vede, după părerea noastră, un anacronism indubitabil: suntem întru totul de acord că "un filozof care l-a avut în față doar pe Thales cu învățătura lui despre originea tuturor lucrurilor din apă, cu greu s-ar fi întâmplat lui să demonstreze că niciun aer sau foc nu pot fi principiile infinite ale ființei" (p); dar este mai probabil ca acest filozof să înceapă să demonstreze identitatea începutului cu a fi intermediar între foc și aer? Apelul la ideile de foc și aer în acest din urmă caz, desigur, nu este deloc mai clar decât în primul și tocmai pentru că acei "alți filosofi" ( ), care au considerat elementele indicate drept începuturi, au nu a fost încă Desigur, nu suntem

înclinați să credem că remarca noastră ar echilibra în vreun fel considerațiile complexe ale autorului; dar credem că este suficient să ne abținem de la o înlocuire grăbită cu o nouă viziune asupra primei, conform căreia infinitul lui Anaximandru în termeni calitativi a fost începutul unei nedefinite, cu atât mai mult cu cât această viziune, până pentru ultima dată , găsește sprijin printre istoricii competenți (Zeller, Windelband) În orice caz, ni se pare că părerile prof Karinsky în această problemă necesită revizuire În concluzie, observăm că monografia luată în considerare, ca și alte lucrări ale aceluiași autor, este prezentată cu o acuratețe exemplară: își exprimă judecățile cu reținere și le formulează întotdeauna cu strictețe, ceea ce, totuși, uneori, mai ales în cazurile de nehotărâre a propoziție, implică o oarecare abstractizare și greutate a prezentării Dacă adăugăm la aceasta specialitatea subiectului, care ne obligă involuntar să înglobăm grăuntele gândirii într-o înveliș dur de terminologie specială, atunci vom înțelege cu ușurință că cartea sa nu poate fi clasificată ca disponibilă publicului Numai un specialist îl va citi, dar chiar și un specialist va găsi în el o mulțime de lucruri noi și instructive Alexey Vvedensky O Plumaeher DerKampf um'sUnbewusste Nebst einem chronologischen Verzeichniss der Hartmann-Litteratur - Zweite Auflage Leipzig Madame Plumacher și-a propus obiectivul de a se apăra împotriva atacurilor Biblioteca "Runivers" recenzie de carte nicio critică a principiilor de bază ale filozofiei inconștientului, fără a atinge consecințele lor practice, care sunt tratate de cealaltă lucrare a ei: "Der Pessimismus in Vergangenheit und Ge-genwart" Autorul are o părere neobișnuit de înaltă despre inovațiile filozofice ale lui Hartmann: "precum creștinismul nu a fost o încălcare a legii, ci împlinirea ei, tot așa și filosofia inconștientului își poate spune că pentru prima dată (!?) a făcut posibilă împlinirea științei, deoarece numai înțelegerea naturii materiale ca spirit inconștient a completează înțelegerea științifică a lumii" (ιοί) Madame Plumacher își prefațează scuzele cu observația că nu ia sub protecția ei acordul absolut al construcțiilor lui Hartmann cu realitatea, ci doar latura lor logică: să fie doar filosofia aparențelor, ea poate fi totuși cea mai înaltă formă de cunoaștere filozofică Astfel, autorul refuză să lupte împotriva acelor atacuri care sunt făcute din punct de vedere al criticii și al scepticismului Apărarea vizează înțelegerea de către Hartmann a celor trei teze principale, din care, ramificându-se, decurg toate celelalte: i, conceptul de inconștient ca subiect, determinat de predicatele (atributele) inseparabile ale voinței și conținutul-reprezentare a acesteia; , conceptul de inconștient ca sursă a conștiinței și h, conceptul de inconștient ca esență și fenomen - o distincție care, potrivit doamnei Plumacher, este prea des trecută cu vederea de criticii lui Hartmann Oponenţii cu care are de-a face autorul sunt împărţiţi de el în trei categorii: primele sunt cei care procedează din punct de vedere Schopenhauer, făcând din voinţa inconştientă sursa reprezentării; dar filosofia lui Schopenhauer este doar o "filozofie imperfectă a inconștientului", căci "apariția intelectului cu bogăția sa infinită de forme de gândire și perspectivă, formând lumea, ca reprezentare, dintr-o simplă, uniformă ca formă și conținut va este de neconceput " A doua categorie aparțin hegelienii, care atribuie conștiința voinței și o consideră doar o formațiune secundară; ei oshi- lateral dă ideii o energie internă, care în general ar trebui ar face imposibilă unirea ideii logice cu voința alogică A treia categorie este formată din teiști și Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărţi materialişti; Autorul tratează atât subiectele, cât

și altele cu o antipatie nedisimulata, mai ales față de materialiști, nestingheriți de expresii dure În primul rând, el reproșează imposibilitatea de a explica inconștientul în natură din ideea unei ființe supreme absolute și conștiente; a doua este imposibilitatea retragerii conștiinței din activitatea materiei ~ Nu este nevoie să analizăm în detaliu opera doamnei Plumacher Este suficient să spunem că la fiecare pas atenția este lovită de erori și sofisme, adesea foarte grosolane Un exemplu caracteristic îl găsim în modul în care autorul apără unul dintre principiile fundamentale ale filozofiei inconștientului, de a cărui putere depinde însăși existența sistemului Întrebarea este dacă nu există o "reprezentare inconștientă" - contradicho in adjecto Pentru a stabili principiul vacilantei, autorul recurge la următoarea metodă: constatând că neînțelegerea depinde de înțelegerea reprezentării în sensul restrâns al conceptului psihologic, dă o definiție a "reprezentării în sens larg" "Reprezentarea este așezarea a ceva prin altceva" ( ) Lăsând deoparte inadecvarea formală a definiției, găsim aici clar exprimată ideea că reprezentarea este interacțiunea necesară a doi factori: cel reprezentat și cel care reprezintă Direct pentru acesta ar trebui să fie un exemplu: "dacă - presupunem imposibilul posibil - un orb și un surd joacă pe o scenă în fața unei săli goale, atunci aceasta nu va înceta să fie o "performanță" pentru că nu au public pentru care, ca subiect, ar fi obiecte" Bineînțeles că nu se va opri, pentru că aici performanță înseamnă performanță! În același timp, autorul uită că este încă prezent la această reprezentație ca spectator invizibil, alături de cel căruia îi informează despre existența sau posibilitatea sa Pe aceeași pagină găsim următoarea chintesență a absurdului: "simple reprezentare este un concept mai larg decât reprezentarea conștientă și semnifică pur și simplu ceva pus înaintea ei înșiși; cuvântul "sine" poate desemna aici la fel de bine un subiect care se află în însuși conținutul reprezentării, precum și un subiect conștient care pune reprezentarea care a ajuns la conștiință ca ceva pus înaintea lui Acest joc poate fi continuat până la Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE ambiguitate: întrucât reprezintă un subiect care se află în reprezentarea însăși, atunci ceea ce reprezintă devine reprezentarea sa, în care trebuie să existe și un subiect căruia i-ar putea fi atribuite predicatele etc Acest lucru poate fi evitat doar printr-o excludere completă a subiectul reprezentativ; dar atunci definiţia reprezentării trebuie să fie diferită, iar din punctul de vedere al teoriei cunoaşterii, chiar imposibilă Nu mai vorbim despre faptul că o reprezentare, luată independent de conținutul ei și totuși considerată nu ca un proces psihologic, este o fantomă Dintre celelalte greșeli, contradicții și paralogisme ale autorului, să ne referim și la interpretarea fantastică a procesului mental în timpul apariției conștiinței de sine (p); la respingerea scolastică a remarcii potrivite a lui G P Weigold (p); la curioasa obiecție a lui Volkelt (p o); în sfârșit, la o încercare de justificare a intervenției teleologice a inconștientului în viața naturii (pp și), și nu câștigăm nimic din faptul că natura este și o modificare a spiritului, întrucât seria cauzală nu este încălcată numai în regiunea transcendentală, dar în fenomenul pentru cercetător trebuie încălcat Cartea este însoțită de un index al literaturii lui Hartmann și de două anunțuri: despre cea de-a zecea ediție a Filosofiei inconștientului și despre Estetica lui Hartmann Acesta din urmă este promovat de optsprezece fragmente laudative din diverși autori și publicații B Nikolaev P Serebryakov Doctrina mișcărilor mentale în aplicarea artei scenice Moscova pagini

Potrivit autorului, "există o relație profundă între scenă și psihologie"; "Artistul trebuie să se familiarizeze cu legile psihologiei" Merită reproș artiștii care, "înfățișând pe scenă diverse manifestări ale spiritului uman, vor în același timp să se emancipeze de știința, care studiază legile vieții mentale" Lucrarea de față înseamnă, "prin apropierea psihologiei de arta scenei, a da o teorie mai mult sau mai puțin sistematică a interpretării dramei pe scenă" Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Ni se pare că autorul exagerează prea mult importanța psihologiei pentru spectacolul scenic "Legile psihologiei, teoria științifică a expresiilor faciale" nu sunt foarte de încredere; "descoperirile recente în domeniul psihiatriei și psihofiziologiei" sunt atât de nesemnificative încât un artist cu greu le poate folosi Intuiția scenică acum și în viitor joacă rolul principal Fragmentarea extremă a informațiilor oferite de autor indică inconsecvența părerii sale "că teoria spectacolului dramatic se poate baza pe principiile psihologiei experimentale (!)" (cel puțin în starea ei actuală) C Mai înalt Testarea experimentală a metodelor psihofizice în zona simțului spațial al retinei Dorpat În psihofizică, pentru a determina relația dintre excitație și senzație, din cele mai vechi timpuri au fost folosite diverse metode: metoda erorilor medii, a cazurilor adevărate și false, metoda diferențelor abia sesizabile și, cel mai recent, metoda excitațiilor duble și metoda multiplilor Fiecare dintre aceste metode are propriile sale merite și dezavantaje Scopul pamfletului domnului Guiguier este de a determina relațiile lor reciproce Pentru aceasta, a ales să studieze simțul spațial al retinei ochiului, deoarece în această zonă suntem cel mai eliberați de diverse condiții de interferență care sunt inevitabile în alte zone: influența oboselii și adaptări ale organului, fenomene contrastante în câmp de excitație luminoasă etc E Chelpanov Biblioteca "Runivers" ANEXA I Pliant bibliografic) I Cărţi noi legate de filozofie Aleksiev, P S , Dr - Despre beţie Cu o prefață de gr L N Tolstoi "De ce se intoxică oamenii?" Editura "Rus Gânduri" M p exemplare p Astafiev, I E - Din rezultatele secolului, cu anexa literelor "Evreiul și Rusia" M VP-|" p de exemplare p B Chuiko Revizuirea jurnalului "Ode Foaie ", nr Din cronica publică "Greutate Ebr ", iunie, p - Bazhenov, H N - Regiunea și limitele sugestiei M p exemplare Bellamy, E - Secolul viitor Roman, trad din engleza L Gay Cu un portret și facsimil al autorului Ed al -lea SPb IP - de exemplare frecare Bellamy, E - Într-o sută de ani Roman sociologic, trad θ Zinina, ed al -lea, adică îmbunătățită SPb p exemplare frecare Bekhterev, V - Clasificarea bolilor mintale (din *) Vezi anexa II la cartea a VII-a "B F și P ", p - z Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKIY, prelegeri despre psihiatrie privată la Universitatea din Kazan) Kazan de pagini de exemplare, Bizet, A - Dezvoltarea istorică a simțului naturii Pe D Cutia Nevsky Ed "Rusă Bogatie* SPb p exemplare frecați Blackie, J St - Autoeducare mentală, fizică și morală Sfaturi pentru tineri a -a rusă ed Pe I Paulson SPb cop "Știri*, nr Belyaev, A - Eseuri despre viața intelectuală modernă Harkov Belyaev, D - Eseul lui Aristotel despre structura statală a Atenei Kazan pagini de exemplare Vasiliev, A - Din istorie, şi filosofie Conceptul de număr întreg pozitiv Kazan pagini, de exemplare Vvedensky, A - Credința în Dumnezeu, originea și fundamentele ei O soluție pozitivă a problemei în legătură cu studiul istoric și critic al acesteia în secolul curent M p exemplare Gilyarov, A N - Surse despre sofisti Platon ca martor istoric Experiență de critică istorică și filozofică I Metodologie şi mărturii despre filosofi (Iv "Univ gIzv " -) Kiev VI-J- de exemplare p cop , , Govorova, V - Estetica și

simbolismul regatului vegetal Kazan pagini de exemplare cop Gusev, A - Despre jurământul și jurământul împotriva negătorilor săi contemporani Kazan pagini kop A K - n teolog-bibliograf pliant Anexă la "Orientări pentru sate trecut ", nr - , p p "Fiul Ot ", nr , Gusev ^ A - căsătorie şi celibat Împotriva "Sonatei Kreuzer" și "Afterwords" la ea a -a adăugare ed Kazan L K-n Biblia teologică, pliant "Anexa la "Ruk pentru sate prezent*, nr - , p ce ,> "Son Ot *, No ''?' ' I I "Lecturi în general orice spirit pasaj*, nr - , p - "Rătăcitor", , - λ · ' ' Gusev, A - Nevoia de cult exterior Pro Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ tiv gr L N Tolstoi, al -lea add ed Kazan de pagini cop A K-n Dumnezeu -bibl pliant Anexă la "Rukov pentru sate pasta/, nr - , s Guyot, M - Arta din punctul de vedere al sociologiei Pe conform celei de-a -a franceză, ed ed A N Pypin , Sankt Petersburg XXXV-|- de exemplare frecați cop David Sauvage - Realism și naturalism în literatură și artă Pe A Serebryakova M KhP-^Z&O p exemplare frecați "Rus Dumnezeu /, , - -"Sev Greutate /, , - "Rus Gând", , ss Darwin, C - Originea omului și selecția sexuală Cu desene Pe ed G E Blagosvetlova TI Spb X+ de exemplare Derevitsky, A H -Despre noul tratat al lui Aristotel și semnificația lui pentru istoria democrației ateniene , Harkov pagini kop Dornblit, ·, Dr -Igiena travaliului psihic Pe cu el Odesa p exemplare cop Yelnitsky, K - Eseuri despre istoria pedagogiei Un manual pentru cei implicați în creșterea copiilor și pentru instituțiile de învățământ în care se predă pedagogia Ed al -lea, rev SPb de exemplare pagini kop Karyshev, I B - Fundamentele moralității conform spiritismului și științei M PI-)- de exemplare frecați Karyagin, K I - Confucius, viața și activitatea sa filozofică Eseul biografic Cu un portret (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Kozlov, A À Scrisori despre carte c "Despre viață" a lui L N Tolstoi I p exemplare an k B Chuiko Revizuirea jurnalului "Ed Pliant" nr Korsakov S S -Curs de psihiatrie Compilat din prelegerile citite în - an M p exemplare Kraft-Ebing - Amendamente și completări la cea de-a -a ediție rusă a "Manualului de psihiatrie" (după ed a IV-a germană) Spb de pagini, de exemplare Levenstein, Ya -Memorabilia Xenopliontis Amintiri * Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKY Xenofon despre Socrate M XXIV+ + de exemplare cop Lavrov, V - Fundamentele primare ale filosofiei (note de studiu), conform prof Kudryavtsev și alții, în legătură cu programul seminariilor teologice Vi inul +SUI pagini exemplare Lesevici, V - Ce este filosofia științifică? Studiu SPb pagini exemplare frecați A Skabichevsky Cronica literară În domeniul filosofiei Nou?, nr L "Rus Dumnezeu /, - , - "Vest Ebr/, august (în regiune) Da V R t Vol Vesta /, nr Litvinova, E - F Bacon, viața sa, lucrările științifice și activitățile sociale Eseul biografic (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Orlov, A I - înțeleptul francez Vlas Pascal Viața și lucrările lui M p exemplare Orshansky, I G - Ereditatea și legile originii sexelor Discurs la adunarea generală a celui de-al IV-lea Congres al Medicilor de la Moscova SPb p de exemplare Preyer, V - Sufletul unui copil Observații asupra dezvoltării spirituale a unei persoane în primii ani de viață Transl cu el sub roșu Dr I A Sikorsky SPb p exemplare p cop Radlov, E L - "Despre interpretarea a lui Aristotel SPb pagini de exemplare cop Rossolimo, G I - Despre importanța hipnotismului în terapie Citiți la deschiderea Societății Neurologilor și Psihiatrilor Ed al -lea M p exemplare Redkin, P G - Din prelegeri despre istoria filozofiei dreptului în legătură cu istoria filosofiei în general T VII SPb IV+ de exemplare frecați "Greutate Eur/, iunie (pe regiune)

Serebryakov, L - Predarea mișcărilor mentale în aplicarea artei scenice M frecare "Rus Gând", , s Skvortsov, I - Note de pedagogie Partea I: pedagogie generală Ed -ɵ, adăugați si corecta SPb XXIII+ p exemplare frecare Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Skorichenko, G G - Asuprirea vieții Disertație SPb "Nou" nr Snegirev, V - Despre natura cunoașterii umane și relația ei cu ființa obiectivă Harkov cop profesor de greacă Socrate Ed "Intermediar* M p de exemplare Solovyov, Vl S - Chestiunea naţională în Rusia Emisiune eu, ed al -lea SPb IX-J- p exemplare frecare "Greutate Ebr " iulie (pe regiune) Comunicări făcute la octombrie la prima ședință publică a Societății Neurologilor și Psihiatrilor de la Moscova, la câmpuri M p exemplare Stolypin, D - Legi generale ale lumii Principii din Proprietatea personală ţărănească M, p exemplare Stolypin, D -Doctrina lui Comte în aplicarea sa la soluționarea problemei organizării proprietății și utilizării terenurilor La istoria culturii nationale Proprietatea personală și publică țărănească M p exemplare Stolypin, D - Învățăturile lui O, Comte Începuturile sociologiei Pe problema organizării dreptului de proprietate asupra terenurilor și a utilizării terenurilor M exemplare Vin-j- Sechenov, I - Fiziologia centrilor nervoşi (Din o prelegere susținută la o întâlnire a medicilor de la Moscova în -) SPb III - p exemplare frecare cop Tolstoi, L N , gr -De ce se intoxică oamenii Ed Societatea Odesa a lupta cu beţia Odesa p de exemplare cop Tolstoi, L N , gr -Lucrări, partea XIII: lucrări din ultimii ani Ed M p exemplare Tolstoi, L N , gr - Lucrări Lucrări din ultimii ani M p exemplare Trubetskoy, S , carte - Păgânism imaginar sau creștinism fals? Răspunde despre Butkevici M p exemplare Chizhov, I - Răspuns la un articol al domnilor Nechaev și Lange "Cartea rusă despre Lorentz f Stein" Odesa pagini de exemplare Eichwald, E E - Despre magnetismul animal și hipnotismul Prelegeri susținute în medicilor și studenților Ed V N Nikitina SPb pagini exemplare cop Biblioteca "Runivers" I K LUB VSK I Înțeleptul roman Epictet Viața și învățăturile lui Nou, fix si suplimentare ediție M p exemplare Yakovenko, V I -Thomas More, viața și activitățile sale sociale Biograf eseu cu portret (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop II Informații suplimentare despre cărțile prezentate în pliantele anterioare "Voprosy Filosofii i Psikhologii" No (o -i kn) - "Mosk Listă Nr (articolul din Bazhenova) -"Rus Bog " , Scc (o книгѣ a - a) -Burenin Convorbiri de jurnal (o knigѣ) "Nov Vr " Nr (Nr) - "Bir Vѣd " Nr -"Rus Mysl" , ff Guyot, M -Educație și filiație -M-ii Cronica literară "Unu Vѣd " Nr -"Rus Mysl" , urm -I Yu "Rusă Dumnezeu " , IbZss Dril, D -Tipuri psihofizice,-B Genika Vol Miercuri " Nr - "Săptămâna Sâmb " , s Kandinsky -Despre pseudohalucinații -Rus Gând" , Kanterev, P -Din istoria sufletului -B G "ѣл Vѣs " Nr Kovalevsky, M -Tableau des origines etc -"Rus God" , IBSS Küller -Psihopati moderni -Rus Gând" , de La Bruyère -Personaje -"Nou Timp" Nr (august) Leibniz (Proceedings of a psycho, obsh , nr IV) - "Sev Ves " , - Oldenberg - Buddha - "Ves Ebr " mai (pe regiune) - "Rus" Gând" b, s Spinoza -Corespondente -J M H P " , s -B Yu "Rus Doamne" , ss - B Glinsky Metafizica secolului al XVII-lea "Est Greutate " , - Stolypin, D - Eseuri științifice - "Primăvara de Nord " , ss , - Chizh, V -Prelegeri despre psihopatologie criminalistică -I M "Domn Greutate " , - - ■ Schmidt -Istoria Pedagogiei -M C-cer "Istoric Greutate " , - - "Ob " : - Yuzhakov, S - Studii sociologice -Rus Gând" , ss III Articole cu conținut filozofic în periodice "Arhiva de psihiatrie și neurologie Steinberg, S I - Fundamentele anatomice și fiziologice ale memoriei - T XVII, No , - Biblioteca "Runivers " FIȘA BIBLIOGRAFICĂ "Buletinul Schimbului

Magnetism și hipnotism animal -¡N "Jurnalul Varșoviei Popov, N M Idei obsesive Prelegere -Nr "Buletinul Volzhsky Albertini, P -Fiziologie și probleme sociale Prelegere la Bologna univ - și Genika, E -Sănătatea ca condiție a moralității (Chizh Morala bolnavilor mintal) -Nr Camillo, K -The New Positive-Anthropological School of Criminal Law (în italiană) -Nr Korngold, A -Crime și nebunie (întrebări de antropologie criminală) Laurent, E , Dr -Criminal Suggestions (tradus din franceză) - - Mișcenko, V - Deschiderea operei lui Aristotel - nr Credință și Rațiune Ambrozie, arh Harkov -Despre cauzele înstrăinării față de biserica societății noastre educate Discurs în colecția din Sankt Petersburg frăţia lui Preev Theotokos -M , - Ambrozie, arh har -Despre sectarismul religios în societatea noastră educată A doua lectură la Sankt Petersburg Frăția lui Preev Theotokos -Nr , - Butkevici, T - Cuvânt în ziua urcării pe tron a Împăratului Suveran Despre învățăturile false ale gr L N Tolstoi -Nr , - Butkevich, T - Vederi metafizice despre ya S Trubetskoy - "NÌ , - (sfârşit) Butkevich, T - Auto-justificare sau auto-acuzare? (Răspuns către prințul S Trubetskoy, redacția Pravoslavnago Obzreniya) - "Ni , - Vvedensky, A -Demoniul lui Socrate -¡Ni , - Vechtomov, A - Doctrina lui Schopenhauer despre sărăcia omului Biblioteca "Runivers" i to about at about in with to ï th viața veșnică, în legătură cu principalele prevederi ale filozofiei sale și cu critica acestei învățături - Nr , - Goethe, V - Analiza critică a operei domnului Vl Solovyov-"Rusia și biserica universală* Pe C-v -Nr , - : ¡NI , - (sfârşit) Glubokovsky, M , dr -Visele științelor naturale - ¡NI , - Govorov, S -Fundamentals of Morality by W Wundt -¡NI , - : ¡NI , - ; ¡NI , - Grigore, iөром - Compoziție a Fericitului Augustin "Despre orașul lui Dumnezeu*, ca experiență în filosofia creștină a istoriei", nr , - Janet, Paul - Realism și idealism Pe K -¡NI , - I Ch -Vl Solovyov Despre falsuri -¡NI , - Kirilovici, A - Doctrina răului radical a lui Kant - ¡NI , - Korsunsky, I - Învățăturile lui Aristotel și școala sa (peripatetică) despre Dumnezeu -¡NI , - ; ¡NI , - ; ¡NI , - (sfârșit) Leibniz -Teodicee Pe K Istomina '-Nr , - ; Nr - ; ¡NI , - ; ¡NI , - Linitsky, P - Despre voința ca principiu mondial (Filosofia lui Schopenhauer) -¡NI , - Pobedinsky, M - Sălbatic și "omul primitiv asemănător maimuței* "-¡NI , - (după Schneider) - Snegirev, V - Sentiment moral (o experienţă de analiză psihologică) -¡NI , - ; ¡NI , ^- Snegirev, V - Despre natura cunoașterii umane și relația ei cu ființa obiectivă Din lecturi în Kaz Academia - ¡N , - (sfârşit) Snegirev, V -Conștiința de sine și personalitatea -¡NI , - Snegirev, V - Substanța sufletului uman - Nr , - "Buletinul Educaţiei*" Budzko, V A , Dr -Metoda educaţiei fizice după John Locke în legătură cu opiniile moderne asupra acestei probleme -¡NI , - Budzko, V A , Dr -Patologie sau predare pedagogică Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ asupra neajunsurilor copiilor - Nr , - ÇStrümpell, Pädagogische Pathologie) Vasilkov, H -Gândurile lui Auguste Comte asupra educaţiei -Nr , - Voronov, PP G - Sugestie și ereditate la copiii noștri - Nr ? - Popova, V -Dezvoltarea iniţială a auzului şi a organului vorbirii la copii - Nr , - ; Nr , - (sfârşit) Ustinovich, K, Dr - Note pedagogice I Inferențe inconștiente -Nr , - "Buletinul Europei" Guerrier, V - Viziunea medievală asupra lumii, apariția și idealul ei - , - (sfârșit) Solovyov, Vl - O ieșire întârziată dintr-o singură tabără literară Scrisoare către redactor - , - Solovyov, Vl -Idoli și idealuri - , - ; , - M Plotnikov, Revista jurnalului Vol Vѣs " nr B Chuiko Revizuirea jurnalului "Ed Vulpea " nr N Ostroumov Note de jurnal "Ekater Ned " nr , p p V-ъ Eseuri literare "Sar Dnev " nr Iu Nikolaev Note literare Creștinismul fără creștini "Moscova Știință " Nr Iu

Nikolaev Note literare Iezuitism sau frivolitate "Moscova Știință " Nr C JP Notă de jurnal Elisavtgr Vѣs " nr A Kirev "Slavă IzvL, nr , p s "Rus Gând" , p Stolletov, V G -german f Helmholtz - - , - Tarhanov, I R - Longevitatea la animale, plante și oameni - , - ; , - ; , - Yanzhul, I - Din psihologia popoarelor Sensul economic al "timpului" și "spațiului" (Sein und "Werden in Keith und Zeit Wirthschaftliche Studien von E Herrmann) - , - M Plotnikov, Journal Review Vol Greutate " Nr Raport al lui L S despre cartea Letourneau: L'évolution juridique dans les diverses races humaines - , cc Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKY "Duna-Zeitung" Die Philosophie Busslands ("Întrebări de filosofie*") -M "Educația femeilor" Kapterev, P - Copilăria lui Ilya Ilici Oblomov Studiu psihologic şi pedagogic asupra cauzelor originii şi dezvoltării lenei - , - Kapterev, I -Din psihologia copilului - , - "Revista Ministerului Învățământului Public" Aristotel - Sistemul de stat atenian - , - ; , - ; , - ; , - Batiușkov, F D - Povești despre disputa dintre suflet și corp în literatura medievală - , - ; , - ; , - ; , - ; , - (sfârşit) Ovsyannik-Kulikovskii, D -Vedijskie etudes - , - Struve G -Răspuns H N Strahov - , - , Strahov, H N -O notă despre răspunsul anterior - , - ' Știri Kazan Govorova, K - Estetica și simbolismul regatului vegetal - MM , , , "Buletinul Crimeei" -sky, B - Ultimele concluzii ale științei moralității (Àf Guyau Esquisse d'une morale) -M Știrile de la Moscova Belikov, V - Creștinismul și utilitarismul - M Sesiunile Societății Psihologice - MM , , , , Nikolaev, Yu - Note literare Rea-credință sau neînțelegere? Referitor la articolul lui Vl S Solovieva "Despre falsuri ^ - M Nikolaev, Yu - Note literare Liberalismul și idealurile noastre Referitor la articolul lui V A Goltsev "Ideale și realitate* - M ' Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ unsprezece Nikolaev, V - Note literare Ortodoxia și catolicismul Referitor la nr al colecției "Cuvântul propriu" de A L Kozlov -nr Rozanov, V - Cultura europeană și atitudinea noastră față de ea - Nr Rozanov, V - De ce refuzăm moștenirea? - Nr Rozanov, V - Care este principalul dezavantaj al "moștenirii anilor - ?"* - Nr Rozanov, V -Două rezultate -Nr S S B -"Falsuri" de V S Solovyov - Nr I - Note științifice BUNĂ O altă încercare de a explica cauza viselor Nr (Yves Delage) "Timp nou" Bulganov T -Idei morale în literatura franceză contemporană -Nr (august) Burenin, V -Convorbire -Nr (martie) -Despre "Întrebări de filozofie" Myers, F -Science and Afterlife -Nr (aprilie) Deschiderea Societății pentru Psihologie Experimentală -Nr (februarie) Richet, Sh - Dragoste Studiu psihologic -Nr (aprilie) Elpe - Scrisori științifice Moralitate și științe naturale, nr , , (și martie, aprilie) Pe articolul lui A N Beketov Elpe -Din viața psihică a regatului cu pene -Nori și (și iulie) θ B -Manuscrisul găsit al lui Aristotel și o nouă critică a Politicii sale* -Nr (martie) "Telegraful Novorossiysk" Prelegeri publice de N N Lange - Nr și (martie și aprilie) "Știri" Volsky, V - Apropo - Nr (hașiș, opiu) Biblioteca "Runivers" I K LUB V KII Portugalov, V - Budism - M Skriba, I" - Literatură și viață - Nr și (despre psihoză) Solovyov, Vl -Literatura filozofică rusă ("Întrebări de filosofie *, cărțile și) -JM și S - Unul dintre pozitiviștii ruși (E de Roberty La philosophie du siècle Par) -Nr "Odessa Listok" Sufletul unui copil în primii ani de viață (Prelegeri publice de Ya N, Lange} -3Ш și Feintein, -Ce este un mnemonic?-<¡N Tset - O nouă boală (la istoria bolilor mintale) - Nr (onomatomania) "Panteonul literaturii" Montagne, M de -Experimente Cu biografia autorului Pe V П Glebovoy - martie și iunie, p - "Colecția pedagogică" Ivanov, N -Despre memoria și educația ei - , - Kapterev, P F - O nouă direcție în pedagogie - , - (Strümpell, Pãdag Pathologie)

Fulier, B -La întrebarea semnificaţiei educaţionale a unor discipline academice - , - ; , - "Revista Ortodoxă"* Vvedensky, B -Credința în Dumnezeu, originea și fundamentele ei - , - ; , - (sfârşit) Werner, Germ -Materialismul, eșecul său logic și științific - , - Gusev, A - Despre jurăminte și jurăminte împotriva negătorilor moderni ai acesteia - - , - A-y - La întrebarea sufletului (Schmick Die Unsterblichkeit der Seele,) - , - Macarius, Arh (Mikh Bulgakov) -Eseuri scrise, de seminar și academice - - , - (în anexă) Muretov, S D - Cel mai vechi exemplu de poezie creștină Biblioteca Runiverse FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Leme împotriva atomismului, creația lui St Dionisie al Alexandriei "Despre natură" - - , - O-v, S - Suflet și spirit după învățăturile Sf Paul, - - , - Svetlov, P - Despre proprietăţile voinţei lui Dumnezeu conform învăţăturii creştine - , - ; , - Troitsky, V - Învățăturile gr L N Tolstoi despre "sensul vieții" , - Trubetskoy, S , carte - Păgânism imaginar sau creștinism fals? Răspunde despre Butkevich - , - (în anexă) "Gândirea Rusă Kudryavtsev, A - Viziunea medievală asupra lumii (Æ Eicken Geschichte und System, der mittelalterlichen Weltanschauung) - , - ; , - P OH - Una dintre ipotezele despre esenţa procesului istoric - , - ; , - Rapoarte de carte: Aristotel, despre constituția pneurilor din Atena, seditat de FG Kenyon: (, c) -Baumann^ Einführung in die Padagogik (, c) -Maillet, Elements de psychologie de l'homme et de l 'enfant appliquée à la pédagogie (, cc) - Die Seele des Kindes (, -) -J James, Principiile psihologiei (, -) "Școala rusă" V G - Dezvoltarea simțului moral la copii (Compayré Le développement du sens moral chez l'enfant) - , - Gerd, A Ya -Din o prelegere despre psihologia pedagogică - - , - Deikov, M I -Pregătirea pedagogică și filozofică a profesorilor din instituțiile de învățământ secundar - - ; , - "Buletinul Rusiei" Elagin, - Eseuri literar-critice V Ceva despre dispozițiile europene moderne - , - (Guyo) Lyubimov, N - Studiul naturii în antichitate și timpurile moderne, cap V-VP - Iunie Biblioteca "Runivers" Y K O L U B O V S KY Rozanov, V -Legenda Marelui Inchizitor - - ; , - (sfârşit) O V "Observație" , - -Rus Gând" , ss V Chuiko, Journal Review "Od Foaie " nr Y Nikolaev Note literare "Fii risipitori Moscova Vd "Nr Shcheglov, D - Un fel de concurs de reviste - , - Y Nikolaev Note literare Istoria unei cărți "Moscova Vd " nr "Buletin informativ rus" Întâlnirile Societății de Psihologie - , , , , Prelegeri susținute de prof Max Müller despre religia naturală, nr N S -Dezechilibru psihologic, nr N și (după Azam) N S - Auzirea culorilor (un eseu fiziologic) - și Z - Gândurile lui Schopenhauer despre scris - Nr "Bogăția Rusiei" Bizet - Dezvoltarea istorică a simțului naturii - - , - (sfârşit) Wundt, V -Limbajul mișcărilor mintale - , - Gutor, V - Fundamente psihologice și sarcini ale educației muzicale - , - Obolensky, L - Morala și știința naturii Referitor la articolul Prof A N Beketova - , - Przhishikhovsky, R V - Învățătura despre energie și teoria fericirii - , - ; - , - Tard, G -Esenţa artei şi logica ei - , - ; , - ; - , - ; , - Paye, N -The Origin of the World- - , - , pp - (continuare) "Revista rusă" Wagner, N P -Etica în zoologie - , - ; , - (final) Schopenhauer, A -Despre scriere și despre stil - , - Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ "Angajat * Schopenhauer, A - Cum ar trebui să citim cărți? Traducere HH M - , noiembrie și decembrie, p - Schopenhauer A -Despre scriere și stil Pe H N Marakueva -I^ "Severny Vestnik Volynsky, A -Literary Notes - , - (obiecția lui V P Preobrazhensky la recenzia sa despre Corespondența lui Spinoza) Eliseev, A -Opiu, hașiș și analogii lor - , - (sfârșit) Radlov, E - Câteva observații despre Spinoza (Cu privire la ^Corespondente) - , - Solovyov, Vl - Evreii (,) doctrina și moralizarea lor ( ) Cercetări de

S Ya Diminsky Opb - , - Timofev, V , Dr - Aritmetica la animale - , - "Proceedings of the Kiev Theological Academy" Avsenev, F - Scopul moral al omului (capitolul din filosofia moralizatoare) - , - Boris, arhim - Istoria iluminismului creștin în relația sa cu educația greco-romană antică - , - "Notele științifice ale Universității din Kazan* Bekhterev, V -Clasificarea bolilor mintale -Kn , - D B -Αθηναίων πολιτεία ^ Sochi-Aenie lui Aristotel) , - "Lecturi în Societatea Iubitorilor de Iluminare Spirituală Și - v - Vederi teocratice și ierocratice ale lui Vlad Solovyov și F Dostoievski - , - "Teritoriul de Sud Ambrozie, arhiepiscop char -Despre sectarismul religios în societatea noastră educată -MM și (și aprilie) Biblioteca "Runivers" Y K O L U BOV SK IY N Ch -Controversa prof Wagner cu darwiniştii -Nr (iunie) "Buletinul juridic" Dril, D A - Cum se dezvoltă criminalitatea uneori - , - * Chizhov, N - Răspunsul autorului la articolul scris de domnii Nechaev și Lange "Cartea rusă despre L f Stein" - , - Nechaev, V și Lange, N - Mai multe despre cartea rusă despre L f Stein (privind articolul precedent) - , - Biblioteca "Runivers" ANEXA IL Societatea psihologică) Sesiune închisă (LXXVI) aprilie Întâlnirea este deschisă la ora */ vech sub preşedinţia lui N Ya Grot, cu secretarul N A Ivantsov, în prezenţa a membri titulari şi membri ai concurenţilor Membru activ II V Preobrazhensky a făcut un raport despre iluziile percepțiilor vizuale În fiecare an, ipoteza acțiunilor chimice care au loc asupra reticulului sub influența impresiilor luminoase devine din ce în ce mai probabilă Această ipoteză stabilește o analogie extrem de strânsă între ochi și aparatul fotografic Dacă intensitatea luminii este mare, atunci o sută de miimi de secundă este suficientă pentru a obține o imagine pe carcasă, dar este nevoie de aproximativ o șapte de secundă pentru ca conștiința să înțeleagă imaginea primită și să o transfere în trezorerie a memoriei Cu toate acestea, pentru a forma idei despre lumea exterioară pe baza unor astfel de imagini, o persoană se obișnuiește doar treptat, iar fiecare schimbare a situației fenomenului poate duce la o eroare a ideilor Referentul a făcut numeroase experimente pentru a arăta capacitatea ochiului de a conecta următoarele h Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ impresie mare și primesc o impresie clară în intervalul cel mai nesemnificativ al acțiunii luminii Iluzii de percepție a distanței, mărimii, formei, mișcării, aranjarea obiectelor, puterea luminii, precum și iluziile culorilor, a demonstrat referentul "cu ajutorul diverselor dispozitive, inventate în mare parte de el Atingând ipotezele vederii culorilor (Jung-Helmholtz și Hering), el le-a subliniat punctele forte și punctele slabe și a încercat să dea propria sa ipoteză, care nu contrazice niciunul dintre faptele existente, dar între timp le explică unele mai bine decât altele Unele cazuri de viziune a culorilor pot fi explicate doar acordând mai multă importanță actului mental, ceea ce se face de obicei - Când a discutat despre abstract, A N Maklakov a acționat ca un susținător necondiționat al teoriei lui Hering, constatând că această teorie explică destul de satisfăcător diverse fenomene de culoare , iar obiecțiile la ea nu sunt atât de esențiale încât ar trebui înlocuite cu o nouă teorie Sesiune închisă (LXXVII) mai Întâlnirea este deschisă la ora min seri sub conducerea lui N Ya Grot, cu secretarul N A Ivantsov, in prezenta a membri titulari si membri concurenti Președintele a raportat Societății un raport despre starea sumelor Societății din ianuarie până la mai , prezentat de trezorierul Societății Vino A rămas pe ianuarie rub- KOP Cotizațiile de membru primite "-" Încasări din vânzarea "Trudov" " o" Alocație de la universitate "-" Total ruble cop Consum Eliberat pe diferite conturi

ruble cop Restul la mai ruble cop La Banca de Stat gooo " -" Total ruble cop Următoarele rezumate au fost anunțate pentru următorul / : Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ £ Eu, Chelpanov Despre nativism și empirism în teoria reprezentărilor spațiale V A Goltsev Pe problema originii și dezvoltării ideii de justiție I E Astaf'e Pe criteriul necondiţionat al vieţii morale A V Adolf Învățătura originală a epicureismului B t Dolgintsev Moise Maimonide ca psiholog și semnificația sa în istoria filosofiei medievale A A Kornilov Despre vorbirea umană N A Ivantsov T G Huxley, ca reprezentant al viziunii științifice moderne asupra lumii S S Korsakov Psihologia microcefaliei Carte E N Trubetskoy Problema liberului arbitru în secolul al V-lea N E Jukovski (majoritate împotriva), P V Mokievsky (majoritate împotriva) și K N Wentzel (majoritate împotriva) au fost aleși prin vot închis membrii cu drepturi depline ai Societății Membrul titular K N Wentzel a citit raportul "A Critique of the Ethical Doctrine of Guyot" (cu câteva abrevieri: publicat în prezenta a -a carte a revistei) B A Goltsev a subliniat; că vorbitorul a exagerat prea mult importanţa eticii lui Guyot Moralitatea lui Guyot nu poate fi considerată pur individualistă Corecțiile proprii ale vorbitorului echivalează cu o metafizică arbitrară și nu există nicio modalitate de a reconcilia ideea că armonia se realizează cu setea de libertate nemărginită care distruge pentru totdeauna această armonie P E Astafye, de acord cu ultima remarcă, a adăugat că mesajul suferă de o abundență de locuri comune și de neglijarea faptelor Adevărul banal că o persoană este o parte a unui întreg și îi servește nu numai pe sine, ci și întregului, nu explică nimic Antagonismul dintre interesele părții și ale întregului, ale individului și societății, este dincolo de orice îndoială și corect remarcat de filosofii pesimiști Prin urmare, mulți gânditori, adepți ai ascezei, nu fără motiv, au negat posibilitatea armoniei între interesele personale și cele comune Marii slujitori ai binelui omenirii, după cum arată istoria, nu numai că nu au atins armonia cu societatea, dar au fost victime ale discordiei inevitabile dintre o personalitate puternică și mediu G N Vyrubov a exprimat că critica dată de vorbitor * Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ Teoria lui Guyot se bazează pe o neînțelegere majoră, pe un amestec de puncte de vedere psihofiziologice și sociologice în domeniul moralității Filosofia pozitivă a arătat că aceste două puncte de vedere sunt profund diferite Legea armoniei propusă de vorbitor este invenția sa personală Progresul moralei este încă supus disputei Apoi au fost discutate pozițiile lui N Ya Grot cu privire la sistemul moral al lui Guyot (vezi cartea , pp -) L M Lopatin, fiind de acord în esenţă cu aceste prevederi, a făcut o descriere generală a talentului filozofic al lui Guyot Scrierile sale sunt pline de gânduri strălucitoare separate, dar slabe și pline de contradicții, dacă sunt luate ca un întreg, ca o încercare de a stabili un sistem D A Dril, opunând primele două prevederi ale lui N Ya Grot, a remarcat că metoda fiziologică a lui Guyot este extrem de importantă pentru a stabili o evaluare cuprinzătoare a activității morale a unei persoane În etică nu poate fi niciodată distinsă de metoda psihologică și filosofică N Ya Grot, la rândul său, a susținut că sarcina eticii este de a stabili metoda filozofică a comportamentului moral și nu de a investiga condițiile fiziologice ale vieții și activității normale a organismului Chiar și analiza sentimentelor morale, ca fapte ale existenței mentale, este o chestiune de psihologie, nu de etică V D Goltsev a recunoscut ca fiind prea strictă evaluarea lui N Ya Grot asupra eticii lui Guyot Guyot a murit prematur și a reușit să dea doar o schiță de moralitate În alte

scrieri, el admite direct ceea ce i se pune împotriva lui în prevederile lui N Ya Grot H N Bazhenov a citit o analiză detaliată a prevederilor lui N Ya Grot Pentru Guyot, și pentru mulți alții, este imposibil să investighezi "normele mentale" izolat Pentru ei, această cercetare este posibilă doar sub forma determinării condiţiilor psihofiziologice în care se manifestă activitatea acestor norme mentale Problema eticii, ca știință, constă în aceea de a stabili geneza psihofizică a principiului superior de conducere, de a determina starea originii sale în viața umană, legile ei asupra tuturor actelor vieții umane și de a stabili obligația lor naturală , în acest fel, în extrem de posibil Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ lah a acestei epoci și a culturii Nu există niciun motiv să credem că este posibil un singur criteriu de activitate neclintit Conștiința este conținutul vieții mentale, determinat, în primul rând, de instinctele naturale și, în al doilea rând, de mediul extern În afara acestor doi factori, nimic nu poate intra în conștiință și, prin urmare, este imposibil de înțeles de unde va veni un criteriu de comportament conștient și liber pentru a corecta instinctele naturale, pervertite sub influența unor condiții mai complexe de viață Anomia morală admisă de Guyot nu contrazice în niciun caz sarcina de bază a moralității Nu este absolut adevărat că moralitatea caută un singur principiu absolut al conduitei morale În cadrul condițional, limitat, veșnic schimbător în sensul evolutiv al vieții umane, mai mult, viața omenirii, nu se poate găsi un absolut, ceva neschimbător și de neclintit Solidaritatea generală a intereselor umane sub steagul unui ideal comun este determinată de nevoile epocii date Activitatea morală a omului este aceeași activitate naturală și, prin urmare, nu poate fi în niciun fel independentă de mijloacele prin care natura își atinge scopurile Răspunzând lui H N Bazhenov, N Ya Grot a fost de acord că punctul său de vedere era diametral opus opiniilor lui Guyot asupra sarcinilor moralității Dar tocmai din acest motiv el consideră morala lui Guyot ca fiind nesatisfăcătoare și inconsecventă cu principiile științifice Sarcina eticii este de a investiga normele comportamentului moral și idealurile activității morale umane, și nu izvoarele actuale ale acesteia din urmă, care sunt studiate de psihologie, și nu geneza moralității, care este supusă studiului sociologiei Relativitatea vederilor asupra moralității în diferite epoci și cu diferite culturi și evoluții ale oamenilor nu împiedică deloc etica să descopere un principiu universal obligatoriu și absolut al moralității, care va fi acceptat de oameni nu pe baza credinței și nu în virtutea autorității , dar destul de liber Un astfel de principiu moral absolut ar trebui să determine sensul general al tuturor aspirațiilor morale ale oamenilor în orice moment și în toate culturile, i e cu toată relativitatea conceptelor morale individuale Şedinţa s-a încheiat la ora noapte Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ Sesiune închisă de urgență (LXXVIII) pe mai Întâlnirea a fost deschisă la ora vech sub preşedinţia lui H Ya Grot, cu secretarul N A Ivantsov, în prezenţa membrilor titulari După citirea procesului-verbal al ședinței anterioare, domnul președinte a raportat Societății că P V Mokievsky i-a mulțumit pentru că l-a ales printre membrii Societății G președintele a raportat că a început tipărirea celei de-a -a ediții a Trudov (Etica lui Spinoza în traducerea lui N A Ivantsov) și, de asemenea, că D M V I Shtein a fost de acord să tipărească gratuit portretul lui Spinoza pentru acest număr Rezolvat: să-i mulțumesc lui V I Stein Citiți procesul-verbal al ședinței comisiei de acordare a Premiului D A Stolypin, care a avut loc pe mai La întâlnire au participat: N Ya Grot, N V Bugaev, L M Lopatin, N A Ivantsov și V P

Preobrazhensky După ce a aprobat recenzii ale eseurilor sub devizele "errare humanum est" și "varietas, unitas - umbra e mendaces", comisia a ascultat o recenzie a eseului sub motto-ul εν καί πολλά Cu privire la această recenzie, unul dintre membrii comisiei și-a prezentat opinia separată asupra aceluiași eseu Referitor la problema decernării premiului, s-a hotărât: a) să se considere în unanimitate eseul sub deviza "varieras, unitas - umbrae mendaces" care nu merită nici premiul, nici o parte din acesta; b) să recunoască în unanimitate eseul cu deviza "errare humanum est" ca meritând o recenzie onorabilă, dar nereprezentând un răspuns atât de complet la subiect încât să i se acorde un premiu sau o parte din acesta; c) cu o majoritate de patru voturi împotriva unuia, s-a hotărât recunoașterea eseului sub deviza εν καί πολλά ca meritând premiul sau o parte din acesta, doi dintre membri votând pentru întregul premiu și doi pentru jumătate; dar având în vedere opinia negativă a votului al treilea, s-a hotărât în cele din urmă să onoreze acest eseu prime de vin - în valoare de de ruble - Cu majoritate de voturi, s-a decis să se informeze Societatea nu numai despre decizia sa, dar și a tuturor recenziilor citite la întâlnire S-au citit opiniile mai sus menționate ale comisiei de eseuri cu motto-urile: errare humanum est, varietas, unitas-umbrae mendaces, εν καί πολλά, și o opinie separată a unuia dintre membrii comisiei Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ Au fost arse plicuri cu motto-urile errare humanum est și varieras, imitas-umbrae mendaces Am deschis plicul cu motto-ul εν καί πολλά Autorul lucrării a fost membru de onoare al Societății B N Chicherin S-a decis amânarea deciziei cu privire la problema tipăririi recenziilor până la o viitoare ședință S-a decis să se ceară acordul lui D A Stolypin pentru a propune o nouă temă pentru premiu pentru suma rămasă sau, în caz de dezacord al lui D A Stolypin, să se stabilească o perioadă de trei ani pentru căutarea unui premiu pe aceeași temă Şedinţa a fost suspendată la ora / dimineaţa Biblioteca "Runivers" Materiale de statistică a revistelor În , exemplare ale Întrebărilor de filosofie și psihologie * au fost distribuite după locul abonamentului în felul următor: I În provincii: " Harkov Herson Kazanskaya · Kiev: Taurida Despre Trupele Donsk Voronej Moscova Saratov Varşovia Tambov Arhanghelsk Tiflis basarabean Nijni Novgorod Ryazan Cernihiv Kursk Penza Podolskaia Perm Ekaterinoslavsk Poltava Smolensk Vyatskaya Tverskaya Vladimirskaya Simbirskaya Tula Orlovskaya Volynskaya Grodno Iaroslavskaia co și o Orenburg ȘI Petersburg Yu Livonian Regiunea Terek Kuban " Vitebsk " Syr-D regiune Lublinskaya Irkutsk Samara Tomsk Stavropol Vilna Kostroma Baku Mogilevskaia Tobolsk Akmolin regiune Kutaps " Novgorodskaia Kovno Astrahan Elisavetpolsk Vologda Minsk Yenisei Kaluga Semiritch regiune Primorsk " Ufa Curland Lomjinskaia Erivan m Olonets Yakutskaya Zabaik regiune Pskovskaia Estonă Petrokovskaia Nyulandskaya Sѣdletskaya Daghestan, regiune Fergana Kalisz Polotsk Semipalat, regiune ■ Radomskaya Ural Keletskaya -Mikhelskaia Regiunea Amur Samarkand, regiune Turgai " Tavastgus Total pe provincii II Sankt Petersburg III Moscova IV In strainatate T Total (Inclusiv de exemplare gratuite și de schimb) Biblioteca "Runivers "